

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Litvanya

Edita Aleksandraviciute

2501030715

Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu

İstanbul 2006

Öz

1991’de SSCB’nin dağılması ile uluslararası arenaya yeni aktörler çıktı. Değişen uluslararası konjonktürde AB de yapısal değişimler yaşadı. Kısa zamanda genişleme dalgası içine Baltık ülkeleri de girerek AB’yi Rusya Federasyonuna sınırdaş hale getirdiler.

Bu çalışmada üç Baltık ülkesinden birisi olan Litvanya’nın AB’ye üyeliği konusu ele alınmıştır. Bir dizi görüşme ve anlaşmalardan sonra Litvanya ile müzakere süreci başlatıldı. Son olarak da 1 Mayıs 2004’de Litvanya Birliğe üye oldu.

Tezde her iki tarafın birbirinde beklentileri ve Litvanya’nın nasıl bir yapısal değişimler yaptığı ele alınmıştır. Kaynak konusunda Litvanya’nın, Türkiye’nin ve AB’nin resmi kurumlarının dokümanları, yayınlanmış makale ve kitaplarından yararlandım.

Abstract

In 1991 after the collapse of U.S.S.R on the political scene appeared new actors. Some constitutional changes occurred in EU as a result of changing conditions of international area. In a short time in Lithuania blew a new wave of enlargement and Russia become a border neighbour.

On this issue one of three Baltic Republic’s, the status of Lithuania for EU membership had been researched. After the series of meetings and agreements discussion process was begun. At the end of consultations Lithuania become a member of the European Union on 1st may 2004.

On this issue expectations of each side and constitutional changes in Lithuania had been chosen. As the source made use of official documents, published articles and books of Turkey, Lithuania and EU.

Önsöz

AB'nin son genişleme dalgası sonucu 1 Mayıs 2004'te AB üyesi olan ülkelerden birisi de Litvanya oldu. Bu tez çalışması Litvanya'nın üyelik için ne tür yapısal değişiklikler yaptığı ve ülke hangi yollardan geçtiğini ortaya koymaktı. Aday ülkelerin konumu ve durumuna göre uyum için değişiklikler içerse genel istenilenler bütün ülkeler için aynıdır. Bu noktada AB'ye aday ülkelere bir örnek teşkil etmek amacıyla “ AB'ye üyelik sürecinde Litvanya” tez konusu seçtim.

En çok Litvanya'nın SSCB'dan bağımsız olduktan sonra AB'ye üye olduğu döneme kadar gelişmeler üzerinde durdum. Söz konusu dönemde Litvanya'nın AB'yle imzalanan anlaşmaları, müzakere süreci, Litvanya'nın AB'ye giden yoldaki sorunları dışında Litvanya'nın siyasi, ekonomik, tarihsel, değerlendirmelerine ve AB ile ilgili önemli gelişmelere de yer verildi.

Bu tezde emeği ve yardımları geçen danışman hocam Prof.Dr. Faruk Sönmezoğlu ve Yrd.Doç.Dr. Özlem Terzi'ye, kaynak konusunda yardımlarından dolayı da İktisadi Kalkınma Vakfı'na ve Litvanya Parlamentosu'nun Avrupa Bilgi Merkezi'ne teşekkür ederim.

İçindekiler

ÖZ	iii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO ve RESİM	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	10
AB’NİN OLUŞUMU VE GENİŞLEME SÜREÇLERİ	10
1. BİRLİĞE GİDEN YOLDAKİ SÜREÇ	10
2. AB’NİN GENİŞLEMELERİ	17
2.1. İlk Genişleme Kuzeye Doğru: İngiltere, İrlanda ve Danimarka	17
2.1.1. İlk Genişlemenin Yarattığı Sorunlar	19
1) Dünya Ekonomisinde Medyana Gelen Gelişmeler.....	19
2) Toplulukta Karar Alma Süreci.....	19
3) Topluluk Bütçesinin Yapısı	19
4) İngiltere’nin Federal Eğilimleri Reddetmesi	20
2.2. İkinci Genişleme Güneye Doğru: Yunanistan, Portekiz ve İspanya.....	20
2.2.1. Yunanistan’ın Tam Üyeliği.....	20
2.2.2. İspanya’nın Tam Üyeliği.....	22
2.2.3. Portekiz’in Tam Üyeliği.....	23
2.3. Üçüncü Genişleme: İsveç, Finlandiya ve Avusturya	24
3. AB’NİN ORTA VE DOĞU AVRUPA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ.....	26
3.1. Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Avrupa Anlaşmalar.....	32
3.2. AB’nin Baltık Bölgesine Genişlemesi	42
3.3. Son Genişleme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar.....	45
II. BÖLÜM	48
LİTVANYA’NİN SİYASAL VE EKONOMİK DEĞERLENDİRİLMESİ ..	48
1. LİTVANYA’NİN SİYASAL DEĞERLENDİRİLMESİ	49
2. LİTVANYA’NİN EKONOMİK DEĞERLENDİRİLMESİ	54
2.1. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla.....	55
2.2. Başlıca Sektörler	58

2.3. Enflasyon	59
2.4. İşsizlik	60
2.5. Özelleştirme	61
2.6. Genel Olarak Dış Ticaret	64
III. BÖLÜM.....	66
LİTVANYA’NİN AB’YE ÜYELİĞİ VE GELİŞMELER.....	66
1. LİTVANYA VE AB ANLAŞMALARI	66
1.1. Ekonomik ve Ticaret İşbirliği Anlaşması	67
1.2. Serbest Ticaret ve Ticaretle İlgili Konulardaki Anlaşma.....	68
1.3. Avrupa Anlaşması.....	71
2. LİTVANYA’NİN MÜZAKERE SURECİ	72
2.1. Geçiş Süresi Öngörülmemiş Müzakere Konuları	89
2.1.1. Ekonomik ve Parasal Birlik	90
2.1.2. Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası	98
2.1.2.1. Litvanya’nın NATO’ya Katılması ve Rusya’nın Yaklaşımları	99
2.1.2.2. Rusya ile Yaşanan Sorunlar	103
2.2. Geçiş Süresi Talep Edilmiş Müzakere Konuları.....	107
2.2.1. Balıkçılık.....	107
2.2.2. Çevre	108
2.2.3. Dış ilişkiler.....	110
2.2.4. Mali ve Bütçesel Hükümler	111
IV. BÖLÜM	114
AB İLE LİTVANYA’NİN AB’YE KATILIM SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN MESELELER.....	114
1. İGNALİNA NÜKLEER SANTRALİ.....	114
2. TARIM SÜBVANSİYONLARI.....	119
3. KALİNİNGRAD TRANSİT DÜZENLEMESİ.....	122
4. AZINLIKLAR	127
AB ANAYASASI.....	132
SONUÇ.....	134
KAYNAKÇA	146
EKLER.....	154
1. Litvanya’nın Üye Olduğu Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar.....	154

Tablo ve Resim

Tablo 1: Avrupa Birliği Antlaşması, s. 16.

Tablo 2: Litvanya Yıllık Enflasyon Oranları, s. 60.

Tablo 3: Müzakerelerin Açılış ve Geçici Kapanış Tarihleri, s. 86.

Tablo 4: Maastricht Enflasyon Kriterinin Uygulanması, s. 91.

Tablo 5: Bütçe Açığı/Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, s. 92.

Tablo 6: Faiz oranı, s. 94.

Tablo 7: Kamu borçları / GSYİH, s. 94.

Tablo 8: Euro'ya Göre Litas'ın Değişimi, s. 96.

Tablo 9: Litvanya'nın AB'nin 2004 Yılı Bütçesine Yapacağı Katkılar, s. 112.

Tablo 10: Geçiş Özel Nakit Aktarımı Kolaylığı Kapsamında AB Bütçesine Öngörülen Miktarlar (Milyon Dolar), LİTVANYA, s. 113.

Resim 1: Litvanya ve Kaliningrad bölgesi haritası, s. 117.

Kısaltmalar

AB- Avrupa Birliği

NATO- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

SSCB- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GSYİH- Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

SPF- Litvanya Devlet Malları Fonu

IMF- Uluslararası Para Fonu (İnternational Money Found)

EBRD- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası

ECU- Avrupa Para Birimi (European Currency Unit)

PHARE- Polonya ve Macaristan Ekonomik Yurdu Yapılanma Yardımı (Poland Hungary Aid For Economic Reconstruction)

ABD- Amerika Birleşik Devletleri

BDT- Bağımsızlık Devletler Topluluğu

AKÇT- Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AET- Avrupa Ekonomik Topluluğu

EURATOM- Avrupa Enerji Topluluğu

APS- Avrupa Para Sistemi

EFTA- Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi

MDAÜ- Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri

OECD- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization For Economic Cooperation and Development)

GTS- Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi

CMEA- Sovyetler Birliği Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi

COMECON- Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (Council For Mutual Economic Aid)

ILO- Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)

OTP- Ortak Tarım Politikası

KDV- Katma Değer Vergisi

ÖTV- Özel Tüketim Vergisi

AMBS- Avrupa Merkez Bankaları Merkezi

ERM- Değişim Mekanizma Oranı (Exchange Rate Mechanism)
AT- Avrupa Topluluğu
EEA- Avrupa Ekonomik Alanı
GKRY- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
BM- Birleşmiş Milletler
AGİK- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
KIT- Kamu İktisadi Teşekkürü
GATT- Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması
AP- Acession Partnership
GSMH- Gayri Safi Milli Hasıla
EPB- Ekonomik ve Parasal Birliği
EAPC- Üyelik Hareket Planı
MAP- Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
PFP- Barış İçin Ortaklık
PARP- Planlama ve Gözden Geçirme Süreci
IPP-Bireysel Ortaklık Programı

Giriş

Yüzyıllarca savaşlara sahne olan ve bunlardan zararlı çıkan Avrupa devletleri bunun nasıl aşılabileceğini düşünerek Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurarak Roma Antlaşmasını imzalayarak Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturdular. 'Tek Pazar' düşüncesiyle ilk önce ekonomik birliği daha sonraki adımda ise siyasi birliği ve nihayetinde 'tek devlet'in oluşturulması hedeflenmişti. Doğal olarak genişleme sürecine giren birlik tüm Avrupa'yı kapsayacak düzeye geldi. Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini başlatan ve lokomotifi olan üç Baltık ülkesi (Litvanya, Letonya ve Estonya) de bu genişleme dalgası içine girdi. Bu tez çalışmasında AB'nin son genişleme dalgası ile Birliğe üye olan Litvanya'nın üyelik sürecinde kat ettiği aşamalar ele alınmıştır.

20. yüzyılda iki dünya savaşına sahne olmuş Avrupa'nın bir yıkımı daha yaşamaması için Almanya ve Fransa arasında işbirliğinin geliştirilmesi için siyasi işbirliğinden önce ekonomik bütünleşmeye ağırlık verilmesi düşünölmüştür. Böylece Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştu. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu gerek uluslararası güvenlik gerek stratejik konumda bulunan demir ve elik kaynaklarındaki menfaatlerin birleştirilerek, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yeni bir savaşın engellenmesi hedeflemekteydi. 1957 yılında Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Roma ve EURATOM Antlaşmalarının imzalanmıştır. Roma Antlaşması, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Korucu Antlaşması'dır. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması da Roma Antlaşması ile aynı tarihte yürürlüğe girmesine rağmen, EURATOM Antlaşması adıyla anılmaktadır. Sonuç olarak AKÇT ile beraber üç Avrupa Topluluğu olmuştur. Ancak bu Topluluklar arasında en önemlisi, Roma Antlaşmasıyla kurulan ve 1993 yılında adı verilen Avrupa Birliği olarak değişen Avrupa Ekonomik Topluluğu'dur. Roma Antlaşması ile Ortak Pazar'ın oluşturulmasına yönelik çeşitli gümrük alanlarının bir araya getirilmesiyle ortak Gümrük Birliği oluşturulması öngörölmüştür. Antlaşma sadece Ortak Pazar'ın

kurulması yönünde bir girişimi ifade etmemektedir. Antlaşma Ortak Tarım Politikası, Ortak Ticaret Politikası, Ekonomi ve Para politikaları gibi politikaların yanı sıra, tüketicinin korunması, çevre, eğitim, sanayi, kamu sağlığı gibi birçok alanda ortak politikalar geliştirmiştir. Ekonomik entegrasyon düşüncesinin ön planda olduğu bir zaman diliminde Ekonomik-Parasal Birliğin gerçekleştirilmesi amacıyla “Tüneldeki Yılan Mekanizması” adlandırılan sistem ve bu sistemin başarısızlığı sonrası Avrupa’da döviz kurlarındaki dalgalanmalardan uzak bir parasal istikrar bölgesi yaratmak temel amacı olan Avrupa Para Sistemi kurulmuştur.

Avrupa Birliği’nin temelini atan aktörlerin son kertede siyasi bir entegrasyon düşünüp düşünmediklerini kestirmek pek de kolay değil. Ekonomik gerekçelerle yola çıkılmış ve bu yöndeki işbirliğinden hiç de küçümsenmeyecek başarılar kazanıldıktan sonra siyasi entegrasyon yönünde bir özgüven veya gereklilik doğduğu söylenebilir. Tüm bu gelişmeler ışığında Topluluğun temel amacı olan Tek Pazar 1993 yılında yürürlüğe girmiş ve aynı yılda Maastricht Antlaşması ile “Avrupa Birliği” kurulmuştur. AB’yi kuran Maastricht Antlaşması’yla, Avrupa Topluluklarına yeni boyutlar kazandırılmış ve AB’nin Avrupa Toplulukları, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Adalet ve İçişleri başlığıyla “üç temel direği” oluşturularak, yeni bir hukuksal yapı düzenlenmiştir.

Altı devletin bir araya gelerek dünyada örneğine rastlanılmayan oluşturdukları Birlik dört genişlemeye sahne olmuştur. Siyasi işbirliğinden çok ekonomik bütünleşmeye ağırlık verilmesinin sonucu Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulduğu bilinmektedir. AET dışında kalan ülkeler üyelik talebinde bulunmaya başlamasıyla Topluluk üye sayısı sürekli artış göstermiştir. AET’nin ilk genişlemesi, 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka’nın katılımıyla gerçekleşmiştir. AET’nin bundan sonraki genişlemesi güneye doğru olmuş, 1981 yılında Yunanistan AET’na tam üye olarak kabul edilmiştir. 1986 yılında İspanya ve Portekiz AET’na tam üye olarak katılmıştır. AB’nin üçüncü genişlemesi, 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya’nın katılımıyla gerçekleşmiştir. AB’nin bundan sonraki genişlemesi 1 Mayıs 2004 yılında Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya’nın katılımıyla

gerçekleşmiştir. Bir sonraki genişlemesinin 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla gerçekleşmesi beklenmektedir.

1989 yılında, Avrupa tarihinde bir dönüm noktasına daha gelmiştir; SSCB'nin dağılması ile iki kutuplu dünya düzeni son bulmuş ve komünizm düzeni büyük ölçüde ortadan kalkmıştı. Bu süreçte Merkezi ve Doğu Avrupa'da bir çok devlet ortaya çıktı. AB'nin doğu sınırında yer alan bu devletlerin kendilerine yabancı olan uluslararası sisteme adapte edilmesi gerekliydi. AB'nin Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin ekonomik, siyasi ve demokratikleşme çabalarını desteklediği ve en önemlisi de bölgede AB açısından siyasi güvenliğin çok büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Avrupa'nın geleceği ve selameti için bu ülkelerin de Birliğe dahil edilmesi kararlaştırıldı. İşe ekonomik araçlarla başlanarak bir köprü kurulmaya başlandı. Büyük bir ekonomik bunalım yaşayan bu ülkeler, ekonomilerinin düzleşme çıkması için AB'nin elini geri çevirmedi. AB MDAÜ'lerle ticari bağlarını güçlendirmeyi hedefleyerek Ticaret ve İşbirliği Anlaşmaları ve hukuki zemini oluşturmak amacıyla Avrupa Anlaşması imzalamıştır. PHARE gibi programların da yardımıyla ticari bağlar güçlendirildikten sonra bu ülkelerin AB'ye entegrasyonunu sağlamak amacıyla "AB Genişleme Politikası" oluşturulmaya başlandı. Bu yeni Genişleme Politikası, 1993 Kopenhag Zirvesi'nde, MDAÜ'nün AB'ye aday ülke olduğunun tanınması ve tam üyelik için gereken kriterlerin belirlenmesi ile şekillenmeye başlamıştır. Kopenhag Zirvesi'nde tanımlanan ve "Kopenhag Kriterleri" olarak bilinen bu kriterler, aday ülkelerin Avrupa Birliği'ne üye olmak için yerine getirmeleri gereken kriterlerdi. 1994 yılında tam üyelik başvurularının başlamasıyla birlikte, Aralık 1994'de Essen'de toplanan Avrupa Birliği Konseyi'nde, aday ülkeler için Avrupa Birliği'ne Katılım Öncesi Strateji (pre-accession strategy) belirlenmiştir. Söz konusu strateji, Avrupa Antlaşmaları'na taraf olan aday ülkelerle düzenli ve planlı politik ilişkiler kurmak yoluyla bir güven ortamı yaratmayı hedeflemektedir. Ana amaç ise, aday ülkelerin Avrupa Birliği'nin Tek Pazar uygulamasına uyumlarının sağlanmasıydı. MDAÜ'lerin Avrupa değerlerini benimsemeleri önemliydi ve bu ancak dışarıda bırakılarak değil Birliğin içine alınarak gerçekleştirilebilirdi.

Son genişleme dalgası içinde olan ülkelerin bir çoğu uzun bir zaman öteki dünyadan ayrı yaşamış ve bir birleriyle amansız mücadele içinde olan iki kutup olmuşlardı. İşte bu yönden bu genişleme diğerlerinden bir çok yönden farklılık göstermekte ve kendine özgün sorunları vardı.

Yeni üyelerinin AB'ye katılımıyla Birliğin sınırlarının Balkanlara ve Rusya'ya doğru uzanacak olmasıyla nedeniyle, birliğin geleceğine yönelik olarak yeni komşularla daha farklı düzeylere ilişkin modellerin geliştirilmesi istikrarlı ve güvenli bir kıta için hayati önem taşıyacaktır. Birliğe katılan ülkelerin homojen bir yapı teşkil etmemesi, gerek kendi aralarında, gerek AB üyesi ülkelerle önemli farklılıklar göstermeleri genişlemenin önündeki temel sorunlardan biri olarak algılanmıştı. Hizmet sektöründe ve verimlilik konusunda aday ülkelerin tümü AB standartlarının oldukça gerisindeydi. Aday ülkelerle AB arasındaki farklar sadece ekonomik alanda ortaya çıkmamaktaydı. Kültürel alanda da pek çok farklılık gözlemlenmekte, ülkelerin problem çözme ve müzakere tarzları, insanların tutumları vb. konularda çok farklı yaklaşımlar olduğu görülmekteydi. Genişleme sürecinin başında aday ülkelerin katılımıyla ilgili diğer bir sorunu ise, bu ülkedeki azınlıkların sayısı olmuştur.

AB üyesi ve aday ülkeler arasındaki tüm bu farklılıklara ve aday ülkelerin AB üyesi ülkelere çok farklı yönetimlere sahip olmalarına rağmen, bu ülkelerin demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecine girmeleriyle bu farklılıkların ortadan kalktığı görülmüştür. Özellikle müzakere sürecinde aday ülkeler bu konuda çok önemli adımlar atmıştır.

SSCB'ye en son katılan Baltık Cumhuriyetleri diğer Cumhuriyetler kadar Birliğin değerlerini ve sistemini fazla kabul etmemişlerdi. Daha çok İkinci Dünya Savaşı döneminde SSCB'ye karşı silahlı mücadeleler olmuştu. Daha sonraları ise bu silahlı mücadelenin yerini kültürel ve entelektüel mücadele almıştır. Kruşçev döneminin getirmiş olduğu yumuşama tüm Birlik Cumhuriyetlerinde kendini göstermişti. Ancak bu etki Baltık ülkelerinde daha fazla hissedilmişti. Merkez Moskova'ya karşı ilk sivil itaatsizliğin Baltık Cumhuriyetlerinde ve ayaklanma şeklinde olan ilk miting de Litvanya'nın başkenti Vilyūnas'da çıkması hiç de şaşırtıcı

olmamıştır. Bir dizi olaylar sonrası Litvanya SSCB'den ayrılmayı başarmış ve en önemlisi de bu Moskova tarafından onaylanmıştır. SSCB, Gorbaçov yönetimine karşı girişilen başarısız darbe girişiminin ardından 6 Eylül 1991'de Litvanya'nın bağımsızlığını tanımış ve Litvanya birkaç gün sonra Birleşmiş Milletler'e (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na (AGİK) kabul edilmiştir.

İlk kez 1989 senesinde yeni anayasa oluşturulması denenmiş ancak başarılı olunmamıştır. Bağımsızlık sonrası 1992 yılında 25 Ekim referandumu ile yeni Litvanya'nın anayasası kabul edilmiş ve 6 Kasım'da Parlamento'da onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Sadece 6 Nisan 2004 tarihinde yüce divanda yargılanan Cumhurbaşkanı Paksas'ın görevinden azledilmesi sırasında ülke mini bir siyasi kriz yaşamıştır. Diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinin aksine fazla bir siyasi istikrarsızlık yaşamadığı söylenebilir.

Eski Sovyetler bölgesinde bağımsızlık fitilinin Baltık ülkelerinde yakılması uzun zamandan beri süregelen milliyetçilik akımlarının etkisiyle olmuştur. Bağımsızlık sonrası, bu ülkelerde yaşayan özellikle Rus azınlıklar milliyetçilik akımlarından etkilenmiştir. Litvanya'da bu açıdan diğer Baltık ülkelere oranla az sorun yaşanmıştır. Ancak yine de Litvan dilini bilmeyenlerin devlet kurumlarında çalıştırılmaması gibi durumlar da olmuştur. Yine Baltık ülkelerinin başından beri tamamen Batı'ya yönelip, Bağımsız Devletler Topluluğu gibi eski SSCB'yi andıran yapılandırmaların içinde yer almamasının nedenlerinden birisi de bu milliyetçilik duygusu olmuştur.

Litvanya, 1991 yılında bağımsız bir devlet olmasından bu yana, diğer Baltık ülkeleri gibi, pazar ekonomisine hızla adapte olmaya başlamıştır. Bu dönemde uygulanan reformlar makro ekonomik istikrarın elde edilmesine yol açmıştır. Litvanya, ekonomide yaptığı esaslı reformları ve ulusunun dünya ekonomisinde bütünleşme isteği ile yüzyılımızın son on yılına damgasını vurmuştur. Gerek özelleştirme, gerekse yapısal ve ekonomik reformlar, serbest pazar ekonomisine uygun olarak yürütülmüş ve Merkez ve Doğu Avrupa'daki en serbest ekonomilerden birisi olarak değerlendirilmiştir. Ancak Litvanya'nın tüm ekonomik başarılarına rağmen dış ticaret dengesinin negatif olması gibi sorunlarının halen de olduğu

unutulmamalıdır. İyi bir ivme kazanarak ekonomisini düzlüğe çıkararak Litvanya, yine 1980'lerin düzeyine gelememiştir. Zira bu ekonomik büyümeler eski açığın hızla kapatılmasıdır.

Litvanya'nın Avrupa kimliğini kuvvetlendirmesi için AB'ye üye olması önemliydi. Bu aynı zamanda gelecek ekonomik gelişmelere temel teşkil edecekti. Litvanya Batılı Hıristiyan âlemine ait olmuş ve çağlar boyu kültürünü, kuruluşlarını, değerlerini, hukukunu ve hayatın diğer alanlarını bu çerçevede oluşturmuştur.

Avrupa Birliği Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyetler Birliği bünyesindeki ülkelerle kurduğu ilişkileri kesin sınırlarla ayırmıştır. Yalnızca Baltık ülkeleri olarak adlandırılan Litvanya, Letonya ve Estonya, istisnai olarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri kategorisine dahil edilmiştir. 1989 yılına kadar Sovyetler Birliği bünyesinde olup, bağımsızlıklarını yeni elde etmiş ülkelerle Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları, MDAÜ ile ise Avrupa Anlaşmaları imzalanmıştı. MDAÜ'lerde başlayan demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş çabalarını desteklemek amacıyla, 1992 yılında Litvanya, Letonya ve Estonya PHARE programına dahil edilmiş, diğer eski Sovyet Birliği ülkelerine TACIS programı üzerinden destek verilmişti. Baltık ülkelerinin MDAÜ'ye mahsus olan PHARE programına içine alınması onlara farklı statü tanındığını göstermektedir.

AB ile Litvanya arasındaki diplomatik ilişkiler 27 Ağustos 1991 yılında kurulmuştur. Litvanya-AB ilişkileri kısaca üç temel anlaşma -Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması, Serbest Ticaret ve Ticaretle İlgili Konulardaki Anlaşma- imzalanarak kurulmuştur.

AB ile bütünleşme sürecinde üç temel anlaşmalardan ilki olan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması 11 Mayıs 1992 yılında imzalanmış ve 1 Şubat 1993 yürürlüğe girmiştir. Anlaşma ticareti geliştirmek ve çeşitlendirmek, ekonomik ve ticaret işbirliği teşvik etmek amaçlı, on yıllık bir süreyi kapsayan çerçeve anlaşmaydı.

8 Temmuz 1994 yılında Serbest Ticaret ve Ticaretle İlgili Konulardaki Anlaşma imzalanmış ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Serbest Ticaret

Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle Litvanya'nın Avrupa ile entegrasyonunda yeni bir dönem başlamıştır. Serbest Ticaret Anlaşması'nın amacı anlaşmayı imzalayan ülkeler arasında serbest ticaret bölgesini kurmaktır.

12 Temmuz 1995 yılında Litvanya ve AB arasında Avrupa Anlaşması imzalanmıştır. Avrupa Anlaşması ticaretle ilgili konuları, siyasi diyalogu, yasal düzenlemeleri içerdiği gibi sanayi, çevre, ulaşım ve gümrüklerden oluşan bir çok alanda da işbirliği mekanizmaları oluşturmuştur. Bunun dışında Avrupa Anlaşması serbest ticaret ve kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı imkânları sağlamış, Litvanya'nın ekonomik, mali ve teknik sistemlerinin AB ile uyumlu hale getirilmesini mümkün kılmıştır. Anlaşmada Litvanya'nın AB üyesi olmaya hazırlandığı gerçeğini açıklanmış ve üye olmak için yasal şartları belirleyerek işin temeli oluşturulmuştur.

Bir MDAÜ ilkesi olan Litvanya yukarıda anlattığımız yollardan geçerek 8 Aralık 1995 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve 2000 yılında müzakerelere başlamıştır. Litvanya AB üyeliği için müzakereyi "kolay" adlandırılan ve kısa sürede sonuçlandırabilecek konu başlıkları ile başlamıştır. Litvanya Topluluk müktesebatının listesini büyük kısmı zorlukla karşılaştıran ve müzakere sürecinin daha uzun süren yada geçiş düzenlemeleri gereken "zor" alanlarla kapatmıştır.

Birlik ile Litvanya arasında görüşmeler 2002 Aralık ayında sona ermiş ve Aralık 2002 yılında yapılan Kopenhag zirvesinde Litvanya'nın AB üyeliğine davet edilmesi kararı alınmıştır. Görüşmeler sonunda Litvanya için çoğu tarım alanında olmak üzere 21 geçiş dönemi sağlanmıştır. Serbest dolaşımı için geçiş döneminin yedi yıl sürmesi ve Danimarka, İrlanda, İsveç, Hollanda ve İngiltere tarafından uygulanmaması, ayrıca bu ülkelerin, Litvanya 2004 yılında üye olur olmaz iç pazarlarını Litvanya'ya açması üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

Müzakere sürecinde Litvanya bazı konularda geçiş süresi talep etmemiştir. Burada iki konu ön plana çıkmaktadır. Ekonomik ve Parasal Birlik başlığında Litvanya'nın 2007'de Euro'ya geçmesi ve Maastricht Kriterleri içinde sadece enflasyon oranı ile ilgili belirtilen rakamları tutturamaması önem arz etmiştir. Ayrıca

Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası'nda hem AB'nin hem NATO'nun Baltık devletlerini içine alacak şekilde genişlemesi bazı tepki ve sorunlar doğurmuştur. Litvanya özellikle Rusya'nın tepkilerinden çekinmiştir.

Litvanya için NATO üyesi olması AB üyesi olması kadar önemliydi. Litvanya 1994 yılının Ocak ayında yaptığı başvuru ile eski Sovyetler Birliği ülkelerinden NATO üyeliği talep eden ilk ülkeler arasına girdi. Askeri malların transferinin kendi ülkesi üzerinden yapılabileceğini düşünen Litvanya, bu nedenle de Rusya'da sınırı bulunmayan ama Rusya'ya ait olan ve genişleme süreciyle ortada dışlanmış olarak kalacak Kaliningrad bölgesinin güçlendirilmesi, istikrara kavuşturulması için çok uğraşmıştı. Bu konuda Ruslarla uzlaşmaya varan Litvanya, NATO üyeliğini Rusya'nın ülke üzerindeki etkisini azaltmanın garantisi olarak da görmekteydi.

Litvanya müzakere sürecinde Balıkçılık, Çevre, Dış İlişkiler ve Mali ve Bütçesel Hükümler gibi önemli konularda geçiş süresi talep edilmiştir. Bu geçiş süreleri daha çok Litvanya'nın ulusal ve biraz da içeriye dönük politikalarının etkisinin sonucu sayılır. Ortak yönleri ise arka planında maddi kaygıların olmasıdır.

Müzakere sürecinde hiç şüphesiz Litvanya için en önemli konular İgnalina Nükleer Santrali, Tarım Sübvansiyonları, Kaliningrad Transit ve Azınlıklar olmuştur.

AB, Çernobil örneğinden hareketle Litvanya sınırları içinde Sovyet teknolojisi ile yapılmış olan İgnalina Nükleer Santralinin kapatılmasını istemiştir. Litvanya ise ülke için çok büyük ekonomik değere sahip bu tesisin kapatılmasına karşı çıkmıştır. Zira ülke enerji açığının büyük bölümünü buradan karşılamakta, önemli sayıda insan bu tesislerde çalışmakta ve son olarak da Litvanya bu tesisin üretmiş olduğu elektriği yurt dışına ihraç etmekteydi. Birlik ile Litvanya yetkilileri ortak bir noktada anlaşarak sorunu çözmeyi başarmışlardır.

Sovyet döneminde Litvanya'da double ekonomi -tarım ve sanayi- geliştirilmiştir. Bu bakımdan Estonya ve Letonya'dan farklı olarak Litvanya için tarım daha önemli ekonomik daldı. 1991 yılından bu yana 14 hükümet değiştiren Litvanya'da sosyal demokratların iktidara geldiği her dönemde, önemli oy

potansiyeli bakımından çiftçiler kayırlıydı. AB kaliteli ve Avrupa şartlarında rekabet edebilecek ürün elde edilmesi için çiftçilere uygulanan sübvansiyonların kaldırılması gibi bazı konularda Litvanya'dan adımlar atmasını istemişti. Doğal olarak da Litvanya kendisi için bu önemli konuda ekonomik nedenlerle birlikte daha çok siyasi sebeplerle bazı avantajlar elde etmek istemişti.

Kaliningrad bölgesi ile ilgili ise AB, Litvanya ve Rusya arasında ticaret, vize, nakliye, enerji v.b. konularda sorunlar ortaya çıkmıştı. Litvanya'nın AB'ye üye olmasıyla Rusya'ya ait olan bu toprak parçası Birlik sınırları içinde kalacaktı. Rusya siyasi ve ekonomik açıdan burada yaşayan vatandaşlarını düşünerek bazı kolaylıklar istemiştir.

Rus topluluklar önemli bir sorun haline gelmiştir. Rus azınlığın karşılaştığı temel sorunlar, vatandaşlık, kültürel haklar ve bütünleşme sorunu olarak sıralanabilir. Buna rağmen Litvanya diğer Baltık ülkelere göre azınlık haklarının korunması konusundaki sorunları büyük problem olmadan çözmüştür.

Bu tezi başlamadan önce yapılan plana göre çalışma yapılmıştı. Kaynaklar İstanbul'da, Ankara'da ve Litvanya'da bulunan kütüphaneler, Litvanya'daki üniversitelerde kullanılan AB ders kitaplarından, İktisadi Kalkınma Vakfının ve DEİK'in sağladığı dergi, makale, raporlar ve kitaplarından ve Türkiye'nin Litvanya Büyükelçiliğinin hazırlandığı raporlarından yararlanıldı. AB'nin belge, doküman ve antlaşmaları ile birlikte Litvanya ile Birlik arasında yapılan antlaşma, belge ve dokümanlar gibi birinci el kaynaklara başvurdum. Bunun yanında bu konun uzmanlarının görüş ve yorumlarından da yararlandım.

I. BÖLÜM

AB'NİN OLUŞUMU VE GENİŞLEME SÜREÇLERİ

1. BİRLİĞE GİDEN YOLDAKİ SÜREÇ

Avrupa Birliği ile ilgili akıllara gelen ilk unsur, dünyada benzeri bulunmayan ilginç bir bütünleşme örneği olmasıdır. Beril Dedeoğlu'nun da belirttiği gibi, “bütünleşme”, bir örgüt oluşturmaya yönelik işbirliğinden çok daha fazlasını ifade etmektedir.

Bütünleşmeye yönelmiş bir oluşum, devletlerin birlikteliğini değil, ulusların ve hakların birliğini sağlama yolundaki faaliyetlere işaret etmektedir. Bütünleşme yoluyla bir araya gelme kararı veren aktörler, yapılarını, politikalarını ve araçlarını “uyumlaştırma”yı değil, “birleştirme”yi, daha ileride de “tek”leştirmeyi kabul etmiş olurlar.

Avrupa Birliği örneğindeki bütünleşme; belirli bir coğrafyada, birbiriyle sınır komşusu olan, benzer ve rakip sosyo-ekonomik yapıdaki devletlerin, aralarındaki tarihsel ve ekonomik karşılıklı bağımlıklarından, ortak değer ve beklentilerinden yararlanarak kendilerine ortak bir gelecek belirlemek için yürüttükleri birleşme sürecidir. Bütünleşme süreci, birbirine öncül olacak çeşitli aşamalarda devletlerin işbirliği koşulları düzenleyen kurallar bütününe ifade etmektedir. Kurucu bir antlaşmayla başlatılan bu sürecin, işbirliğinin bu türüne ve gerekliliklerine uygun bir kurumsal yapıyı oluşturmada, işbirliği “bütünleşme” yolunda ilerleyip diğer aşamalara geçildiğinde, her aşamaya uygun düşecek yeni anlaşmalar, yeni kurumlar,

destekleyici yapılar oluşturmaktadır.¹

Bütünleşme yoluyla bir birlik oluşturma yoluna başvurmak için ulus-devletler durup dururken “birlik” projelerine kalkışmazlar, onları bu tür bir tercihe iten içsel yada sistemsel koşullar bulunur.

Devletlerin tarihsel, dilsel, dinsel, kültürel benzerlikleri bulunması, benzer sosyoekonomik evreler geçirmiş olmaları ile rejimlerinin, siyasal sistem ve yapılarının aynı kategorilerde düzenlenmiş olması, bütünleşme bakımından önemli bir itici güç oluşturmaktadır.²

İleri sürülen tüm tezler ve projeler, Avrupa Birliği'nin üyeleri arasında homojenlik yaratan düşünsel alt-yapıyı oluşturmuş ve bu yolla Avrupa Birliği, kültür, uygarlık, hukuk, normlar ve ilkeler bütünü olarak değerlendirebilecek “Avrupalılık” kavramını kendisinde toplama olanağı bulmuştur.

Ekonomik, mali, parasal ve teknik alanlarda başlatılan işbirliklerinin, kademe kademe siyasal birliğe dönüşebileceği (dikey bütünleşme) ya da kurulmuş olan birçok örgütün aynı çatıda birleştirebilmesi (yatay bütünleşme) girişimleri, Avrupa Birliği'nin işlevsel boyutunu geliştirilmiş ve karşılıklı bağımlıklarının ayrılmaz bütünlükler yaratmasını sağlamıştır.³

Avrupa'daki bütünleşme çabalarını hızlandıran evrelerin savaşlar, çatışmalar ve ekonomik krizlerin sonrasına denk geldiği bilinmektedir. Her siyasal/ekonomik kriz döneminin ardından, uluslararası konjonktüre uygun biçimde tarihsel birikimlerin yeniden değerlendirilmesi söz konusu olmuştur. Bu nedenle de, 20. yüzyılda yaşanmış olan dünya savaşları, bütünleşme sürecini tarihte hiç olmadığı biçimde belirlemiştir. Savaşlara yol açan anlaşmazlıkların merkezi olan Avrupa, kazananı ve kaybedeni bakımından da en fazla zarara uğrayan bölge olmuştur. Tarih boyu uluslararası sisteme hâkim olan Avrupa devletlerinin hâkimiyeti bitmiş ve

---

¹ Beril Dedeoğlu, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Ed. by. Beril Dedeoğlu, 1. bsk., İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim 2003, s. 17.

² Beril Dedeoğlu, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, 1. bsk., İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim 2003, s. 18.

³ A.e., s. 38.

yerini ABD ve SSCB'ye bırakmıştır.

Bu, Avrupa devletlerin örgütlenme ve bütünleşme girişimlerinde somut ve kalıcı projeler üretmelerinin yolunu açmıştır.⁴ 20.Yüzyılda iki dünya savaşına sahne olmuş Avrupa'nın, böylesine bir yıkımı bir daha yaşamaması için bu savaşların bir anlamda tetikleyicisi olmuş bulunan Almanya ve Fransa arasında işbirliğinin geliştirilmesi için çeşitli alternatifler üzerinde durulmuştur. Savaş sonrası şartlarda gerçekleştirilmesinde güçlüklerle karşılaşılan siyasi işbirliğinden önce, ekonomik bütünleşmeye ağırlık verilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.⁵ Bunun üzerine savaş ekonomisi bakımından önem taşıyan ve Schuman'ın önerisi üzerine imzalanan 1951 tarihli Paris Antlaşması'yla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, bu modelin öncülüğünü üstlenmiştir. AKÇT'ye ezeli rakipler Fransa ve Almanya'nın yanı sıra, İtalya ve Benelux ülkeleri olarak adlandırılan Belçika, Hollanda ve Lüksemburg da katılmıştır.

Ekonomik işbirliğini daha da ilerletmek isteyen bahse konu 6 Avrupa ülkesi arasında, 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da imzalanan ve 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur.

Roma Antlaşması AET'yi kuran ülkelerin temel bütünleşme modeli olarak benimsedikleri Ortak Pazar'ın oluşturulmasına yönelik hükümler içermektedir.⁶ Bu çerçevede Roma Antlaşması'nda:

Ortak Pazarın kurulması hedefi çerçevesinde öncelikle üye ülkeler arasında malların serbest dolaşımının sağlanması için, ticareti kısıtlayıcı tüm engellerin kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesinin benimseneceği bir Gümrük Birliği oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Gümrük Birliği'nin yanı sıra Ortak Pazar girişimi içerisinde yer alan

---

⁴ Beril Dedeoğlu, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Tarihsel Birikimler", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, 1. bsk., İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim 2003, s. 41.

⁵ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 13.

⁶ A.e., s. 18.

hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması amacıyla, üye ülkelerin bu alanlarındaki mevzuatının ve politikalarının uyumlaştırılması öngörülmüştür.

Ortak Pazar hedefi ile birlikte başta Topluluğun temel politikalarından biri olan Ortak Tarım Politikası olmak üzere, topluluk düzeyinde ele alınacak ortak politikalar da belirlenmiştir.

AET'nin kurumsal yapısını da ortaya koyan Roma Antlaşması ile;

Topluluğun temel organları ve karar alma mekanizmaları olan Konsey, Komisyon, Avrupa Parlamentosu ve Adalet Divanı oluşturulmuştur.

Ortak politikaların hayata geçirilmesi ve üye ülkeler arasında bütünleşmenin finansmanı için Avrupa Yatırım Bankası gibi gerekli bazı kurumsal yapılar belirlenmiştir. Ayrıca Avrupa Sosyal Fonu gibi destek mekanizmaları belirlenmiştir.

Başta üye devletlerin eski sömürgeleri olmak üzere üçüncü ülkelerle işbirliğinin çerçevesi çizilmiştir.⁷ Bu doğrultuda öncelik verilen konulardan biri, Roma Antlaşması'nda öngörülen Gümrük Birliği'dir. Gümrük Birliği'nin oluşturulması yolunda, üye ülkeler arasında ilk gümrük indirimi 1959 yılında gerçekleştirilmiş ve 1968 yılında da Gümrük Birliği tamamlanmıştır.⁸

1969 Lahey Konferansı'nda, Ortak Pazar'ın tam anlamıyla hayata geçirilmesi, ortak ekonomik ve mali politikaların oluşturulması ve 1980 yılına kadar ekonomik-parasal birliğin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun için Roma Antlaşması'nda öngörülen serbest dolaşım haklarının sağlanması ve paralar arası sınırsız konvertibilitiyi garanti altına alan kambiyo mekanizmalarının kurulması gerekmiştir. Tüm bunların uygulanması ise, ekonomik ve mali politikalara dair bazı ulusal karar alma yetkilerinin, Topluluk kurumlarına devrini gerektirmiştir.⁹ Üye ülke paralar arasındaki değer dalgalanmalarına yönelik olarak "Tüneldeki Yılan

---

⁷ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 19.

⁸ A.e., s. 20.

⁹ A.e., s. 21.

Mekanizması” adı verilen sistem kuruldu. Ancak bu mekanizma, yaşanan petrol krizleri, ülkeler arasındaki politika farklılıkları ve doların zayıflığı nedeniyle başarılı olamamıştır. Ancak 13 Mart 1979 tarihinde parasal açıdan istikrarlı bir bölge oluşturmayı amaçlayan Avrupa Para Sistemi (APS) Almanya ve Fransa’nın da benimsemesi ve, İngiltere hariç, diğer üye ülkelerin katılımıyla yürürlüğe koyulmuştur. APS, üye ülkelerin ekonomilerinin yakınlaştırılması, üye ülkelerde ortak bir kamu politikasının uygulanması ve özellikle enflasyonun kontrol altına alınması, döviz kuru istikrarının temini, ECU’nun merkezi rolünün geliştirilmesi, üye ülkeler arasında daha üst düzey bir entegrasyonun sağlanmasını amaçlamaktadır.

Ortak Dış Ticaret Politikalarının geliştirilmeye başlanması ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu’nun kurulmasıyla Ortak Kalkınma politikalarının uygulanmaya başlanması ise, Topluluğun 70’li yıllardaki başarıları olarak nitelendirilmektedir.

80’li yıllarında başında Topluluk, petrol krizinin etkisiyle üye ülke ekonomilerinde baş gösteren işsizlik ve enflasyon gibi makro ekonomik sorunlar ile mücadelede yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile 1992 yılına kadar Tek Pazar’ın bütün yönleriyle tamamlanması karara bağlanmıştır.

Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar, ilk kez kapsamlı biçimde değiştirilmiştir. Temel amaç, Topluluğun kuruluş gayelerinden olan Tek Pazar’ın gerçekleştirilmesidir.¹⁰

Avrupa Tek Senedi aşağıdaki hususları kapsamaktadır:

- Yeni ortak politikaların saptanması, mevcut olanların geliştirilmesi,
- Avrupa Parlamentosu ile Konsey arasında işbirliğinin kurumsallaşması,
- Avrupa Parlamentosu’nun uygun görüş bildirmesi,

---

¹⁰ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 22.

- AB Konseyi'nde nitelikli çoğunlukla karar verilmesi,
- Dış politika alanında işbirliği.

İlk olarak Gümrük Birliği ile malların serbest dolaşımını sağlayan ve üçüncü ülkelere ortak bir gümrük tarifesi uygulayan Avrupa Topluluğu'nda, Avrupa Tek Senedi ile başlatılan süreçle birlikte, Avrupa Tek Pazarı 1 Ocak 1993'de yürürlüğe girmiştir. Böylece Gümrük Birliği'ne üye ülkeler arasında malların yanı sıra diğer üretim faktörlerinin de serbest dolaşımı sağlanmıştır.

10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht'te düzenlenen zirvede, Roma Antlaşması'na ekler yapılmış ve kurucu antlaşmaların kapsamı genişletilmiştir. 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile "Avrupa Birliği" (AB) kurulmuştur.

AB'yi kuran Maastricht Antlaşması'yla, Avrupa Topluluklarına yeni boyutlar kazandırılmış ve aşağıdaki şekilde AB'nin "üç temel direği" oluşturularak, yeni bir hukuksal yapı düzenlenmiştir.¹¹

---

¹¹ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 22-23.

Tablo-1**Avrupa Birliği Antlaşması**

AVRUPA BİRLİĞİ		
ANTLAŞMASI		
AVRUPA TOPLULUKLARI	ORTAK DIŞ ve GÜVENLİK POLİTİKASI	ADALET ve İÇİŞLERİ
<i>Avrupa Topluluğu</i>	<i>Dış Politika</i>	
	İşbirliği, ortak tavırlar ve önlemler	Medeni hukuk ve ceza hukukunda yargı organları arası işbirliği
Gümrük Birliği ve Tek Pazar	Önlemler	Polis işbirliği
Tarım politikası	Barışın korunması	İrkçılık ve zenofobi (yabancı düşmanlığı) ile mücadele
-Ticaret politikası	İnsan hakları	Uyuşturucu ve silah ticareti ile mücadele
	Demokrasi	Çocuklara karşı işlenen suçlar ve insan ticareti ile mücadele
<i>Ek Tanımlar</i>	Üye olmayan ülkeler yardımlar	
AB vatandaşlığı	<i>Güvenlik Politikası</i>	
Eğitim ve Kültür	AB'nin güvenliği ile ilgili Sorunlar	
	Silahsızlanma	
Trans-Avrupa ağları	Savunma harcamaları	
Tüketicinin korunması	Avrupa'nın uzun vadeli savunma çerçevesi	
Sağlık		
Sosyal politika		
AR-AG		
Çevre		
Dış sınırlar		
Avrupa Kömür Çelik Topluluğu		
EURATOM		

Kaynak: ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003.

2. AB'NİN GENİŞLEMELERİ

AB'nin çekirdeğini oluşturan AET, 1957 yılında altı üyeli olarak kurulmuş, aradan geçen zaman içinde üye sayısını sürekli olarak artırmıştır. AET'nin kuruluşundan itibaren gösterdiği ekonomik performans, bu artışta etkili olmuş; başlangıçta AET dışında kalan ülkeler daha sonra üyelik talebinde bulunmuştur.

AET'nin ilk genişlemesi, 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımıyla gerçekleşmiştir. AET'nin bundan sonraki genişlemesi güneye doğru olmuş, 1981 yılında Yunanistan AET'na tam üye olarak kabul edilmiştir. 1986 yılında İspanya ve Portekiz AET'na tam üye olarak katılmıştır. AB'nin üçüncü genişlemesi, 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımıyla gerçekleşmiştir. AB'nin bundan sonraki genişlemesi 1 Mayıs 2004 yılında Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın katılımıyla gerçekleşmiştir. Bir sonraki genişlemesinin 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla gerçekleşmesi beklenmektedir.¹²

Bu bölümde 2004 yılının 1 Mayıs'ından önceki genişlemeler ele alınmıştır. Bu bölümün amacı, farklı genişleme aşamalarından tam üyeliğe kabul edilen ülkelerin kabul edilmesinde etkili olan faktörler ile genişlemenin getirdiği sorunlar üzerinde durmaktır.¹³

2.1. İlk Genişleme Kuzeye Doğru: İngiltere, İrlanda ve Danimarka

1957 tarihli Roma Antlaşması, Avrupalı olan ve kurucu üyelerle aynı ideali paylaşan devletlerin Topluluklara katılabileceğini öngörmüştür.¹⁴

İngiltere'nin AET'na tam üyeliği iki kez Fransa'nın vetosu ile karşılaşmıştır. Bu durum İngiltere'nin tam üyelik sürecinin, İrlanda ve Danimarka'nın tam üyelik süreçlerine göre daha sancılı olmasına yol açmıştır.

¹² “Avrupa Topluluğu'nun Genişleme Süreci”, www. ikv.org.tr/abgenislemesi.php, 2005.

¹³ Cihan Dura, Hayriye Atık, **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 2. bsk., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Mayıs 2003, s. 206.

¹⁴ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 21.

İngiltere'nin AET'na ilk başvurusu 1961 yılında olmuş; 10 Ekim 1961 tarihinde İngiltere ve AET arasında görüşmeler başlamıştır. Fransa Cumhurbaşkanı General de Gaulle İngiltere'nin Roma Antlaşması şartlarını uygulamaya istekli olmadığını belirtmesi ve İngiltere ile bir "ortaklık" antlaşması imzalanabileceğini ifadesi ile İngiltere'nin ilk başvurusunda AET'na girmesine engel olmuştur.

İngiltere ikinci başvurusunu 10 Mayıs 1967'de İrlanda ile beraber yapmıştır. Bu ülkeleri 11 Mayıs 1967'de AET'na başvuruyu Danimarka izlemiştir. Aynı yıl AET'na başvuran başka bir ülke Norveç'tir. Norveç'in AET'na başvurma tarihi, 21 Temmuz 1967'dir. Fransız Cumhurbaşkanı, 27 Kasım 1967'de İngiltere'nin ikinci başvurusunu da reddetmiştir.

İngiltere'nin tam üyeliğini iki kez veto edilmesi, siyasi ve ekonomik olmak üzere iki sebebe dayanır. Siyasi neden, Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle'ün İngiltere'ye duyduğu antipatidir. General de Gaulle, II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgaline karşı koymak için bir donanma hazırlatmıştır. Bu donanmanın İngilizler tarafından batırılması, de Gaulle'ün İngiltere'ye antipati ile bakmasına neden olmuştur. Ekonomik neden, AET bütçesinin yeniden yapılandırılması sırasında ülkeler arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları ile ilgilidir.

İngiltere, 1967-1970 yılları arasında AET'na giriş için pek istekli davranmamıştır. 1970 yılında kurulan Heath hükümetinde AET'ndan yana olanların çoğunlukta olması, İngiltere ile görüşmelerin yeniden başlamasına yol açmıştır. 23 Haziran 1971'de görüşmeler tamamlanmış; 22 Ocak 1972'de İngiltere ile katılma antlaşması imzalanmıştır.¹⁵ Uzun müzakereler sonucunda, 1 Ocak 1973 tarihinde, İngiltere, İrlanda ve Danimarka resmi olarak AET'ye katılmıştır. Norveç ise yaptığı referandum sonucunda AET üyeliğini reddetmiştir. Böylece altı kurucu üyesi olan Topluluğun üye sayısı dokuza çıkmıştır.¹⁶

---

¹⁵ Cihan Dura, Hayriye Atık, **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 2. bsk., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Mayıs 2003, s. 206-207.

¹⁶ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 21.

2.1.1. İlk Genişlemenin Yarattığı Sorunlar

AET'nun ilk genişlemesi, ekonomik genişleme seviyesi birbirine yakın ülkelerin tam üyeliği sonunda gerçekleşmiştir. Ekonomik gelişmesini belli bir seviyeye getirmiş ülkelerin AET'na tam üyeliği, entegrasyon sürecinin sorunsuz olacağı düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Bununla beraber, dünya ekonomisinde ortaya çıkan bazı gelişmeler ile AET'nun hukuki yapısı, birinci genişlemenin bazı sorunlarla gerçekleşmesine yol açmıştır. Literatürde yer alan bu sorunları:

1) Dünya Ekonomisinde Medyana Gelen Gelişmeler

Birinci genişleme üzerinde etkisi olan faktörlerden ilki, 1970'li yıllarda ortaya çıkan dolar şoku ile petrol şoklarıdır. Özellikle, petrol şokları, üye ülkelerin korumacı politikalar izlemelerine; birbirleriyle olan ticareti mümkün olduğu kadar azaltmalarına yol açmıştır. Böylece, Topluluk hedeflerinden uzaklaşmış, yeni üyelerin katılımı ile sorunlar daha da ağırlaşmıştır.

2) Toplulukta Karar Alma Süreci

Birinci genişleme ile beraber, bazı Topluluk organlarında karar alma süreci daha yavaş işlemeye başlamıştır. Çoğu kararlarda oybirliği ilkesinin geçerli olması, dokuz üyeli bir Toplulukta bazı kararların ertelenmesine neden olmuştur.

3) Topluluk Bütçesinin Yapısı

İngiltere'nin AET'na tam üye olması, Commonwealth ülkeleriyle yaptığı ticaret hacmini daraltmamıştır. Böylece, İngiltere'nin AET'nün dışında kalan bu ülkelerden yaptığı ithalattan alınan gümrük vergileri, Topluluk bütçesine önemli katkılar sağlamıştır. Topluluk bütçesinin 1970'li yıllarda esas olarak ortak tarım politikasını finanse etmek amacıyla düzenlenmiş olması, tarım sektörünün ekonomideki payı yüksek olan ülkelerin bütçeden önemli paylar almasına yol açmıştır. İngiltere'de tarım sektörünün ekonomideki payının düşük olması, bütçeye ortak gümrük tarifesi yoluyla önemli katkılar sağlayan İngiltere'yi bütçeden en az

pay alan ülke konumuna düşürmüştür. İngiltere'nin Topluluk bütçesinin yapısı ile ilgili eleştirileri, AET içinde ciddi tartışmalara neden olmuştur.

4) İngiltere'nin Federal Eğilimleri Reddetmesi

İngiltere, AET içindeki federal eğilimlere karşı ulusal egemenliği tercih etmiştir. Örneğin, Roma antlaşması'nın vergi uyumlaştırılması ile ilgili 99. maddesindeki oybirliği ilkesinin kaldırılmasını, ulusal egemenliğe bir saldırı olarak kabul etmiştir. Günümüzde İngiltere'nin Euro alanına girmekte çekimser kalması da ulusal egemenliği federal eğilimlere tercih etmesine bağlıdır.

Bu açıklamalar, AET'nun birinci genişlemesi ile ortaya çıkan sorunların esas olarak dünya ekonomisinde meydana gelen olumsuz gelişmelere bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Bununla beraber, İngiltere'nin ulusal egemenlik konusunda izlediği tavır da sorunların ağırlaşmasında etkili olmuştur.¹⁷

2.2. İkinci Genişleme Güneye Doğru: Yunanistan, Portekiz ve İspanya

Demokratik sistemlerini oturtarak, 70'li yıllarda Topluluğa adaylık başvurusu yapan Yunanistan 1981 yılında, Portekiz ve İspanya da 1986 yılında Topluluğa katılmıştır.¹⁸

1) Yunanistan'ın Tam Üyeliği

Yunanistan, AET'na ilk başvurusunu 1959 yılında yapmıştır. Yapılan görüşmeler sonunda Topluluk ile Yunanistan arasında 9 Temmuz 1961 tarihinde bir ortaklık antlaşması imzalanmıştır, 1 Kasım 1962'de yürürlüğe giren antlaşmaya göre, Yunanistan 22 yıl sonra Topluluğa tam üye olabilecekti. Başka bir ifade ile Antlaşma, Yunanistan'ı belli süreler sonunda tam üyeliğe hazırlayacaktı.

Yunanistan'da 21 Nisan 1967 tarihinde meydana gelen askeri darbe, bu

¹⁷ Cihan Dura, Hayriye Atık, **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 2. bsk., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Mayıs 2003, s. 208-209.

¹⁸ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 24.

ülkenin Topluluk ile olan ilişkisini dondurmasına neden olmuştur. Yunanistan'da Temmuz 1974'de Albaylar Cuntası'nın yönetimden düşmesi, demokratik rejime geçiş sürecini hızlandırmış; bu ülkenin Topluluk ile olan ilişkileri yeniden başlamıştır. Bu gelişmeler sonunda Yunanistan 12 Haziran 1975 tarihinde Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon'un bu başvuru ile ilgili görüşü, ekonomik gerekçelerle olumsuz olmuştur.

Komisyonun olumsuz görüşü, Konsey'de 9 Şubat 1976 tarihinde görüşülmüş, politik sebeplerle olumlu yönde değiştirilmiştir. Yunanistan'ın Topluluğa tam üyeliği, en fazla Fransa Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing tarafından desteklenmiştir. 28 Mayıs 1979'da Atina'da Yunanistan'ın tam üyeliği ile ilgili katılma antlaşması imzalanmıştır. Böylece, Yunanistan 1 Ocak 1981'de Topluluğun tam üyesi olmuştur. Katılma antlaşması, 5 yıllık bir uyum dönemi öngörmüştür. Bu süre içerisinde gümrük tarifeleri kaldırılmış, topluluğun ortak gümrük tarifesine uyum sağlanmıştır.

Yunanistan'ın ekonomik bakımından tam üyelik için gerekli olan şartları taşımaması, tam üyelikten sonra çok fazla sorun yaratmamıştır. Yunanistan'ın nüfus ve yüz ölçümü bakımından küçük bir ülke olması, tam üyeliğin ilk yıllarında bazı ekonomik problemlerine rağmen, daha kolay hazmedilmesine yol açmıştır. Bununla beraber, ilk yıllarda ortaya çıkmayan ekonomik problemler, 1990'lı yıllarda belirginleşmiştir. Komisyon ve Avrupa Para Enstitüsü tarafından 1996 ve 1998 yıllarında yapılan değerlendirmeler, Yunanistan'ın Euro'ya geçiş için belirlenen kriterleri yerine getirmeyen tek AB ülkesi olduğunu ortaya koymuştur.

Yunanistan'ın tam üyeliğinin yarattığı siyasi sorunlar, her zaman ekonomik sorunlardan daha ağır basmıştır. Türkiye'nin 1987 yılında AB'ne yaptığı tam üyelik başvurusu, Yunanistan'ın sürekli siyasi sorun yaratan bir ülke olmasına neden olmuştur. Türkiye ile AB arasındaki ortaklık ilişkisinin geliştirilmesini engellemiş, Türkiye söz konusu olduğunda AB'nin genişleme sürecini veto edebileceğini belirtmiştir.¹⁹

---

¹⁹ Cihan Dura, Hayriye Atık, **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 2. bsk., Ankara, Nobel

2) İspanya'nın Tam Üyeliği

İspanya'nın Topluluk ile olan ilişkileri Haziran 1970 tarihinde imzalanan "Tercihli Ticaret Antlaşması" ile başlamıştır. 20 Kasım 1975'de diktatör Franco'nun ölümü, İspanya'nın yeniden demokratik rejime geçmesini sağlamıştır. İspanya 28 Temmuz 1977'de Topluluğa tam üye olmak için başvurmuştur. İspanya, Franco'nun ölümü sonunda geçilen demokratik rejimi garanti altına almak amacıyla tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.

Komisyon ekonomik nedenlerle bu ülkenin tam üyeliği konusunda olumsuz görüş bildirmiştir. İspanya'nın Topluluk ortalamasının gerisinde kalan gelir seviyesi ve kalabalık nüfusu, bu ülke ile olan tam üyelik görüşmelerinin sık sık kesilmesine neden olmuştur. Görüşmeler sırasında ortaya çıkan güçlükler, İspanyolların tam üyeliğe dört elle sarılmasıyla aşılmıştır.

Bakanlar Konseyi, bu ülkenin tam üyelik başvurusu altında yatan siyasi nedenle Topluluğa alınmasını kabul etmiştir. Komisyonun ekonomik nedenlerle ileri sürdüğü olumsuz görüş, dikkate alınmamıştır. Yunanistan'ın tam üyeliğini destekleyen Valery Giscard d'Estaing, İspanya'nın tam üyeliğini de desteklemiştir. 12 Haziran 1985 yılında Madrid'te imzalanan katılma antlaşması ile İspanya 1 Ocak 1986'da Topluluğa tam üye olmuştur.

Katılma Antlaşması, yedi yıllık bir "uyum dönemi" öngörmüştür. İspanya bazı ürünler üzerindeki ithal kotalarını 3-4 yılda kaldırmayı kabul etmiştir. Buna karşılık, Topluluk için hassas olan demir çelik ve tekstil ürünlerinde İspanya'nın Topluluğa ihracatı üç yıl kısıtlanacaktı. Bu ülkenin tarıma dayalı üretim yapısı, ortak tarım politikasına uyum sürecini gerekli kılmış, tarım kesiminde on yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüştür.

3) Portekiz'in Tam Üyeliği

Portekiz, İspanya ile karşılaştırıldığında daha az gelişmiş bir yapıya sahiptir. Portekiz'in Topluluk ile olan ilişkileri, EFTA'nın bir üyesi olması nedeniyle, AT ve EFTA arasında imzalanan antlaşmalarla başlamıştır. AT ile EFTA arasında Temmuz 1972'de imzalanan antlaşma ile Portekiz'den Topluluğa ihraç edilen bazı tarımsal ürünlere tercihli tarifeler tanınmıştır.

Portekiz'de 1974 yılında diktatörlük rejimi yıkılmış, demokrasiye geçiş süreci başlamıştır. Portekiz, 28 Mart 1977 tarihinde İspanya'nın dayandığı siyasi sebeple tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. AT, İspanya ve Yunanistan'ın tam üyelik başvurularında olduğu gibi Portekiz'in başvurusunda da siyasi sebeple olumlu bakmıştır. Bu ülkede demokratik rejimin yeniden kurulması, tam üyelik müzakerelerinde ekonomik problemlerin Topluluk tarafından göz ardı edilmesini sağlamıştır.

Portekiz'in tam üyelik başvurusunda bulunması, Topluluğa giriş öncesi ekonomik yapının güçlendirilmesi sorununu da gündeme getirmiştir. 3 Aralık 1980'de Topluluk ve Portekiz arasında imzalanan bir antlaşma ile Portekiz'e katılma öncesi 275 milyon ECU tutarında bir maddi yardım yapılması kararlaştırılmıştır. 12 Haziran 1985'de Lizbon'da Topluluk ile Portekiz arasında bir katılma antlaşması imzalanmış, 1 Ocak 1986'da Portekiz Topluluğun tam üyesi olmuştur. Katılma antlaşması ile Portekiz'e yedi yıllık bir uyum süresi tanınmıştır.²⁰

Topluluk içerisindeki eski üyeler arasındaki yapısal ve ekonomik farklar Topluluk için ciddi zorluklar doğurmuştur. Ekonomik seviyeleri farklılık göstermesine rağmen, bu ülkelerin Topluluğa dahil edilmek istemelerinin nedeni, bu ülkelerin demokrasilerinin konsolide edilmesi ve istikrarın korunmasının sağlanmasıdır.

Öte yandan bazı üye ülkeler, Topluluğun güneye doğru genişlemesine karşı koymuş ve yeni üyelerin atılımını geciktirmiştir. Yeni üyelerin katılımı, hem Ortak

---

²⁰ Cihan Dura, Hayriye Atık, **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 2. bsk., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Mayıs 2003, s. 210-212.

Pazar'ın genişlemesi, hem de Topluluğun Akdeniz boyutu kazanması uluslararası alanda etkisinin artmasını sağlamakla birlikte, tarım sektöründe ve yapısal fonlarda yapılan harcamaların artması, Topluluk için yeni zorluklar yaratmıştır. Aynı zamanda, altı üyeli bir Topluluk için geliştirilmiş olan karar mekanizmaları, üye sayısı on iki olan Topluluk için yetersiz gelmeye başlamıştır.

2.3. Üçüncü Genişleme: İsveç, Finlandiya ve Avusturya

90'lı yılların başında yaşanan gelişmeler doğrultusunda, Avrupa Topluluğu özellikle komşu ülkeler ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini daha da geliştirme ihtiyacı içerisine girmiştir.

AB üyesi ülkeler, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) üyeleri ile 1994 yılında ortak bir girişimle üyelik sürecini yavaşlatarak, Avrupa Ekonomik Alanını (EEA) kurmuşlardır. EEA'nın kurulmasının amacı, AB iç pazarının EFTA ülkelerinde de yayılmasını sağlamaktır.

Avrupa Ekonomik Alanı'nın, EFTA ülkelerine tek pazarda ekonomik avantaj sağlama düşüncesi aynı zamanda bu ülkeler için Topluluğa üye olmanın bir yolu olarak sunulmaktaydı.²¹

AT, iki Almanya'nın 3 Kasım 1990'da birleşmesi ile zorunlu olarak genişlemiştir. Bu genişlemede üye sayısı artmamış; ancak daha geniş bir Almanya, Topluluk içinde yer almıştır. Böylece, Almanya'nın Avrupa Parlamentosu'ndaki üye sayısı 81'den 99'a yükselmiştir. Birleşme sonucunda Doğu Almanya'da Gümrük Birliği sürecine dahil olmuş, bu ülkenin üçüncü ülkelerle ticaretinde Topluluk mevzuatı uygulanmaya başlamıştır. Doğu Almanya, Avrupa Yatırım Bankası kredilerinden ve yapısal fonlarından da yararlanmaya başlamıştır.

Almanya'nın birleşmesi ile 1990'ların başında zorunlu olarak genişleyen AT, 1995 yılında Finlandiya, Avusturya ve İsveç'in katılımıyla son genişleme sürecini

---

²¹ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 24.

tamamlamıştır. Son katılan ülkelerden Avusturya, 17 Temmuz 1989 tarihinde tam üyelik için Konsey'e başvurmuştur. Aynı dönemde, Topluluğa başvuran Finlandiya ve İsveç'in başvurulan da dikkate alınmış, 1 Şubat 1993'de üç ülke ile Topluluk arasında katılma müzakereleri alınmış, 1 Şubat 1993'de üç ülke ile Topluluk arasında katılma müzakereleri başlamıştır.

Avrupa Parlamentosu, 4 Mayıs 1994 tarihinde aldığı karar ile Topluluğun kapılarını İsveç, Norveç, Finlandiya ve Avusturya'ya açmıştır. Norveç'te yapılan halk oylamasında hayır oylarının çokluğu, bu ülkenin tam üyeliğini engellemiştir. Avusturya, Finlandiya ve İsveç'te yapılan halk oylamalarında elde edilen sonuçlar²², 1 Ocak 1995'de NATO üyesi olmayan ve "tarafsız" ülkeler olan: Avusturya, İsveç ve Finlandiya AB'ye üyeliklerini gerçekleştirmişlerdir.²³

İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın ekonomik gelişmelerini tamamladıktan sonra AB'ne katılmaları, üçüncü genişlemeye en sorunsuz genişleme özelliği kazandırmıştır. İsveç'in Euro alanına girmekten kaçınması, bu genişlemenin tek pürüzü olmuştur.²⁴

Özetle, Daha Güçlü Bir Avrupa

Birliğin genişlemesi yeni yüzyılın getireceği meydan okumalarla yüzleşebilme yeteneğini arttıracaktır. Geçmişteki deneyim, birbirini takip eden genişlemelerin sadece yeni üyeler değil, aynı zamanda yeni bir siyasal ve ekonomik dinamizm getirdiğini de göstermiştir: genişleme derinleşme ile birlikte gitmiştir. Şu andaki genişleme turu Avrupa projesine yürekten katkıda bulunmak isteyen ülkeleri Birliğe getirmektedir ve geleceğin Avrupa'sının kurumlarının ve yönetiminin biçimlenmesine yardımcı olacaktır.

Bu Avrupa, Birliğin şu anda üstlendiği Euro, Avrupa'nın ortak dış işleri ve güvenlik politikasının geliştirilmesi, Avrupa yurttaşları için güvenlik, özgürlük ve

---

²² Cihan Dura, Hayriye Atık, **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 2. bsk., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Mayıs 2003, s. 213-214.

²³ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 24.

²⁴ Dura, Atık, **a.g.e.**, s. 214.

adalet sahasının tamamlanması gibi projeleri daha da iyi bir şekilde sürdürmek eşsiz bir tarihsel konumda olacaktır. Küreselleşmenin meydan okumasına şimdiden maruz kalan geleceğin üyeleri bunların üstesinden gelmemize yardım edeceklerdir.

Bu ülkelerin Birliğe girmeleri, Birlik kurallarını ve politikalarını kabul etmeleriyle birlikte Avrupa'da çevreyi koruma, suçla mücadele etme, toplumsal koşulları iyileştirme ve göç baskılarının üstesinden gelme imkanlarımızı arttıracaktır. Bu ülkelerin üyeliği olmadan bu sorunları çözecek gücümüz daha az olurdu.

Ancak, siyasal ve ekonomik gerçekler genişleme projesinin yararlarını açıklasa da hikayenin tümünü anlatmamaktadır. Bunlar kadar elle tutulur olmayan moral ve psikolojik etkenler de önemlidir. Bu bir inandırıcılık ve net hedefler belirleme sorunudur.

3. AB'NİN ORTA VE DOĞU AVRUPA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ

Kasım 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla, Avrupa tarihinde bir dönüm noktasına daha gelinmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ezeli rakipler, Almanya ve Fransa'yı aynı çatı altında birleştirmeyi başarmış olan Avrupa Topluluğu'nun önündeki yeni sınav, Demir Perde'nin kalkmasıyla Batı'ya yönelen Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin (MDAÜ) Topluluğa entegrasyonudur.²⁵ AB, demokrasiyi yeni benimsemiş çoğu Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde başlatılan reformların başarıyla uygulanıp sonuçlandırılabilmesi için, söz konusu ülkelere yönelik ekonomik ve siyasi desteğini artırmıştır.

MDAÜ ve Topluluk arasında ilk kez kurumsal ilişkiler geliştirme imkânı doğduğunda, Topluluk, bu ülkelerin pazar ekonomisine geçişini kolaylaştırmak amacıyla kredi sağlayacak olan Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD)

---

²⁵ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4.bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 28.

kurmuştur.²⁶ Bunu takiben bu ülkelerde başlayan demokratikleşme çabalarını da desteklemek amacıyla, 1989 yılında, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu yirmi dört OECD ülkesi tarafından bir grup (G-24) oluşturulmuştur. Grubun amacı; Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine gıda yardımı, teknik yardım ve diğer alanlara yönelik yardım sağlamaktır. G-24'ler yardımların koordinasyonu görevini ise Avrupa Birliği Komisyonu'na devretmişlerdir. Komisyon öncelikle Polonya ve Macaristan'a mali ve teknik yardımda bulunmayı amaçlayan PHARE programına işlerlik kazandırmıştır.²⁷ Eylül 1990'da Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya²⁸, Ocak 1992'de Arnavutluk, Estonya, Letonya ve Litvanya²⁹, Ağustos 1992'de ise Slovenya³⁰ PHARE programına dahil edilmiştir. Avrupa Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik politikalarında kullandığı araç, PHARE programından ibaret değildir.

Avrupa Birliği, kendi bünyesindeki ERASMUS, COMETT gibi programlara, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini de dahil etmektedir. TEMPUS programı ile, söz konusu ülkelerin üniversite öğrencileri ERASMUS programına katılarak, eğitimlerinin bir bölümünü Avrupa Birliği ülkelerinde yapabilme imkanlarını elde etmektedir.³¹ Diğer deyişle AB, PHARE programı ile, söz konusu ülkelerde serbest piyasa ekonomisini teşvik ederken, TEMPUS programı ile de Orta ve Doğu Avrupa kültürünün ve eğitiminin entegrasyonu için çaba harcamaktadır. Geliştirilen programların gerisinde, Avrupa Birliği'nin bölgede siyasi istikrarı güvence altına alma arzusunun yatıyor olmasıdır.³²

2000 yılından itibaren SAPARD ve ISPA adlı yeni yardım programı daha oluşturmuş ve bu programların aday ülkelerin tam üyelikleri gerçekleşene kadar devam ettirilmesine karar verilmiştir. MDAÜ'lerin AB tam üyeliğine kadar

---

²⁶ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4.bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 29.

²⁷ Council Regulation 3906/89, O.J.L. 375/89.

²⁸ Council Regulation 2698/90, O.J.L. 257/90.

²⁹ Council Regulation 3800/91, O.J.L. 357/91.

³⁰ Council Regulation 2334/92, O.J.L. 227/92.

³¹ ARI Hareketi, **a.g.e.**, s. 52-53.

³² **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi**, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 39.

faydalanacakları ve 2000 yılı itibariyle uygulamaya koyulmuş bir mali yardım programı olan ISPA bünyesinden her sene aday ülkelere, çevre, ulaşım ve teknik yardım konularında AB mevzuatına uyum sağlamaları için 1.040 milyon Euro yardım yapılması öngörülmektedir. ISPA kapsamındaki mali yardımın bir kısmının hazırlık çalışmaları ile teknik yardım konularına ayrılması öngörülmüştür. Projelerin seviyesinin yükseltilmesini garanti altına almak, projeyi yürüten işletmenin etkinliğini sağlamak ve çalışmalara, ilgili sektörde gerçekleştirilen çeşitli araştırmaların sonuçlarını da mümkün olduğu ölçüde katmak açısından teknik yardımın rolü büyük önem taşımaktadır. Aynı çerçevede hazırlanan SAPARD yardım programı aday ülkelerin tarım politikalarını Birlik müktesebatına uyumlaştırmaları ve aynı zamanda tarım sektörüyle kırsal kesimlerdeki yapısal düzenlemeler için geliştirilmiştir.³³

Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki reform sürecine yardım amacıyla, öncelikle söz konusu ülkelerde siyasi istikrarı tesis etmeyi hedeflemiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerin demokrasiyi benimsenmiş olmaları, kendilerine komşu olan Avrupa Birliği'ni yakından ilgilendirmektedir. Çünkü tarih, demokrasi ile yönetilen ülkelerin diktatörlük ile yönetilen ülkelere kıyasla daha güvenli komşular olduklarını pek çok kez kanıtlamıştır. Dolayısıyla demokrasinin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerince benimsenmesi, Avrupa Birliği'nin ve tüm Avrupa'nın güvenliği için hayati önem taşımaktadır. Avrupa Birliği'nin ayrıca söz konusu ülkelerde meydana gelebilecek sosyo-ekonomik kargaşanın da önüne geçebilecek politikalar üretmesi gerekmektedir. Çünkü gelir dağılımındaki çarpıklıklar nedeniyle Doğu Avrupa'dan Batı'ya işgücü göçü yaşanması olasılığı yüksektir.³⁴ Bu durum ise, Avrupa Birliği tarafından benimsenmeyeceğinden, taraflar arasına yeni bir duvarın inşa edilmesine neden olabilecektir.³⁵

Avrupa Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki reform çalışmalarının sorumluluğunu üstlenmesinde, sadece ekonomik bağımsızlık ve liberalizm gibi Batı

³³ **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, İstanbul, İKV, Ağustos 2002, s. 22.

³⁴ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 52-53.

³⁵ **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi**, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 36.

değerlerini benimsetme amacı değil, aynı zamanda Avrupa'nın güvenliğini sağlama amacı da yatmaktadır³⁶. Fakat burada sözü edilen güvenlik kavramının altını çizmek gerekmektedir. Soğuk savaş döneminde güvenlik, sadece askeri anlamda güvenliği sağlamakla özdeş idi. Fakat Doğu ile Batı Avrupa ihtilafının sona ermesiyle birlikte, askeri güvenlik konusu yerini ekonomik ve çevre konularındaki güvenliğe bırakmıştı. Batı Avrupa'nın yeni bir Çernobil faciasından veya asit yağmurundan korunması için askeri güvenliğin varlığı yeterli olmamaktadır. Kısacası, Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlamaya yönelik askeri düzenlemeler önemini kaybederken, yeni güvenlik alanları önem kazanmaktadır.³⁷

Avrupa Birliği, ortaya çıkan bu gelişmelere cevap verebilecek nitelikte, kapsamlı politikalar geliştirmektedir. Avrupa Birliği'nin, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik politikalarındaki ana amaçları kısaca şöyle sıralanabilir:³⁸.

1) Hukukun üstünlüğü prensibine saygılı, serbest seçimlere ve çok partili düzene dayalı liberal demokratik sistemin teşvik edilmesi

Avrupa Birliği, çevresindeki ülkelere çoğulcu demokrasiyi benimsetme yönünde çaba harcamaktadır. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, ortak değerleri benimseyen yeni bir Avrupa yaratma idealini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Üye ülkelerde, Avrupa'nın savaş sonrası bölünmüşlüğü'nün ancak bu şekilde ortadan kalkacağı inancı yaygındır. 1989 yılı sonrasında ortaya çıkan yeni durum, tüm Avrupa için büyük fırsatlar yaratmaktadır. Ancak söz konusu ülkelerde demokrasinin tesis edilememesi de, yeni tüm Avrupa için büyük sorunları beraberinde getirecektir.³⁹

---

³⁶ Elif Uçkan Dağdemir, **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirmesi (Doktora Tezi)**, İstanbul, T.C. Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, 1997, s. 51.

³⁷ **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi**, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 36-37.

³⁸ GOWER Jackie, "EC Relations With Central and Eastern Europe", LODGE Juliet (der), **The European Community and the Challenge of the Future**, Pinter Publishers, London, 1994, s. 286-289.

³⁹ **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi, a.g.e., s. 37.**

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki hükümetler, planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde, önemli ekonomik ve sosyal problemler yaşamaktadır. Yüksek enflasyon, yoğun işsizlik gibi konular bu problemlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla değişimi yaşayan her ülkede, ekonomik uygulamalardan ve sonuçlardan hoşnutsuzluk veya etnik çatışmalardan dolayı yeni hükümetlere güven azalabilir ve eski rejim arayışlarına yönelinebilir. Böyle bir gelişmenin önüne geçmek ise, Avrupa Birliği'nin siyasi güvenliği açısından önem taşımaktadır⁴⁰.

2) Çevreye karşı duyarlı olunması

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan değişim, söz konusu ülkelerin yoğun bir çevre kirlenmesi ile karşı karşıya olduklarını ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliği'nin, Doğu Avrupa'daki yoğun emisyonlu endüstrileri modernleştirme çalışmaları sadece Doğu Avrupa'nın değil tüm Avrupa'nın yararınaadır. Özellikle İskandinav ülkeleri, Almanya ve Hollanda, Orta Avrupa'daki nükleer santrallerden kaynaklanan sülfür emisyonlarına maruz kalmışlardır. Çevreyi tehdit edici bu gibi etkilerine karşın, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın nükleer enerji tesislerindeki faaliyetlerini sürdürmeleri, Avrupa Birliği'ni harekete geçirmiştir. Ekolojik problemler ve dolayısıyla çevre konusunun önemi, Batı Avrupa'nın güvenliğinin Doğu Avrupa'nın güvenliğine bağlı olduğu gerçeğini açığa çıkarmıştır.

3) Etnik çatışmaların önlenmesi

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki rejim değişikliği, milliyetçilik akımlarının güçlenmesiyle sonuçlanmıştır. Tüm ülkelerde mevcut olan etnik azınlıklar, dengeler iyi ayarlanmadığında, büyük problemler doğurabilmektedir. Nitekim Yugoslavya'nın iç savaş sonucu parçalanmasının nedeni, etnik anlaşmazlıkların çatışmaya dönüşmesidir. Avrupa Birliği, Yugoslavya'da meydana gelen iç kargaşaya müdahalede başarılı olamamıştır. Başarısızlık, Avrupa Birliği'nin temellerinden birini oluşturan Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın kurumsallaştırılmamış olmasından kaynaklanmıştır. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası alanında üye ülkelerin egemenlik haklarının devam etmesi nedeni ile

⁴⁰ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 52-53.

Avrupa Birliği'nin konu ile ilgili girişimleri etkisiz ve yetersiz kalmıştır. Maastricht Antlaşması'nın J.3. maddesine dayanılarak, ateşkes sonrası geçiş dönemini kolaylaştırıcı girişimlerle ilgili olarak belirlenen ortak eylem planları da fazla bir sonuç getirmemiştir.

Yugoslavya'daki etnik çatışmaların önüne geçme konusundaki başarisızlığı Avrupa Birliği'ni, Orta ve Doğu Avrupa lkelerindeki gelişmelere karşı daha duyarlı olmaya yöneltmektedir. Aynı tür başarisızlığı tekrar yaşamamak, Avrupa Birliği'ne ye tüm ülkelerin siyasi kararlığına bağlıdır.

4) Batı'ya gn önüne geçilmesi

lkelerindeki etnik çatışmalar veya bozuk ekonomik düzen,milyonlarca Orta ve Doğu Avrupa vatandaşını daha iyi bir yaşam arayışına itebilir. Bu anlamda en gelişmiş ve en güvenli bölge Avrupa Birliği, en cazip ülke ise Almanya'dır. Coğrafi konumu ve bir refah ülkesi olması , Almanya'yı en fazla tercih edilen Avrupa Birliği lkesi yapmaktadır. Ayrıca anayasasında politik koruma ve güvence içeren hkmetlerin bulunması, Alman ırkından olanlara ülkede çalışma hakkı tanınması, ge zemin hazırlayan avantajlardandır. Bu durum, Avrupa Birliği lkeleri arasındaki sınırların kalkmış olması nedeniyle, sadece Almanya'yı değil tüm Avrupa Birliği ülkelerini tehdit etmektedir.

Avrupa Birliği, büyük sonuçlar doğurabilecek olası bir g önlemek üzere, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine çeşitli politikalar geliştirmektedir. Bunların başında ise, söz konusu ülkelerdeki yaşam koşullarını iyileştirecek ekonomik yardım ve politik destek politikalarının geliştirilmesi gelmektedir.

5) Planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin teşvik edilmesi ve PHARE Programı

Avrupa Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik politikalar geliştirmekteki en önemli amacı, kuşkusuz, söz konusu ülkelerde yaşanabilecek bir ekonomik çöküşün önüne geçebilmektir. Çünkü böyle bir çöküşün yaratacağı ekonomik ve sosyal istikrarsızlık, Avrupa Birliği'ni doğrudan etkileyecektir. Söz

konusu ülkelerin Batılı komşularından daha düşük yaşam standardına sahip olmaları, tüm Avrupa için bir potansiyel tehlikedir. Tehlikenin boyutlarından söz konusu ülkelerin liderleri de endişe duymakta, Doğu ve Batı Avrupa'nın yaşam standartlarının birbirine yaklaştırılmaması durumunda, demirperde benzeri bir refah duvarının oluşması tehlikesine dikkat çekmektedirler.

3.1. Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Avrupa Anlaşmalar

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyetler Birliği'nde reformların başladığı 1989 yılından, Avrupa Birliği ile Avrupa Antlaşmaları'nın imzalandığı 1992 yılına kadar olan dönemde taraflar arasındaki ticaretin seyri önemli değişiklikler göstermiştir. Söz konusu ülkelerde serbest piyasa ekonomisine geçilmesi, Avrupa Birliği ile aralarındaki ticari benzeri görülmemiş şekilde kuvvetlendirilmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyetler Birliği'nin toplam ihracatı içinde Avrupa Birliği'nin payı önemli artış göstermiştir. Ekonomisinin gelişmişliği ve coğrafi yakınlığı, Avrupa Birliği'ne söz konusu ülkeleri dünya ekonomisine entegre etme sorumluluğunu yüklemiştir. Avrupa Birliği de hem politik hem de ekonomik öneme sahip bulunan sorumluluğunu benimseyerek, adı geçen ülkelerle ticari bağlarını güçlendirmeye yönelik yeni düzenlenmeleri uygulamaya koymuştur⁴¹. Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) yaygınlaştırıldı ve bundan sonraki birkaç yıl içerisinde Bulgaristan, eski Çekoslovakya, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya ve Slovenya ile Ticaret ve İşbirliği Anlaşmaları imzalandı. Bazı ürünlerde uzun süredir uygulanmakta olan ithalat kotaları kaldırılmış⁴² ve miktar kısıtlamalarının da kaldırılmasına başlanmıştır.⁴³

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Avrupa Birliği arasında ikili antlaşmalarla

---

⁴¹ Elif Uçkan Dağdemir, **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirmesi (Doktora Tezi)**, İstanbul, T.C. Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, 1997, s. 64-65.

⁴² **Asomedyâ**, Ankara, Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı, Temmuz 2002, s. 44.

⁴³ **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi**, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 43.

yürütülen ticari ilişkilerin, 1991 yılından itibaren yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. 1991 yılının sonundan itibaren imzalanmaya başlanan Avrupa Antlaşmaları, taraflar arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır.⁴⁴ Söz konusu antlaşmalar; bir yandan taraflar arasındaki ticareti teşvik etme, diğer yandan da Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde demokrasinin yerleşmesine ve serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanmasına yardımcı olma özelliğine de sahiptirler⁴⁵.

Ancak Avrupa Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri, eski Sovyet Birliği bünyesindeki ülkelerle kurduğu ilişkilerden kesin sınırlarla ayrılmıştır. Yalnızca Baltık ülkeleri olarak adlandırılan Letonya, Litvanya ve Estonya, istisnai olarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri kategorisine dahil edilmiştir. 1989 yılına kadar Sovyetler Birliği bünyesinde olup, bağımsızlıklarını elde etmiş ülkelerle Ortaklık ve İşbirliği Antlaşmaları imzalanmıştır. Söz konusu antlaşmaların içerikleri yasal ve siyasi yönden Avrupa Antlaşmaları'ndan farklı olduğundan, çalışmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

Söz konusu ülkelerle ilişkilerde, kapsamaları ve hukuki statüleri Avrupa Antlaşmaları'ndan farklı olan, başka antlaşmalara da yer verilmiştir. Baltık ülkeleri olarak adlandırılan Estonya, Letonya ve Litvanya ile ise, öncelikle Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Antlaşmaları, daha sonra ise bu Antlaşmaların ticari hükümlerini bünyesinde toplayan Serbest Ticaret Antlaşmaları imzalanmıştır. Serbest Ticaret Antlaşmaları takiben Avrupa Antlaşmaları imzalanmıştır. Arnavutluk ile sadece Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalanmışken, Slovenya ile söz konusu Antlaşmanın yanı sıra, Avrupa Antlaşması imzalanması yönünde de adımlar atılmıştır.⁴⁶

Avrupa Antlaşmaları ticaretle ilgili konuları, siyasi diyalogu, yasaların

---

⁴⁴ Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 44.

⁴⁵ Elif Uçkan Dağdemir, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirmesi (Doktora Tezi), İstanbul, T.C. Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, 1997, s. 65.

⁴⁶ Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi, a.g.e., s. 46.

yakınlaştırılmasını ve endüstri, çevre, taşımacılık ve gümrükler dahil olmak üzere diğer işbirliği alanlarını kapsamaktadır.⁴⁷ Avrupa Anlaşmaları çerçevesinde, AB ile Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasında ticaret hızla büyümüş olup, bunda bu ülkelerin ticaretlerini eski Sovyetler Birliği Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (CMEA) piyasalarından uzaklaştırmalarının da payı vardır. AB, ticaret, yardımlaşma ve yatırım alanında en büyük tek kaynak olarak kısa zamanda bölge ülkeleri için esas ekonomik ortak niteliğini kazanmıştır. Esasen, AB daha 1994'te toplam ihracatın yandan fazlasını emerek bölge kökenli ihracatlar için en önemli pazar haline gelmiştir.

Ticarete konu olmayan alanlarda bu anlaşmalar, MDAÜ'lerinin mevzuatlarının giderek AB normlarına yaklaşmasını ve AB rekabet kurallarının bu ülkelerin hukuk sistemine uyarlanmasını şart koşmaktaydı. Ayrıca işçilerin serbest dolaşımı, hizmet ticareti ve örgütlenme hakkı da ele alınmıştır. Anlaşmalarının bu hassas konulardaki serbestleştirici etkisi daha ılımlıdır ve ana katkıları, yeni insan akışını kolaylaştırmaktan çok, zaten AB içinde yerleşik olan MDAÜ'lerinden gelmiş işçilerin durumlarını iyileştirmek olmuştur. Avrupa anlaşmaları daha geniş siyasi diyalog ve kültürel işbirliği tesis etmekte, anlaşmaların uygulanışını izlemek amacıyla ikili ortaklık konseyleri kurmakta ve PHARE kapsamındaki hibe yardımlarından ve Avrupa Yatırım Bankası kredilerinden yararlanma yoluyla mali işbirliği sağlamaktadır.⁴⁸

Bununla birlikte AB ile ilişkileri kurumsallaşmaya başlayan ve Topluluğa adaylığı söz konusu olan MDAÜ'nün Topluluğa entegrasyonunun sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, AB'nin adaylık kriterlerini gözden geçirmesi ve yenilemesi ihtiyacını gündeme getirmişti. Bu nedenle, AB, MDAÜ ile ilişkilerini yeniden kurmaya ve adım adım AB'ye entegrasyonlarını sağlayacak, yeni bir "AB Genişleme Politikası" oluşturmaya başlamıştı.

Bu yeni Genişleme Politikası, 1993 Kopenhag Zirvesi'nde şekillenmeye

---

⁴⁷ **Asomedyä.** Ankara, Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı, Temmuz 2002, s. 45.

⁴⁸ Van Oudernaren John, "Orta ve Doğu Avrupa Devletleri (ODA)", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2005, s. 208.

başlamıştır.⁴⁹ Avrupa Birliği – MDAÜ ilişkileri Kopenhag Zirvesi ile yoğunlaşma sürecine girmiş ve hız kazanmıştır. Zirve sonrasında yayımlanan sonuç bildirgesinde, Avrupa Konseyi, arzu eden MDAÜ'lerin Birliğe tam üye olabileceklerini açıkça kaydederek, tam üyeliğin, üyelik için gerekli ekonomik ve siyasi koşulları yerine getiren ortak ülkeler bakımından, mümkün olan en kısa sürede gerçekleşeceğini vurgulamıştır.

Zirve sonuçları iki açıdan önem teşkil etmektedir. Öncelikle MDAÜ'lerin AB üyeliğine aday olabilecekleri ilk kez ve en üst düzeyde vurgulanmış, tam üye olabilmek için de bazı kriterler belirlenmiştir. Bir noktada AB yeni ve önceki genişleme dalgalarından daha somut olan bir genişleme politikası oluşturma ihtiyacı hissetmiştir.⁵⁰

Kopenhag Zirvesi'nde tanımlanan ve "Kopenhag Kriterleri" olarak bilinen bu kriterler, aday ülkelerin Avrupa Birliği'ne üye olmak için yerine getirmeleri gereken kriterlerdir.⁵¹

Kopenhag Kriterleri üç başlık altında toplanmıştır:

1. Siyasi kriterler: Aday ülke, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması ve kabul görmesinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapıya kavuşmuş olmalıdır.

2. Ekonomik kriterler: Aday ülkede iyi işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilme kapasitesi bulunmalıdır.

3. Topluluk müktesebatının kabulü: Aday ülke, siyasi, iktisadi ve parasal birliklerin amaçlarına uyulması dâhil olmak üzere, Avrupa Birliği'nin mevzuatını üstlenebilme ve uygulayabilme kapasitesine sahip olmalıdır. Ayrıca AB'nin reform sürecinden geçmesi ihtiyaç da belirtildi.

---

⁴⁹ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 29.

⁵⁰ **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, İstanbul, İKV, Ağustos 2002, s. 17.

⁵¹ ARI Hareketi, **a.g.e.**, s. 29.

Bu kriterler, Aralık 1995 tarihinde düzenlenen Madrid Avrupa Zirvesi'nde onaylanmıştır. Aday ülkelerin idari yapılarının, aşamalı ve bütünleşmenin koşullarını sağlayacak biçimde uyumunun önemi vurgulanmıştır.⁵²

Birlik güçlendirilmiş ve kapsamı genişletilmiş bir çok taraflı diyalog kurulması ve ortak çıkarlara ilişkin hususlarda birlikte hareket edilmesi çerçevesinde, MDAÜ'lerin AB kurumlarıyla yapısal bir ilişki içerisine girmesini önermiştir. Zirve Sonuç Belgesi'ne eklenen, "Tam Üyelik Hedefine Yönelik Olarak MDAÜ'ler ile Tesis Edilecek İşbirliği" başlıklı II sayılı EK'te ise, söz konusu diyalog ve ortak menfaat alanlarına yönelik geniş bir düzenlenmeye yer verilmiştir.

Zirve'de Birlik, özellikle PHARE programı aracılığıyla MDAÜ'lere ayrılan kaynağı sağlamaya devam edeceğini açıklamıştır. Birlik, aynı zamanda, MDAÜ'leri de içine alan Trans – Avrupa bağları kapsamındaki projelerinin finansmanı için Avrupa Yatırım Bankası'nın kredi imkanlarından bu ülkelerin tam anlamıyla yararlandırılmasını sağlamayı öngörmüştür. Ayrıca, bazı altyapı projelerinin kısmen PHARE programı kaynaklarından karşılanması da kararlaştırılmıştır.

Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlar memnuniyet verici olmasına rağmen, MDAÜ'lerin tam üyeliğine yönelik takvim sunmaması belirsizlik yaratmıştı. Aynı çerçevede, kriterlerin muğlak ifadeler içermesi ve beklentilerin net olarak ortaya koyulmaması MDAÜ'ler tarafında eleştirilmiştir. Birliğin ticaret politikasının aşırı korumacı olmasının aktif bir süreç olan genişlemeyi yavaşlatabileceği de savunulmuştur. Bu kapsamda, entegrasyon sürecinin dinamik tutulmasına yönelik olarak hedefler belirlenmesi ve yeni adımların atılması ihtiyacı, Zirve sonunda yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya koyulmuştur.

Kopenhag kararları, geçiş sürecinde yol alan MDAÜ'lere yeni perspektifler açmış AB ile ilişkilerini bir adım ileriye götürmüştür. Ancak ekonomik ve ticari boyutlarda ciddi anlamda problemler yaşanmıştır. Birliğin sanayi ürünlerinin ticaretini serbest bırakırken, tarım ürünlerine getirdiği korumalara, anti-damping uygulamaları ve koruyucu önlemler MDAÜ'lerle olan ilişkilere olumsuz şekilde

⁵² ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 30.

yansımıştır.⁵³

Buna rağmen 1989-1995 döneminde AB'nin bu ülkelere yaptığı ithalat yaklaşık % 250, bu ülkelere ihracatı ise yaklaşık %400 oranında artmıştır. Bu ülkelerle AB arasında gerçekleşen ticarete AB lehine önemli bir ticaret fazlası bulunmaktadır. 1995 yılı itibarıyla bu ticaret fazlası 11 milyar ECU civarına ulaşmıştır.⁵⁴

1994 yılında tam üyelik başvurularının başlamasıyla birlikte, Aralık 1994'de Essen'de toplanan Avrupa Birliği Konseyi'nde, aday ülkeler için Avrupa Birliği'ne katılım öncesi strateji (pre-accession strategy) belirlenmiştir. Söz konusu strateji, Avrupa Antlaşmaları'na taraf olan aday ülkelerle düzenli ve planlı politik ilişkiler kurmak yoluyla bir güven ortamı yaratmayı hedeflemektedir.⁵⁵ Ekonomik açıdan strateji, MDAÜ'lerin aşamalı olarak tek pazara katılımlarının sağlanmasını öngörmüştür. Bu noktada üç konu ön plana çıkmıştır: rekabet politikası, devlet yardımlarının kontrolü ve tek pazara yönelik müktesebat uyumu. İlk iki amacın gerçekleştirilmesi için Birlik yardım sözü vermiş ve bunu da mali yardım programları ile sağlamıştır.⁵⁶

Katılım öncesi strateji 11 ana faaliyeti kapsamaktadır.

1. Planlı politik ilişkiler,
2. Tek Pazar uygulanmasına uyum için kısa ve orta vadeli düzenlemeler,
3. Komisyon tarafından, Ortak Tarım Politikası'nın aday ülke ekonomileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve tarım politikalarının Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası'na uyumu yönünde alternatif yaklaşımlar önerülmesi,
4. Avrupa Birliği'nin aday ülkelere yapacağı yatırımların teşvik edilmesi,

⁵³ **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, İstanbul, İKV, Ağustos 2002, s.17-18.

⁵⁴ **Asomedyo Dosyası**, ASO Aylık Yayınları, Temmuz 2002, s. 60.

⁵⁵ <http://europa.eu.int/en/agenda/eupa.html>.

⁵⁶ **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye, a.g.e.**, s.18-19.

5. Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası konularında işbirliği,
6. Uyuşturucu ticareti, radyoaktif maddelerin yasadışı ticareti, yasadışı göç ve çalınmış motorlu araç ticareti konularında işbirliği,
7. Aday ülkelerin çevre politikalarının Avrupa Birliği ile uyumlaştırılması, çevre ile ilgili çeşitli uluslar arası antlaşmaların onaylanması ve uygulanması,
8. Trans- Avrupa şebekelerinin aday ülkeleri kapsayacak şekilde genişletilmesi,
9. Eğitim, kültür ve gençlik ile ilgili alanlarda güçlendirilmiş işbirliği,
10. PHARE programının, aday ülkelerin Avrupa Birliği'nin hukuki mevzuatını, kurallarını, normlarını ve standartlarını benimsenmelerine ve ekonomik reformları gerçekleştirmelerine yardımcı olacak şekilde kullanılması,
11. Aday ülkelerin kendi aralarında bir serbest ticaret bölgesi oluşturma yönünde, bölge içinde birliği yapmaları.

Komisyondan, aday ülkelerin Avrupa Birliği Tek Pazar'ına uyum sağlayabilmeleri için gerçekleştirmeleri gereken düzenlemeler ile ilgili kapsamlı bir araştırma yapılmış, önerileri ise Beyaz Kitap adlı raporda toplamıştır⁵⁷. Komisyon tarafından hazırlanan Beyaz Kitap, tam üyeliğe aday ülkeler olan MDAÜ'lerinin AB Tek Pazarı'na uyum sağlayabilmelerini kolaylaştırıcı rehber niteliğinde bir çalışmadır.

Beyaz Kitap, İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın tam üyelikleri öncesinde dahil oldukları Avrupa Ekonomik Alanı'na benzer bir yapılanmanın çerçevesini çizmektedir. 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Alanı, İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın AB'ye tam üyelik süreçlerindeki geçiş dönemini oluşturulmuştur. Beyaz kitap, MDAÜ'leri için benzer şekilde bir yapılanma

---

⁵⁷ Elif Uçkan Dağdemir, **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirmesi (Doktora Tezi)**, İstanbul, T.C. Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, 1997, s. 97-98.

öngörmektedir. Yapılanmayı, taraflar arasında herhangi bir anlaşma imzalanmaksızın gerçekleştirmeyi tercih etmiştir. Kitap, Avrupa Anlaşmaları ile düzenlenen ilişkilere yeni bir boyut getirmemekte, sadece Tek Pazar'ın işleyişi için uyulması zorunlu olan yasal düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu sebeple MDAÜ'lerinin Beyaz Kitap'ın gereklerini yerine getirmeleri, AB'ye tam üye olabilmeleri için yeterli değildi. Kitap sadece, Avrupa Anlaşmaları'nda yer alan yasaların uyumlaştırılması ile ilgili hükümlerin gerçekleştirilmesine yardımcı amaçlamaktaydı. Öncelik, Tek Pazar için önem taşıyan düzenlemelerdir.⁵⁸

Avrupa Birliği Konseyi'nin ilgili Karar'ını takiben sırasıyla; 31 Mart 1994'de Macaristan, 5 Nisan 1994'de Polonya, 22 Haziran 1995'de Romanya, 27 Haziran 1995'de Slovakya, 27 Ekim 1995'de Letonya, 28 Kasım 1995'de Estonya, 8 Aralık 1995'de Litvanya, 16 Aralık 1995'de Bulgaristan, 23 Ocak 1996'de Çek Cumhuriyeti ve 10 Mayıs 1996'da Slovenya Avrupa Birliği'ne tam üyelik için Bakanlar Konseyi'ne başvurmuştur.⁵⁹ Bakanlar Konseyi, ancak komisyondan aday ülkenin üyeliğine ilişkin onay görüşü aldıktan sonra, başvuru konusunda karar aşamasına geçmiştir.⁶⁰

AB'nin Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini genişlemeye hazırlama politikası çerçevesinde, Avrupa Komisyonu, 1997 yılında bir rapor yayınlamıştır. "Gündem 2000" adlı söz konusu rapor AB'nin aday ülkeler ile ilişkilerinin ne şekilde geliştirileceği ve genişlemenin etkileri ile ilgili ayrıntıları bir analizi sunmaktadır.

Gündem 2000'de Komisyon, hiçbir aday ülkenin Kopenhag kriterlerini tam olarak yerine getiremediğinin altına çizmiş, ancak orta vadede yerine getirebilecek beş aday ülkeyi tespit etmiştir. (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya). Diğer beş aday için ise katılım müzakerelerinin başlaması için olumsuz görüş bildirmiştir.⁶¹

---

⁵⁸ Karluk Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Yayınları, 2005, s. 36.

⁵⁹ <http://europa.eu.int/en/agenda/eupa.html>.

⁶⁰ Van Oudernaren John, "Orta ve Doğu Avrupa Devletleri (ODA)", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2005, s. 212.

⁶¹ ARI Hareketi, **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. bsk., İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, Aralık 2003, s. 30.

Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde ise genişlemenin esasları ve takvimi belirlenmişti. Buna göre ilk etapta 5 Orta ve Doğu Avrupa Ülkesi (Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Polonya, Estonya) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında) ile üyelik müzakerelerine başlanacak, geriye kalan diğer 5 Orta ve Doğu Avrupa ülkesi ise, (Slovak Cumhuriyeti, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya) bu süreçte müzakerelere hazırlanacaktı.⁶² AB müzakerelere hazırlanan ülkelere müzakereleri başlaması için neler yapması gerektiğini vurgulamıştı. Bunun dışında PHARE programı üzerinden mali ve teknik desteğini güçlendirmişti. PHARE dışında AB'ye üye olmaya hazırlayan aday ülkelerin tarım, köy gelişimi ve çevre alanları destekleyen SAPARD ve ISPA destek programları hazırlanmıştı.⁶³ Ayrıca, Komisyon tarafından her yıl aday ülkelerin üyelik kriterlerini yerine getirmede kaydetmiş oldukları ilerlemelerle ilgili değerlendirme raporları yayımlanacaktı. Bu raporlardan ilki 4 Kasım 1998 tarihinde açıklanmıştır.

İlk gruptaki 6 ülke (yukarıda sayılan 5 ülke ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile) ile üyelik görüşmeleri 31 Mart 1998 tarihinde Londra'da gerçekleştirilen Avrupa konferansı ile başlamıştır. Avrupa Konferansı AB'ye katılma niyeti olan, AB'nin değerleri ve hedeflerini paylaşan devletler ile AB üyesi devletleri bir araya getirmeyi amaçlamıştır. Konferansa katılacak ülkelerin barış, güvenlik ve iyi komşuluk ilişkileri, egemenliğine saygı ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeleri benimsemesi gerektiği vurgulanmıştı. Konferansların düzenlenmesi iki açıdan önem arz etmekteydi. Öncelikle AB'ye katılmak isteyen veya AB ile sıkı işbirliği içerisinde bulunan ülkelerde Avrupalılık bilincini yerleştirme amacını taşımaktaydı. Diğer önemli bir sebep, aday ülkelerle başlatılma kararı alınmış müzakere sürecinin bu ülkelerde AB'ye katılma yönündeki kamuoyu desteğini azaltma tehlikesini en alt düzeyde tutma hedefliydi.⁶⁴

Daha sonra üyelik başvurusunun kabul edildiği Malta'nın daha dahil olduğu ikinci gruptaki 6 ülke ile üyelik müzakereleri ise Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde

---

⁶² İKV Bülteni, İstanbul, 16-30 Nisan 2005, s. 3-4.

⁶³ Ramunas Vilpisauskas, *Europos Sajungos Vidaus Rinka ir Lietuva*, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003, s. 60.

⁶⁴ *Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye*, İstanbul, İKV, Ağustos 2002, s. 24.

alınan kararlar başlamıştır.⁶⁵

Müzakereler sürecinin birkaç yıl sürmüştü. Birliğe katılacak, bütünleşme kapsamına giren bazı alanlarda belirli istisnalar ve uzun geçiş dönemleri tanınmıştı. On MDAÜ, GKRY ve Malta ile gerçekleştirilmekte olan katılım müzakerelerinin yapısı ve prosedürü önceki genişleme dönemlerinde uygulanan yöntemlerle büyük oranda aynıdır. Dolayısıyla AB'nin 5. Genişleme süreci de "klasik" bir sistematik içerisinde yürütülmüştü. Müzakerelerde yöntem açısından klasik prosedürler uygulanmıştı. Kolaylık sağlaması için müzakereler her biri bir politikayı ve onun müktesebatını temsil eden 31 konu başlıklarına bölünmüştü.

Aday ülkelerin, özellikle de küçük ülkelerin, en önemli problemlerinden biri Avrupa'ya entegrasyon sürecindeki insan kaynağı sıkıntısıydı. Merkez ve Doğu Avrupa'daki 4 aday ülkenin toplam nüfusu 3 milyondan azdı. Aday ülkelerin yönetim kadroları oldukça kısıtlı olup, Avrupa'ya entegrasyon ile ilgili çalışanlar genellikle genç ve çok yetenekli, fakat tecrübesizdi. Düşük ücretler, genç ve yetenekli kamu çalışanlarının hızla büyüyen özel sektöre geçmelerinde en önemli rolü teşkil etmekteydi. İnsan kaynağı eksikliği ve değişik yönetim anlayışı tüm aday ülkeler için çok büyük bir engel oluşturmaktaydı.

AB'ye katılım sürecinde lobi faaliyetleri gerek AB, gerek aday ülke tarafında her seviyede yürütülmekteydi. Daha önceki genişleme süreçlerinde aday ülkelerdeki lobi faaliyetlerinin katılım sürecine önemli katkıları olmuştu. Ancak 5. genişleme süreçlerinde MDAÜ'lerin lobi faaliyetlerinden aynı oranda yararlanamadığı görülmüştür. Esnasında bu genişleme süreci ve daha öncekiler arasındaki en büyük farklardan biri, aday ülkelerdeki lobi gruplarının sayısı ve karmaşıklığıdır. EFTA ülkelerindeki lobi grupları AB'deki kadar etkin faaliyet gösterirken, lobiciliğin nispeten daha yakın zamanlarda geliştiği MDAÜ'ler tam üyelik süreçlerine olumlu katkı sağlayacak bu tür çalışmalardan yeteri kadar faydalanamamıştı.⁶⁶

12 aday ülkeden 10 tanesi (Romanya ve Bulgaristan dışında kalan) 2004 yılında AB'ye üye olmuştur. Bu şekilde 15 üyeli Birliğin üye sayısının 27'ye,

⁶⁵ İKV Bülteni, İstanbul, 16-30 Nisan 2005, s. 3-4.

⁶⁶ Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye, İstanbul, İKV, Ağustos 2002, s. 26-27.

nüfusunun ise bu ülkelerle birlikte 480,7 milyona yükselmiştir.

Bulgaristan ve Romanya Katılım Antlaşması'nı 25 Nisan 2005 tarihinde Lüksemburg'da imzalandı. İki ülke ile 2000 yılında açılan üyelik müzakereleri Aralık 2004'te tamamlanmıştı. Üyelikleri ise, reform süreçlerini tamamlamaları halinde, 1 Ocak 2007 tarihinde gerçekleşecek.

Ancak, Katılım Antlaşması üyelik sürecine ilişkin bir koruma hükmü içeriyor. Buna göre, her iki ülkenin reform süreci ve yolsuzlukla mücadele çalışmaları yetersiz görüldüğü takdirde üyelikleri 2008'e ertelenebilecek. Her iki ülkenin de adalet sistemi ve yolsuzlukla mücadeleye ilişkin eksikleri bulunuyor. AB Komisyonu, Antlaşma'nın imzalanmasının, sürecin bittiği anlamına gelmediğini ısrarla vurguluyor.

İki ülkenin katılımıyla, 454 milyon olan AB nüfusu 30 milyon daha artacak ve AB'nin sınırları Moldova'dan Karadeniz'e kadar uzanacak. Antlaşma'ya göre 2007-2009 yılları arasında Romanya 11 milyar, Bulgaristan ise 4 milyar Euro yardım alacak. Her iki ülkenin de ekonomisi istikrar sürecine girmiş bulunuyor: Bulgaristan yılda %5-6 düzeyinde ekonomik büyüme sağlarken, Romanya'da 2004 yılında bu oran %8,3 olarak gerçekleşti.

Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üye olmaları Batı Balkan ülkelerine de AB üyeliği için umut verecek. Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya için AB üyelik süreçleri başlatılmış durumda. Hırvatistan ile sonradan askıya alınan müzakerelere başlama kararının ise tekrar alınması bekleniyor.⁶⁷

3.2. AB'nin Baltık Bölgesine Genişlemesi

Estonya, Letonya ve Litvanya 1940 yılında Sovyet Birliği'nin işgalinin kurbanları ve yaklaşık 50 yıl Avrupa'dan uzak olan ülkelerdi. 1991 yılında bağımsızlığı kazanan Baltık ülkelerin dış politikanın amaçları ise AB ve NATO üyesi

---

⁶⁷ İKV Bülteni, İstanbul, 16-30 Nisan 2005, s. 3-4.

olmak. Baltık ülkeler daha 1990 yılında, 14 Aralık'ta Avrupa Topluluğu'ndan SSCB üzerinden olmayan ekonomi, politik ve kültür desteği istemekteydi. AB eski SSCB ülkelere gibi Baltık ülkelere TACİS değil, PHARE programı üzerinden yardım sağlıyordu.⁶⁸

Daha önce de vurgulandığı gibi, Baltık ülkeleri 11 Mayıs 1992'de Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmalarını imzalamışlardı. Bu anlaşmalar, ticareti geliştirmek ve çeşitlendirmek, ekonomik ve ticari işbirliğini teşvik etmek amaçlı, on yıllık bir süreyi kapsayan çerçeve anlaşmalardı. Anlaşmaya imza atan taraflar, daha sonra ortak çıkarları ilgilendiren konularda en yüksek siyasi düzeyde düzenli toplantıların yapılması dahil olmak üzere, siyasi diyalog kurumlarını konu alan bir ortak bildirgeyi kabul ettiler. Siyasi diyalogun amacı, tarafların dış politikalara ilişkin görüşlerini daha uyumlu hale getirmek ve Avrupa'da güvenlik ve istikrar güçlendirmektir.⁶⁹ AB entegrasyonu ve ekonominin gelişmesi için üçlü işbirliği kurulmuştu.⁷⁰ Üçlü işbirliği Robert Keohane'ye göre bir ülkenin diğer ülkelerin amaçlarına ulaşmasına yardım eden politikasının yürütülmesidir.⁷¹

Üç devletle Serbest Ticaret Anlaşmaları 18 Temmuz 1994'te Brüksel'de imzalandı. Estonya ile yapılan anlaşma, yürürlüğe gireceği 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren tüm sanayi ürünlerinde serbest ticareti sağlamak ve topluluk kuralları temelinde serbest ve ayrımcı olmayan rekabeti gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydı. Letonya ile yapılan anlaşmayla sanayi ürünlerinin ticaretindeki serbestleşmenin, Letonya için en fazla dört yıl içinde kademeli olarak, topluluk için ise hemen başlayacağı iki vitesli bir süreç şart koşulmaktaydı. Litvanya ile yapılan anlaşmada da sanayi ürünlerinde Letonya ile olan benzer iki vitesli bir süreci içerirken, Litvanya'ya serbestleşme için azami altı yıllık bir süre tanınmaktaydı. Anlaşmalar tekstil ürünleri için özel hükümler içermekteydi. Estonya tüm tekstil ürünlerinde

---

⁶⁸ Gediminas Vitkus, **Europos Sajunga Enciklopedinis Zinynas**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2002, s. 38.

⁶⁹ Ece Öztan, "Baltık Devletleri", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2005, s. 238-239.

⁷⁰ Darius Zenuolis, Ramunas Vilpisauskas, Klaudijus Maniokas, **Lithuania's Road to the European Union Unification of Europe and Lithuania's EU Accesion Negatiation**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2005, s. 111.

⁷¹ Ramunas Vilpisauskas, **Integracija Europoje: Baltijos Salys ir Europos Sajunga**, Vilnius, Arlila Yayınları, 2001, s. 24.

gümrük tarifelerinin sıfırlanmasından faydalanırken, AB, Litvanya ve Letonya'ya genel tercihler sistemine dahil olmaları garantisini verdi. Anlaşmalar tarım ve balıkçılık sektörlerinde spesifik olmayan miktar kısıtlamalarının askıya alınmasını şarta bağladı ve karşılıklı olarak tanınacak yeni imtiyazlar getirdi.

Üç Baltık devletiyle yapılan Avrupa Anlaşmaları 12 Nisan 1995'te Brüksel'de parafe edildi ve 12 nisan 1996'da imzalandı. Bu anlaşmalarla nihai hedef olan malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı yönünde ilerleme kaydedilmiş olunmasına rağmen, AB içindeki göçmen işçilere yasal olarak tanınmış belirli haklar dışında, kişilerin serbest dolaşımı kapsam dışı kalmaktaydı.⁷²

Baltık ülkelerinin sermayesi, emek gücü, ürettiği ürünleri benzerlik taşıdığı ve ayrıca bu ülkeler aynı dış pazarlarda rekabet etmekteydi. Aralarında yapılan ticaretten fazla karı edemiyorlardı. Rezervlerin aynı olmasına rağmen Baltık devletleri ekonomik entegrasyonu geliştirirken AB'nin büyük pazarına çeşitli ürünleri ve hizmetleri sunabilecektir.⁷³

Daha anlaşmalar yürürlüğe bile girmeden, Letonya 27 Ekim 1995'te, Estonya 28 Kasım 1995'te ve Litvanya 8 Aralık 1995'te AB üyeliği için başvuruda bulundular. Baltık devletleri, Avrupa Anlaşmalarının imzalanmaları sayesinde AB'nin katılım öncesi stratejisine dahil oldular. Bu stratejinin ana unsurları başvuran devletleri iç piyasayla bütünleşmeye hazırlayarak geliştirilmesiydi.

Baltık devletlerinden Estonya ile katılım müzakereleri Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile birlikte 30 Mart 1998'de başlatılırken, Litvanya ve Letonya ile müzakereler Bulgaristan, Malta, Romanya ve Slovakya ile beraber Şubat 2000'de başladı. 12-13 Aralık 2002'deki Kopenhag zirvesinde Komisyon, Bulgaristan ve Romanya hariç, diğer 10 ülkeyle müzakereleri sonuçlandırdı. Estonya, Litvanya ve Letonya'nın da aralarında bulunduğu 10 ülkeyle 16 Nisan 2003'te Katılım Anlaşması imzalandı. Bu ülkeler 1 Mayıs 2004 tarihinden

---

⁷² Ece Öztan, "Baltık Devletleri", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2005, s. 238-240.

⁷³ Ekonomio Bendarabiavimo ir Pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayınlari, 2000, s. 21.

itibaren AB üyesi ülkeler haline geldiler.⁷⁴

3.3. Son Genişleme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Avrupa Birliği'nin içinde bulunduğu genişleme süreci, şimdiye kadar yaşanan genişleme süreçlerinden pek çok anlamda farklılıklar taşımaktaydı. Birliğin toplam yüzölçümünün üçte biri kadar bir alanın ve nüfusunun yaklaşık %30'u kadar bir nüfusun AB'ye katılacak olması bu farkların başında gelmektedir.

Daha önceki genişlemelerde Birlik sınırlarını güneye ve kuzeye doğru genişletirken, bu sefer söz konusu genişleme ağırlıklı olarak doğuya doğru gerçekleşmektedir. Yeni üyelerinin AB'ye katılmasıyla Birliğin sınırlarının Balkanlara ve Rusya'ya doğru uzanacak olmasıyla nedeniyle, birliğin geleceğine yönelik olarak yeni komşularla daha farklı düzeylere ilişkin modellerin geliştirilmesi istikrarlı ve güvenli bir kıta için hayati önem taşıyacaktır.

Birliğe katılacak ülkelerin homojen bir yapı teşkil etmemesi, gerek kendi aralarında, gerek AB'ye üye ülkelerle önemli farklılıklar göstermeleri genişlemenin önündeki temel sorunlardan biri olarak algılanmıştı. Ancak, müzakereler süreci boyunca aday ülkelerin AB'ye tam üyelik yolunda ortaya koymuş oldukları siyasi irade sayesinde, önceleri genişlemenin önünde ciddi bir engel olarak kabul edilen bu farklılıklar büyük ölçüde ortadan kalkmıştı.

Aday ülkelerde tarımın GSYİH'ye katkısı, AB'ye üye ülkelerin tarım sektörlerinin GSYİH'ye katkısından üç kat fazla olmasına ve tarım işçilerin sayısı arasında 4-5 katlık bir fark olmasına rağmen, verimlilik konusunda aday ülkeler AB standartlarının çok gerisindeydi. Birliğine yeni üyelerin katılımı ile tarımsal alanlar % 50, bu alanda çalışanların sayısı ise % 100'den fazla artış gösterecekti. Dolayısıyla yeni genişleme dalgası AB bütçesinin yaklaşık % 50'sini oluşturan tarım sektörünün yeniden yapılandırmasını zorunlu kılacaktı. AB üyesi ülkelerin Ortak Tarım

---

⁷⁴ Ece Öztan, "Baltık Devletleri", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2005, s. 238-240.

Politikası çerçevesinde elde ettikleri yardımları yeni ülkelerin katılımıyla kaybetme veya paylaşma endişesi, genişleme sürecinde önemli bir engel olmuştur. O dönemki uygulamada, yapısal fonların büyük bir kısmı kişi başına düşen GSYİH'nin AB ortalamasından % 75 daha düşük olduğu bölgelere aktarılmaktaydı. Bu yardımların 2/3'üne yakın bir bölümünü geliştirmekte olan bölgeleri için almakta olan İspanya'nın başını çektiği bir grup, yeni üyelerin Birliğe katılımını ekonomileri için bir tehlike olarak görmekteydi. Bunun başlıca sebebi, mevcut üyelerden daha fakir olan ülkelerin Birliğe katılımıyla AB'nin ortalama GSYİH'sinin şu anki en fakir bölgenin GSYİH'sinin bile altına düşecek olması ve dolayısıyla, Yapısal ve Uyum Fonlarından büyük oranda yararlanmakta olan üye ülkelerin bu yardımlarından fedakarlık etmek zorunda kalacak olmalarıdır.

Komünist rejimin sanayiye verdiği öneminden dolayı, sanayi alanında bu ülkelerin AB'ye üye ülkelere oldukça yakın olduğu söylenebilir, ancak hizmet sektöründe aday ülkelerin tümü AB standartlarının oldukça gerisindeydi.

Aday ülkelerle AB arasındaki farklar sadece ekonomik alanda ortaya çıkmamaktaydı. Kültürel alanda da pek çok farklılık gözlemlenmekte, ülkelerin problem çözme ve müzakere tarzları, insanların tutumları vb. konularda çok farklı yaklaşımlar olduğu görülmekteydi. Bu noktada, AB üyesi ülkeler kendi aralarında da bu tip farklılıkların olduğu, ancak bunun beraberce uyum içinde çalışmalarının ve her alanda işbirliği yapmalarının önünde bir engel teşkil etmediği unutulmamalıdır.

AB'ye üye ve aday ülkeler arasındaki tüm bu farklılara ve aday ülkelerin AB üyesi ülkelere çok farklı yönetimlere sahip olmalarına rağmen, bu ülkelerin demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecine girmeleriyle bu farklılıkların ortadan kalktığı görülmüştür. Özellikle müzakere sürecinde aday ülkeler bu konuda çok önemli adımlar atmıştır.

Genişleme sürecinin başında aday ülkelerin katılımıyla ilgili diğer bir sorunu ise, bu ülkedeki azınlıkların sayısı teşkil etmiştir. Ancak, aday ülkeler demokrasiye geçişlerinden itibaren bu alanda önemli bir ilerleme kaydetmiş ve AB üyesi ülkelere olduğu gibi çok kültürlülüğü benimsemiştir. Bunun sonucunda, önceleri

genişlemenin önünde ciddi bir engel olarak görülen azınlıklar sorununun katılım müzakerelerinin başlamasıyla büyük ölçüde azaldığı ve AB'nin genişlemesine yönelik bir tehdit oluşturmadığı görülmüştür.

II. BÖLÜM

LİTVANYA'NİN SİYASAL VE EKONOMİK DEĞERLENDİRİLMESİ

İsmi Neris ırmağı dökülen Lietuva derisinden gelen Litvanya Avrupa'nın Kuzey Doğusu'nda Letonya , Rusya Federasyonu, Polonya ve Beyaz Rusya arasında yer alan, 3,5 milyon nüfusa sahip bir ülkedir. Litvan dili Avrupa dilleri arasında Sankritçe'ye en yakın olanı, fonetik ve morfoloji sistemini koruyan en eski bir dildir.

Litvanya 13. yüzyılda küçük Baltık boylarının birleşmeye başlamaları ile tarih sahnesine çıkmıştır. Litvanya'nın ilk birliğini 1326 yılında Kral Mindaugas sağlamıştı. 1991'e kadar aralıklarla iki kere bağımsızlığını kaybetmişti.

Tarih boyunca bir çok kes bağımsız devlete sahip olan Litvanyalı'lar zaman zaman bağımsızlıklardan mahrum kalmışlardı. Kral dönemi olan 1795 yılında Polonya-Litvanya Devleti Avusturya, Prusya ve Rusya arasında paylaştırılmış ve Litvanya Rus İmparatorluğu'nun Kuzey Batı bölgesi olarak bağımsızlığını kaybetmişti. Jeopolitik öneminden dolayı, Litvanya 1939 yılında Molotov-Ribbentrop arasında yapılan sözleşmenin sonucunda 1940'ta Sovyetler Birliği'nin işgalinin kurbanı olarak 16 Şubat'ta 1918 yılından beri süregelen bağımsızlığını ikinci kez kaybettiği görülmektedir.

80'li yılların sonunda Litvanya toplumunun bağımsızlık fikirleri artmıştır. Sajudis adlı siyasi ve entelektüel bir kuruluş, Litvanya'yı bağımsızlığına kavuşturmak amacıyla 3 Haziran 1988 yılında kurulmuş ve 19 Eylül 1989 tarihinde Litvanya Komünist Partisi Moskova'dan ayrılmıştır. Mart 1990'da demokratik seçimlerle işbaşına gelen parlamenterler bağımsız ve demokratik bir Litvanya Cumhuriyeti ilan ettiler. NATO ve AB üyeliğinin, Litvanya'nın bağımsızlığından itibaren dış politikasının en önemli amaçları olduğu söylenebilir. Litvanya 29 Mart 2004'te NATO üyesi, 1 Mayıs 2004'te AB üyesi olmuştur. Bu tarihler Litvanya

ekonomisi, dış ve iç siyaseti açısından dönüm noktası olmuştur.

1. LİTVANYA'NIN SİYASİ DEĞERLENDİRİLMESİ

Litvanya 1991'e değin SSCB'yi oluşturan 15 cumhuriyetten birisiydi. 1980'lerin sonlarında SSCB'de yürürlüğe konan reformlarla birlikte milliyetçi hareketler güç kazanmıştır.⁷⁵ Sovyet rejimine karşı silahlı mücadelelerin yerini "yumuşak" kültürel ve entelektüel mücadele almıştır. Litvanya toplumunun içerisinde anti-sovyet görüşler ve milli duygular Sovyet iktidarının halkın gözünde değer kaybetmesiyle gelişmiş ve bağımsızlık fikirleri artmıştır. Sajudis adlı siyasi ve entelektüel bir kuruluş, Litvanya'yı bağımsızlığına kavuşturmak amacıyla 3 Haziran 1988 yılında kurulmuş ve 19 Eylül 1989 tarihinde Litvanya Komünist Partisi Moskova'dan ayrılmıştır.⁷⁶ 1990'larda yapılan ilk serbest seçimlerde Sajudis adlı milliyetçi örgütün desteklediği adaylar parlamentoda çoğunluğu elde etmiş ve Sajudis'in önderi Vytautas Landbergis Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.⁷⁷ 11 Mart 1990 tarihinde demokratik seçimlerle işbaşına gelen parlamenterler bağımsız ve demokratik bir Litvanya Cumhuriyeti'ni ilan ettiler.⁷⁸ Ancak Sovyetler Birliği'nin Litvanya'ya ekonomik ambargo uygulamaya başlaması üzerine bağımsızlık kararını askıya almak zorunda kalmıştır. SSCB, Gorbaçov yönetimine karşı girişilen başarısız darbe girişiminin ardından 6 Eylül 1991'de Litvanya'nın bağımsızlığını tanımıştır. Litvanya birkaç gün sonra Birleşmiş Milletler'e (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na (AGİK) kabul edilmiştir.⁷⁹

1988 yılından itibaren bağımsızlığına kavuşması işgal üzerindeki kontrolü azaltan ve bağımsızlık yolunu devam ettiren anayasal değişikliklere neden olmuştur. 1988 yılın Ağustos ayında Litvanya'nın bağımsızlığını destekleyen yeni Anayasa'yı

---

⁷⁵ Sezer Özlenen, Fatma Unsal, **Estonya-Litvanya Ülke Profilleri ve Serbest Ticaret Antlaşmaları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 1998-49, Ağustos 1998, s. 117.

⁷⁶ **Litvanya 21. Yüzyıla Doğru**, Vilnius, Lithuania in The World Magazine, 1998, s. 22.

⁷⁷ Özlenen, Unsal, **a.g.e.**, s. 117.

⁷⁸ **Litvanya 21. Yüzyıla Doğru, a.g.e.**, s. 22.

⁷⁹ Sezer Özlenen, Fatma Unsal, **Estonya-Litvanya Ülke Profilleri ve Serbest Ticaret Antlaşmaları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 1998-49, Ağustos 1998, s. 117.

düzeltilmek amacıyla miting yapılmıştır.⁸⁰ Ancak Litvanya’da yeni Anayasa 25 Ekim 1992 tarihinde yapılan referandum ile kabul edilmiş ve 6 Kasım’da Parlamento’da onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni Anayasa Litvanya’nın egemenliğini güçlendirdi. Yasama yetkisi dört yılda bir seçilen 141 sandalyeli Parlamento’da (Seimas) bulunmaktadır. Parlamento’ya seçilme yaşı 25’dir. Yürütme yetkisi ise Başbakanın başkanlık ettiği Bakanlar Kurulu’ndadır.

1992 yılında yapılan seçimlerde, eski komünistlerin kurduğu, Algirdas Brazauskas başkanlığındaki Litvanya Demokratik İşçi Partisi Parlamento’da çoğunluğu sağlamıştır. Şubat 1993 tarihinde ise Algirdas Brazauskas Devlet Başkanlığına seçilmiştir. Devlet Başkanı aynı zamanda Litvanya Silahlı Kuvvetlerinin de başıdır.

5 Ocak 1998 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinde Valdas Adamkus seçilmiştir.⁸¹ 5 Ocak 2003 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde ise, 1998 yılından bu yana görevde olan Cumhurbaşkanı Valdas Adamkus’u geçerek oyların %54’ünü alan Rolandas Paksas cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Ancak, Cumhurbaşkanı Rolandas Paksas 2003 Ekim ayı sonunda görevinden alınarak Madrid Büyükelçisi olarak atanmak üzere iken Devlet Güvenlik Dairesi Başkanının parlamentoda sunuşu sırasında Cumhurbaşkanının danışmalarının uluslararası suç örgütleriyle bağlantıları olduğunu ve cumhurbaşkanlığından dışarıya bilgi sızdırıldığını açıklaması ülkede ciddi bir skandala ve bunalıma yol açmıştı. Ulusal güvenliği tehlikeye atma, devlet sırlarını koruyamama, özel şirketlerin faaliyetlerine yasaya aykırı müdahale, özel ve kamu çıkarlarını bağdaştıramama, devlet kurumlarını etkin işletememe ve itibarlarını zedeleme, danışmanlarının yetkilerini kötüye kullanmalarını engelleyememe suçlarından yüce divanda yargılanan Cumhurbaşkanı Paksas, 6 Nisan 2004 tarihinde görevinden azledilmiştir. Litvanya Anayasa Mahkemesi, görevden alınan eski Cumhurbaşkanı Paksas’ın 13 Haziran’da yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde yeniden aday olamayacağına karar

⁸⁰ Antanas Buracas, “Eventualios Integracijos Pasekmes”, **Lietuvos Integracijos i Europos Sajunga Strategija**, Europos Integracijos Studiju Centras, Uzsenio Reikalu Ministerija, Vilniaus Universiteto Tarptautiniu Santykiu ir Politikos Mokslu Institutas, Kaunas, Naujasis Lankas Yayınları, s. 154.

⁸¹ Juozas Jurkynas, Genia Jurkyniene, Albinas Visockis, **Lietuvos Kelias i Europos Sajunga ir i NATO**, Kaunas, Sviesa Yayınları, 2004, s. 27.

verdi. Bu gelişmeler üzerine, Cumhurbaşkanlığı seçimi 13 Haziran 2004 tarihinde Avrupa Parlamentosu seçimiyle aynı günde yenilenmiş ve eski cumhurbaşkanı Valdas Adamkus tekrar seçilmişti. Bu Cumhurbaşkanlığı seçimine kadar Meclis Başkanı Paulauskas cumhurbaşkanı vekili olarak görev yapmaktaydı.

Cumhurbaşkanı Rolandas Paksas'ın içinde yer aldığı yolsuzluk olayı AB üye olmak isteyen Litvanya'da hükümet krizi oluşturmuştu. Zaten yolsuzluk "kamu kesiminde düşük maaşların ve ekonomide bürokratik kontrollerin aşırı kullanımın şiddetlendirdiği" ciddi bir sorundu. Yolsuzluk, sahtecilik ve ekonomik suçlar vatandaşlarda güvensizliğe ve reformların gözden düşmesine yol açmaktaydı. Cumhurbaşkanı Yüce Divan'da yargılanarak görevinden alınmış ve seçimlere katılamayacağı belirtilmişti. Tam da Birliğe resmi üyelik tarihine yakın bir zamana denk gelen bu olayı Litvanya atlatabilmiştir. Litvanya'nın bu davranışı AB ve kurumları tarafından takdirle karşılanmıştı. Avrupa Komisyonu her zaman Litvanya'nın yolsuzluğa karşı mücadele etmesini, ilgili kurumları daha da güçlendirerek ve bunlar arasında koordinasyonu sağlayarak, icranın önemli ölçüde takviye edilmesi gerektiğini vurgulanmıştı.

8 Ekim 2000 tarihinde yapılan parlamento seçimleri ise 19 Eylül 2004 tarihinde yenilendi. Bu seçimlerde Rus asıllı milyoner işadamı ve milletvekili Uspaskich'in kurduğu İşçi Partisi kazanmıştır.⁸² Parlamentoya iki şekilde milletvekili seçilmektedir. İlki, ülke genelinde partinin aday olarak gösterdiği kişiler, ikinci ise, tüm partilerin aldıkları oy oranı doğrultusunda listelerinden meclise milletvekili seçilmesidir. Partilerin almış oldukları oy yüzdesine belirleyici olmaktadır. 141 milletvekilinden 71 milletvekili direk oylama ile, 70 milletvekili ise parti yüzdelere (proportional) göre seçilmektedir.

2004 Parlamento seçimlerinin sıralaması şöyle olmuştur. Partilerin oy oranları şöyle olmuştur: İşçi Partisi %28,6, Litvanya İçin Çalışanlar (Sosyal Demokrat ve Sosyal Liberaller) Partisi %20,7, Yurt Birliği/Muhafazakar Parti %14,6, Adalet ve Düzen (Sosyal Demokrat ve Litvanya Halkı Birliği) %11,4, Liberal ve Merkez

---

⁸² Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 5.

Birliği %9,1, iftiler ve Yeni Demokrasi Birliği %6,6, diğerleri %9.⁸³ Milletvekili dağılımları ise: İşçi Partisi 39, Yurt Birliği 26, Sosyal Demokratlar 22, Sosyal Liberaller 10, Liberal Politik Grup 10, ifti ve Yeni Demokrasi Birliği 10, Liberal Demokratlar 9, Liberal ve Merkez Politik Grup 8 ve bağımsızlar 7 milletvekili⁸⁴ çıkarmıştır.

lke AB'ye girdiğinde politik durumunun gelişimi önem kazanmıştır. Bu olgunlaşmış partilerin, demokratik ve politik kültürün, politikaya aktif katılmasının olması demektir. Bu şartlar kanunları kabul edebilen parlamento ve iyi çalışan hükümet için geçerlidir.⁸⁵ SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını kazanan Baltık lkeleri Batı'yı ve onun değerlerini örnek alarak yola çıkmışlardı. Birliğe yelik bu yoldaki önemli bir aşama olarak görülmekteydi. AB'ye giriş Batı dünyası ile siyasi ve ekonomik, ayrıca NATO'ya girişle de askeri entegrasyon yolundaki önemli bir aşama olmuştur.

Baltık lkeleri en son Sovyetler Birliği'ne girdikleri, daha doğru bir tabirle zorla Birliğe alındıkları için SSCB'nin hem sistemini hem de değerlerini benimsemekte direnç göstermişlerdi. Krşev döneminde başlayan yumuşama tüm Birlik içinde milli uyanışa sebep olmuştu. Bu dönemde milli ve tarihi romanların, destanların, şiirlerin ve yazıların artması buna işaret etmektedir. Sovyetler içindeki bu uyanış zaten zayıf bir bağa sahip olunan Baltık lkelerinde en st noktalara ulaşmaktaydı. Tüm bunların farkında olan merkez Moskova, stratejik önceliğe sahip bu cumhuriyetlere ekonomik yatırım ve kolaylıklar gibi ayrıcalıklar tanıyarak elde tutmaya çalışmışlardı. Tüm bu önlemler ve ödünler Baltık cumhuriyetlerindeki uyanışın hızını kesememiştir. Soğuk Savaş düzeninin tasfiye olduğu 1989-1991 yıllarında, Baltık devletleri Doğu Bloku'na en umulmadık darbeyi vuruyor. Bağımsızlık fitilinin ateşlendiği olay ise pasif bir direnişle ülkelerinin kaderine el koyan Stalin ve Hitler'in dışışleri bakanları arasında imzalanan Molotov-Ribbentrop paktının 50. yıldınmnde Vilnius'tan Tallin'e 600 km. boyunca yaklaşık 2 milyon

⁸³ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/lh.html>

⁸⁴ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/lh.html>

⁸⁵ Europos Integracijos Studiju Centras, Uzsienio Reikalu Ministerija, Vilniaus Universiteto Tarptautini santykiu Ir politikos Mokslu Institutas, **Lietuvos Integracijos I europos sajunga Strategija**, Tarptautines Konferencijos Medziaga, Kaunas, Naujasis Lankas Yayımları, 1997, s. 54.

insan el ele bir zincir oluşturmasıdır. İlk kes bağımsızlık seslerinin Vilnüs’de dile getirilmesi ve Moskova’dan bağımsız bir hükümetin Litvanya’da kurulması genelde Baltık cumhuriyetlerinin özel de ise Litvanya’nın önemini göstermektedir. SSCB içinde ilk kez örneğine rastlanılan Sajudis ismiyle bilinen Halk Cephesi⁸⁶ de Vilnüs’de görülmektedir. Daha sonra sırasıyla Azerbaycan, Gürcistan ve diğer Birlik Cumhuriyetlerinde görülen Halk Cephesleri yarı sivil toplum örgütü yarı parti konumundaydı. İşçiler, liberaller, çiftçiler, muhafazakarlar gibi çeşitli grupların oluşturduğu Halk Cephesleri milli düşünce ön planda tutularak bağımsızlık taleplerini dile getirmişlerdi. Bir anlamda “self-determination” ilkesi doğrultusunda merkez Moskova’dan bağımsızlık talep edilmekteydi. Litvanya’nın öncülüğünü yaptığı Baltık cumhuriyetlerindeki Halk Cephesi diğer cumhuriyetlerde görülenlerden sadece ilk olması bakımından ayrılmıyordu. Örneğin Vilnüs’den sonra Bakü’de ve Tiflis’de tıpkı Litvanya’da yaşandığı gibi Kızıl Ordu’nun kanlı müdahalesi ile biten gösterilerde Azeri ve Gürcü Halk Cephesleri Litvanya’dakinin aksine bağımsızlık talebiyle değil özerklik, hak ve adalet sloganıyla meydanlara çıkmıştı. Bu düşünce aslında Litvanya ve kendisi gibi diğer iki Baltık Cumhuriyetinin Sovyetler’e zayıf bağıının diğer bir kanıtıydı. Baltık cumhuriyetleri bağımsızlık isterken onlardan sonra meydana çıkan diğer cumhuriyetlerdeki kitleler ilk başta bağımsızlıktan söz etmiyorlardı. Ancak kanlı müdahale sonrası halkın artık “devlet”ine güveni sarsıldıktan sonra bu tür düşünceler yayılmaya ve dile getirilmeye bağlandı. Halbuki tüm bu hareketlerin öncüleri Birlik cumhuriyetlerinin aydınlarıydı ve hepsi birbiriyle sıkı bir bağa ve iletişime sahiptiler. Birilerinin bağımsızlık diğerlerinin en fazla özerklik istemesi üst yapıya ve bağlı oldukları devlete bakışlarını yansıtmaktaydı.

Bağımsızlık sonrası ise biraz da doğal olarak diğer cumhuriyetlerde görüldüğu gibi Halk Cephesleri içindeki gruplar ayrılarak kendi düşünceleri doğrultusunda partileşmeye başladılar. Zira birleştirici amaç olan bağımsızlık elde edilmiş ve tabir yerindeyse artık her kes kendi yoluna gidebilirdi. Eskiden kol kola bağımsızlık mücadelesine katılan şahıslar ve gruplar artık siyasi hayatta rakip olarak devam etmekteydiler. İşte Litvanya’nın bağımsızlık sonrası siyasi hayatının temeli

---

⁸⁶ İlk örneği Vilnüs’de ortaya çıkan, diğer cumhuriyetlerde de bağımsızlık yolunda önemli rolü olan Halk Cephesleri Litvanya’dakinden örnek alınmıştı.

böyle atılmış oluyordu. Dikkat çeken bir diğer konu ise, milli hislerin ağır bastığı bağımsızlık mücadelesi sonrası Litvanya siyasi hayatına İşçi Partisi, Sosyal Demokratlar ve biraz da Liberal Partilerin yön verdiğini görürüz. Zira yine karşılaştırma yaparsak diğer eski Birlik Cumhuriyetlerinde uzun bir zaman daha çok milliyetçi ve muhafazakar çizgide olan partiler etkili olmuştur. Ülkede Bu da Litvanya'nın farklı bir siyasi düşünceye sahip olduğunu göstermektedir. Litvanya artık kendine güveni gelmiş bir ülke olarak çok kültürlü ve dinli toplumsal yapısı ile gurur duyarak Tatar, Polonyalı, Rus, İskoç ve Karayit topluluklarının varlığını veya izlerini korumaya çalışıyor.

2. LİTVANYA'NIN EKONOMİK DEĞERLENDİRİLMESİ

1940 yılında Litvanya Sovyetler Birliği tarafından işgal edildikten sonra merkezi planlama uygulanmaya başlandı. Gelişmiş altyapı ve vasıflı emek gücün olmasından dolayı Litvanya'da büyük sanayi dallar geliştirildi. Doğal kaynakların yetersizliğinde dolayı özellikle enerjik sektörü geliştirildi. Sovyetler Birliği Baltık bölgesinin enerji ihtiyacını karşılamak için yeterli tesisler kuruldu. Diğer önemli sektörler ise tarım, gıdanın yeniden işlenmesiydi. Litvanya'nın büyük işletmeleri çoğu Sovyet Birliği'ne bağlıydı. Çünkü oradan gerekli malzemeleri, elektrik enerjisini alıyordu ve oraya ürettiği ürünleri satıyordu.

Litvanya “Perestroyka” zamanında ekonomik değişimleri yapmaya başladığına rağmen 1991 yılında kazanılan bağımsızlık o andaki reformları uygulamayı engellemiştir. Bağımsız devletin yasal sistemini ve yerleşmiş yasalarının yeniden yapılması piyasa ekonomisine geçişini engellemiştir.⁸⁷

Birbiri ardından işbaşına gelen Litvanya hükümetleri, bağımsız ve demokratik bir devletin yasal, kurumsal ve düzenleyici çerçevesini kurmaya çalışmışlar ve piyasa ekonomisi anlayışına sadık kalmışlardır. Litvanya, 1991 yılında bağımsız bir devlet olmasından bu yana, diğer Baltık ülkeleri gibi, pazar

---

⁸⁷ Europos Komisijos Ataskaita, **Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Narystei Europos Sąjungoje**, s. 16.

ekonomisine hızla adapte olmaya başlamıştır. Sonuç ise, Litvanya'nın iş yanlısı bir ekonominin sağlam temellerini kurabilmiş bir fırsatlar ülkesi haline gelmesi ve sürdürülebilir kalkınmayı yakalaması olmuştur.⁸⁸ Bu dönemde uygulanan reformlar makro ekonomik istikrarın elde edilmesine yol açmıştır.

Vatandaşlara özelleştirme bonusu dağıtmak suretiyle sağlanan özelleştirme işlemi, 1992-1993 yıllarında Litvanya'da bir özel bankacılık sektörü ve bir sermaye piyasası altyapısı yaratmış ve Litvanya güçlü para birimini kabul etmiştir.⁸⁹ Sürmekte olan başlıca altyapının özelleştirilmesi programı top yekun ekonomik kalkınmayı hızlandırdığı gibi, Yabancı Doğrudan Yatırımlar da artmıştı. Makroekonomik istikrar, tutarlı para, maliye politikaları, bölgenin diğer ülkelerine kıyasla düşük işletme maliyetleri ile ülkenin avantajlı mevki Litvanya'yı yabancı yatırımcılar için cazip bir ülke konumuna getirmektedir. Bankacılık ve sigortacılık sistemi de dahil olmak üzere, finansal altyapısı, ülkenin bağımsızlığını yeniden kazanmasını müteakip hızla gelişmiştir. Enflasyonla mücadelede başarılı önlemler, dış ticaret, fiyat, vergi ve ücret sistemlerinde liberalleşme olmuştur.

Litvanya'da piyasa ekonomisi reformu, ülkenin tam üyesi olduğu IMF ve Dünya Bankası ile koordineli yürütülmüştür.⁹⁰ Litvanya, ekonomide yaptığı esaslı reformları ve ulusunun dünya ekonomisinde bütünleşme isteği ile yüzyılımızın son on yılına damgasını vurmuştur. Gerek özelleştirme, gerekse yapısal ve ekonomik reformlar, serbest pazar ekonomisine uygun olarak yürütülmüştür ve Orta Avrupa'daki en serbest ekonomilerden birisi olarak değerlendirilmiştir.

2.1. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

Litvanya'nın ürettiği ürünlerin bir kısmını ihraç ettiği Doğu pazarının daralmasından dolayı hızlı talep düşüşü yaşaması ve bununla birlikte Litvanya'da insanların alım gücünün düşmesinden de dolayı ürettiği ürünlerine iç talebin

⁸⁸ Koçak İnan, "Litvanya Ülke Raporu", Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>.

⁸⁹ Sezer Özlenen, Fatma Unsal, **Estonya-Litvanya Ülke Profilleri ve Serbest Ticaret Antlaşmaları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 1998-49, Ağustos 1998, s. 122.

⁹⁰ Koçak İnan, "Litvanya Ülke Raporu", Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>.

azalması⁹¹ nedeniyle 1993 yılında GSYİH’de %30,4 oranında bir düşüş yaşanmıştır. Yaşanan düşüşü takiben alınan ekonomik tedbirler sonucu, 1994 yılında %1 olan büyüme oranı, 1995 yılında %3’e, 1996 yılında %3,6’ya, 1997 yılında %6’ya yükselmiştir. 1997 yılında GSYİH’nin %70’i özel sektör tarafından üretilmiştir. Diğer eski SSCB cumhuriyetlerinde olduğu gibi Litvanya da Birliğin biraz ani dağılması sonucu eski ekonomik sistemin çöküşünün acısını çekmiştir. Birlik cumhuriyetlerinin bir birine ekonomik bağımlılıkları durumu daha da kötüleştirmiştir. Genel olarak 1998 Rusya Ekonomik Krizine kadar Litvanya’nın ekonomik anlamda toparlandığı söylenebilir. Eski potansiyelinin çok altında olmasına rağmen yine de yeni düzene ayak uydurarak bazı ilerlemeler kaydetmiştir.

1998 yılı için %7-%8 civarında beklentiye⁹² uygun olarak büyüme oranı %7,3’e yükselmiştir.⁹³ 1998 yılında Litvanya, bölgedeki en yüksek ekonomik kalkınma hızlarından birini kaydeden ülke olmuştur. 1998 ilkbaharı, Avrupa Komisyonu Raporu’na göre, AB’ne girmek isteyen aday ülkeler içinde, GSYİH’sı en çok artış göstermiş ülke Litvanya’dır. GSYİH’nin beşte biri doğal maddeleri işletme endüstrisi tarafından gerçekleşmiştir. Ancak 1998 yılında Rusya’daki para krizi Litvanya’daki toplam talebin artış hızını kısıtlamıştır. Rusya’daki para krizi çevre ülkeleri ile ticareti etkilemiştir. Litvanya Rusya’ya gelen ürünlerin geçiş noktasında olması sebebiyle bu ülkenin genel anlamda alım gücünün düşmesiyle de önemli bir gelir kaynağından yoksun kalmıştır. Dolayısıyla GSYİH artışı 1999 yılın üçüncü çeyreğinde azalmış, dördüncü çeyreğinde negatif düzeye inmiştir. Sonuç olarak yıllık büyüme hızı, beklentilerin altında %-9,1 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında kaydedilen GSYİH büyüme hızı, %-1,8 dolayında iken, 2000 yılında bu rakam %4,0 olarak bildirilmiştir. Özel sektörün GSYİH’deki payı da sürekli artmaktadır. 2001 yılından itibaren ekonomik kalkınmanın tekrar hız kazanması hissedilmiştir.⁹⁴ 2001 yılında GSYİH %6,5 oranında artış göstermiştir.⁹⁵ Kişi başına düşen gelir açısından

---

⁹¹ **Lietuva Stojant i Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ir Demografine Padeties Analize**, Vilnius, Socialiniu Tyrimu Institutas, 2004, s. 10.

⁹² Sezer Özlenen, Fatma Unsal, **Estonya-Litvanya Ülke Profilleri ve Serbest Ticaret Antlaşmaları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 1998-49, Ağustos 1998, s. 122.

⁹³ **Lietuva Stojant i Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ir Demografine Padeties Analize**, Vilnius, Socialiniu Tyrimu Institutas, 2004, s. 10.

⁹⁴ Koçak İnan, “Litvanya Ülke Raporu”, Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>.

⁹⁵ http://www.hud.org.tr/modules.php?name=World_Economy_April, 2005.

Litvanya AB'nin ortalamasının sadece %31'i oluşturmaktaydı.⁹⁶ Böyle bir ekonomik farktan dolayı Litvanya AB hem üyeliği hem de ekonomik açıdan faydalı olması tartışma konusu olmuştur. Ancak bu ekonomik fark yatırımların artmasına neden olmaktadır. Ekonomik az gelişimliğinden dolayı AB bütçesinden yardım gelecek olması da ülke kalkınmasına pozitif etki yapacaktır. GSYİH 2002'de %6,8'e, 2003'te ise 9,0'a yükseldi⁹⁷. 2003 yılında GSYİH'nin en büyük kısmı (%65) hizmet sektörü tarafından üretilmiştir. Ekonomik kalkınma sanayi, iç ticaret ve inşaatın etkilenmiştir.⁹⁸ Litvanya, GSYİH'sını 2004 yılında %6,8 oranında arttırmıştır.⁹⁹ Litvanya'nın AB'ye üye olana kadarki dönemde GSYİH'ı istikrarlı şekilde artarak devam etmiştir. Birliğe üyeliğin daha da belirginleşmeye veya üyeliğin kesinleşmeye başlamasıyla ülkede güven ve yabancı yatırım için uygun ortam oluşmasının önemli etkisi var. GSYİH'daki artışlara bir başka neden de, bağımsızlık sonrası tamamen çöken ekonomik yapının yavaş yavaş da olsa düzleşmeye başlamasıdır. Diğer Sovyet Cumhuriyetleri gibi Litvanya'da da GSYİH çok kısa bir zaman zarfında neredeyse yarı yarıya erimiştir. Yeniden kurulan ekonomik yapı ile bu açık kapanmaya başlamıştır. Yani GSYİH'daki bu artışın önemli bir kısmı eski açığın kapanması olarak değerlendirilebiliriz.

Genel anlamda değerlendirme yaparsak, SSCB'nin dağılması ile diğer Birlik cumhuriyetleri gibi Litvanya'da da şok etkisi yapmış ve zincirinin halkasının kopmasıyla zor günler yaşamıştır. 1998 Rusya'daki para krizine kadar ülkede uygulanan sıkı ekonomi politikaları sonucu GSYİH hissedilir ölçüde istikrarlı bir şekilde artmıştır. Ancak Rusya'daki bu para krizi bütün bu iyi gelişmeleri sekteye uğratmıştır. Rusya'nın alım gücünün düşmesi sonucu ithalatta önemli oranda düşüş yaşanmıştır. Sanayi ve tarım sektöründe ekonominin yeniden yapılmasından dolayı bu sektörde bir çok işyerinden yoksun kalınmıştır.

Ülkede refah seviyesinin artması sonucu tüketim ürünlerine ve ayrıca yıllarca ekonomik sebeplerden dolayı ertelenmiş gayrimenkul ihtiyaçlara talep artışı

⁹⁶ Ramunas, Vilpisauskas, **15 Klausimu Apie Lietuvos Naryste Europos Sajungoje**, Europos Komisijos Delegacija Lietuvoje, 2001, s. 16.

⁹⁷ http://www.hud.org.tr/modules.php?name=World_Economy_April, 2005.

⁹⁸ **Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, a.g.e.**, s. 11.

⁹⁹ http://www.hud.org.tr/modules.php?name=World_Economy_April, 2005.

olmuştur. Bu talep yerli ve yabancı yatırımcıların kontrolündeki iç üretimle karşılanmıştır. Belli başlı alanlarda canlanma genel anlamda büyümeyi hızlandırmıştır.

2.2. Başlıca Sektörler

Anılan yıla kadar Litvanya ekonomisindeki en büyük sektör %40'nı üzerinde bir pay ile sanayi olmuş, ardından sırasıyla %30, %10 ve %5'lik paylar ile tarım, müteahhitlik ve taşımacılık gelmiştir. Litvanya'nın belli başlı sanayi dalları arasında tekstil, gıda ve tarım, elektronik, makine, kimya ve ilaç yer almaktadır.

Litvanya sanayi, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden ayrılmanın ertesinde Bağımsız Devletler Topluluğu dışında yer alınması sonucu, bir yandan Rusya'nın dünya fiyatları uygulamaya başlaması nedeniyle ucuz petrol teminin sona ermesi diğer yandan en büyük pazarın kaybedilmesi ile çökmüştü.¹⁰⁰ Sanayi sektöründe istihdam emek gücünün 1/5 oranındadır. Sanayi sektörünün ana dalları: gıdanın ve petrolün yeniden işlenmesi. Ancak Rusya'nın Litvanya'da petrolü yeniden işleyen kurumla çalışmak istememesi sonucu petrolün yeniden işlenmesinin anlamı kalmamıştı. Rusya malzemelerin ve elektrik enerjisinin dünya fiyatları düzeyinde belirlediği için iş ve güç potansiyeli olan şirketler fiyat yükselişiyle karşılaşması sonucu Litvanya ihracat yaptığı piyasaları kaybetmişti.¹⁰¹ Baltık ülkeleri arasında sanayi açısından en yoğun çöküşün yaşandığı Litvanya'da sanayi üretimi 1990 yılından 1995 yılına kadar %43'ten %36'ya düşmüştü. Ancak yine de 1995 yılından itibaren sanayi sektöründeki üretimi artmaya başlamıştı.

1996 yılı imalat ve hizmet sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler ile ihracat ve tarımdaki yüksek performansın da etkisiyle makroekonomik dengeler açısından oldukça başarılı bir yıl olmuş, bu olumlu eğilim 1997 yılında da devam etmiştir.

---

¹⁰⁰ AB Ülkelerin Temel Ekonomik Göstergeleri, İstanbul, İSO, Nisan 2004, s. 136.

¹⁰¹ Europos Komisijos Ataskaita, Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Naryste i Europos Sajungoje, s. 17.

2.3. Enflasyon

Makro ekonomik istikrarının kazançlardan biri - para ve döviz kuru politikaların belirlenmesidir. Fiyat liberalleşmesi ve para politikası 1991 yılında hiperenflasyona sebep olmuş ve 1992 yılın sonunda bütün Baltık devletlerinde kullanılan ürünlerin fiyat indeksi %1000'e çıkmıştı. Bu durumda Litvanya devlet kurumları para politikasını sıkılaştırmaya ve insanların para reformuna güvenini artırmaya karar verdi. 1993 yılında yeni para birimini çıkartarak para politikasını sıkılaştırdığı için enflasyon düşmeye başladı.¹⁰² Faiz oranların düşmesi de enflasyonun düşüşüne sebep olmuştu. Daha sonra son sübvansiyon unsurlarının da kaldırılması ve ürün fiyatlarının uluslararası düzeye çıkmasıyla enflasyon düşüşü yavaşlamıştı.¹⁰³ Aşağıdaki tablodan Litvanya'nın enflasyonu durdurduğunu anlaşılmaktadır. Hatta 2003 yılında deflasyon oluşmaktadır. 2003 yılında deflasyon bütün aday ülkelerde sadece Litvanya'da ve Çek Cumhuriyeti'nde belirlendi. Deflasyonu oluşturan nedenlerine gelince ise, doların zayıflığı dolar alanından yapılan ithalatı ucuzlatması ve büyük şirketlerin piyasada güçlü bir şirket olarak kalabilmek için rekabet halindeki küçük şirketleri yok etmesi olarak söyleyebiliriz. Bu yüzden ünlü markaların ürünlerinin bir kısmı ucuz emek gücü olan ülkelerde üretilmeye başlamasıyla Litvanya'da kullanılan ürünler ucuzladı. Aynı zamanda devletin yürüttüğü sıkı ekonomik politika ve yüksek düzeyde seyreden işsizlik ücretlerin yükselmesini ve hizmetlerin pahalılaşmasını durdurdu. Diğer AB aday ülkelere baktığımızda enflasyon 2004 yılına kadar Litvanya, Polonya ve Macaristan'da sürekli düşüyordu.¹⁰⁴ Bu tarihten sonra da enflasyon ve fiyatları kontrol altında tutulmuş ve AB'nin belirlemiş olduğu kriteri karşılamış olduğu görülmektedir.

---

¹⁰² Eknomimio Bendradarbiavimo ir Pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayınları, 2000, s. 27.

¹⁰³ Eknomimio Bendradarbiavimo ir Pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayınları, 2000, s. 67.

¹⁰⁴ **Lietuva Stojant i Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ir Demografine Padeties Analize**, Vilnius, Socialiniu Tyrimu Institutas, 2004, s.12-13.

Tablo-2

Litvanya Yıllık Enflasyon Oranları

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
383,0	1163,0	189,0	45,0	35,7	13,1	8,4	2,4	0,3	1,4	2,0	-1,0	-1,3

Kaynak: Litvanya İstatistik Departmanı, www.std.lt

2.4. İşsizlik

Litvanya’da olumsuz eğilim gözlenen göstergelerden birisi işsizliktir. 1994 yılında %3,8 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, 1995 yılında büyük bir artış göstererek %6,1’e yükselmiştir. 1996 yılı sonunda özelleştirilen işletmelerden işçi çıkarılması sonucunda işsizlik oranı %7,1 olmuştur. 1997 yılında ise bir düşüş gözlenmiş ve %5,9 oranında gerçekleşmiştir. 1999 yılından bu yana alarm veren yüksek işsizlik oranı ile işgücü piyasasındaki kritik durum devam etmektedir.¹⁰⁵ İşsizlik oranı 2002 yılında %13,1, 2003’te %12,3, 2004’te ise %11,1 olarak gösterilmektedir.¹⁰⁶ Bazı noktalarda üç Baltık ülkesi bazı benzerlikler göstermektedir. Letonya’da, Litvanya’da olduğu gibi işsizlik azalmaktadır. Sadece 2003 yılında %0,6 oranında artış görünen Estonya’da işsizlik oranı en düşük.

İşsizliği hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak yeniden ekonomik yapılanma, dış krizler yüzünüzden büyüme hızlarının düşmesi¹⁰⁷, pazar ekonomisine geçiş noktasında özelleştirmeler, özel şirketlerin daha az ücrete kalifiye işçilere yönelmeleri son olarak da AB’ye üyelik sürecindeki kamu birimlerindeki tavsiyeleri gösterebiliriz. Ayrıca şirketler ve işçiler yeni ekonomiye, pazara ve serbest rekabet koşullara adapte olmamışlardı. AB işsizliği azaltan programlar hazırlamıştı. Litvanya da bu programlardan yararlanabilecektir. Kişilerin serbest dolaşımı başladığında Litvanya’da iş bulamayan işçiler muhtemelen başka

¹⁰⁵ TİSK, “Avrupa Birliği’ne Aday Ülkeler Kıyaslama Raporu”, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=81>.

¹⁰⁶ AB Ülkelerin Temel Ekonomik Göstergeleri, İstanbul, İSO, Nisan 2004, s. 17.

¹⁰⁷ Lietuva Stojant i Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ir Demografine Padeties Analize, Socialiniu Tyrimu Institutas, Vilnius 2004, s.17.

AB ülkesine çalışmaya gidecek olması işsizliğin azalmasına neden olacaktır. AB yabancı yatırımın artmasından dolayı ülkenin ekonomik durumunun iyileşeceğine inanmaktadır. Örneğin İrlanda’da işsizlik oranı yabancı yatırımın artmasından dolayı 10 yıl içerisinde %16’dan %4’e düşmüştür.¹⁰⁸

2.5. Özelleştirme

Bağımsızlığı kazanmadan önce özelleştirilmiş sektör yoktu. Sanayi sektörü devlet şirketlerinden oluşmakta, tarım sektörü tamamen kolektifleşmişti.¹⁰⁹ Bağımsızlık sonrası tüm bu kurumlar devlete yük olmaktaydı. Kapasitesinin çok altında yada tamamen çalışamaz duruma gelmiş bu tesislerde çalışanların maaşları da ödenemez duruma gelmişti.

Litvanya’da özelleştirmenin ilk safhası (1991-1995) kupon sistemi kullanılarak yapılmıştır.¹¹⁰ Kupon sisteme göre KİT’lerin gerçek sahiplerinin vergi mükellefleri oldukları noktasından hareketle, hisse senetlerinin halka bedava dağıtılmaktadır.¹¹¹ Diğer Birlik cumhuriyetlerinde olduğu gibi Litvanya’da da bu sistem başarılı olmamıştı. Sebebi ise, özel mülkiyet kavramı gelişmemiş halkın ve çalışanların ellerindeki kuponları etkin kullanamamaları ve bu zafiyeti görenler tarafından kötüye kullanılmasıdır. Bu özelleştirme sistemine yabancı yatırımcılar katılmamış ve yine de devlet kurumları (merkez ve yerli) özelleştirme sorumluluğunu paylaşmıştı. Hızlı bir şekilde tarım sektörü ve küçük ve orta şirketlerin özelleştirilmesi yapılmıştı. Ayrıca büyük sanayi şirketlerinde devlet hisse senetleri vardı. Stratejik öneminden dolayı başlıca şirketlerin -enerji, demiryolları, telekomünikasyon, petrolün yeniden işlenmesi– özelleştirilmesine izin verilmemişti.¹¹² Özelleştirme alanında uygulanan önlemler neticesinde ülkedeki tesislerin ve tarımsal işletmelerin yaklaşık %80’ni özel sektörün eline geçmiştir.

¹⁰⁸ Referendumo Del Lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medziaga, **Aktualus Klausimai ir Atsakymai Apie Lietuvos Stojima i Europos Sajunga**, Vilnius, 25.03.2003, s. 34.

¹⁰⁹ Europos Komisijos Ataskaita, **Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Narystei Europos Sajungoje**, s. 16.

¹¹⁰ Koçak İnan, “Litvanya Ülke Raporu”, Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>.

¹¹¹ TİSK, “Avrupa Birliği’ne Aday Ülkeler Kıyaslama Raporu”, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=81>.

¹¹² Europos komisijos Ataskaita, **Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Naryste i Europos Sajungoje**, s. 16.

1995 yılında kabul edilen Devlet ve Yerel İdareler Mülkiyetinin Özelleştirilmesine İlişkin Yasa ile 1,7 milyar dolar değerinde devlet işletmesi nakit para karşılığında satışa çıkarılmıştır. Şubat 1997’de ise büyük devlet işletmelerinin satış yoluyla özelleştirilmesine başlanmıştır.

Kasım 1997 tarihinde kabul edilen ve 1 Aralık 1997 tarihinde yürürlüğe giren bir kanun ile devlete ve yerel yönetimlere ait mülkiyetin sadece nakit karşılığı satılabilmesi kabul edilmiştir. Kupon sistemi bırakılmış ve geniş olarak nakit karşılığı özelleştirme yapılmaya başlanmıştır.¹¹³

Litvanya’da özelleştirme için kullanılan altı metot vardır.

1. Hisse alacakların kayıt yaptırılmaları yöntemi
2. Açık artırma
3. İhale
4. Pazarlık
5. Satın alma opsiyonsuz kiralama
6. Bir teşebbüsün devlet veya belediye kontrolünün konvertibile tahvil veya ilave katkı karşılığı yeni hisse senedi mukabilinde devri.

Litvanya Devlet Malları Fonu (SPF), devlet ve belediye mallarını özelleştirilmelerinden sorumlu bir yürütme kurumu olarak (Özelleştirme Ajansı’nın yerine), 1998 yılının ilk aylarında kurulmuştur.¹¹⁴ 1998 yılında Devlet Malları Fonu kurulduktan sonra özelleştirme hızlanmıştır. Devlet Malları Fonu zayıf ve parçalanmış ortak yönetim yapılarını yeniden düzenlemek için şirketlerin hisse senetlerinin en az %51’ini satmıştır.¹¹⁵ Böylece stratejik yatırımcılar şirketlerin çoğunluk hisselerine sahip olmuştur.

---

¹¹³ Sezer Özlenen, Fatma Unsal, **Estonya-Litvanya Ülke Profilleri ve Serbest Ticaret Antlaşmaları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 1998-49, Ağustos 1998, s. 125.

¹¹⁴ Koçak İnan, “Litvanya Ülke Raporu”, Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>.

¹¹⁵ Eknomimio Bendradarbiavimo ir Pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayınları, 2000, s. 27.

1998 yılı başında, hükümet, özelleştirilmesi planlanan varlıkların listesini onaylanmıştır. Yıl sonunda 2.000 yeni şirket bu listeye dahil edilmiştir. Daha önceleri devlet kontrolü altındaki şirketlerin sayısı 200'ün üzerindeyken, listede neredeyse 2245 firma bulunmakta ve bunlarda kalan kamu iştirakinin, firmanın toplam sermayesine oranı yüzde birkaçtan yüzde yüze kadar değişebilmektedir. Listedeki firmaların ancak 146'sında kamu iştirak oranı %50'yi aşmaktadır. 1998 yılında devlet mallarının satışından elde edilen gelir, önceki yılın gelir toplamını 17 kez katlamıştır.

Litvanya'nın özelleştirme programı, ekonomik reform programlarının çekirdeğini oluşturmuştur. 1999-2000 yılları arasında, Litvanya Hükümeti toplamı yaklaşık 2 milyar Dolar'ı bulan, çok sayıda firmayı özelleştirmeyi planlamış olup, bunların arasında çok sayıda büyük enerji, ulaşım ve iletişim sektörleri firmaları yer almıştır.¹¹⁶

Litvanya'nın diğer Baltık ülkelerinin uyguladığı özelleştirme metodları karşılaştırabiliriz.

Estonya'da sanayi sektöründeki işçilerin ve yöneticilerin çoğu Ruslardı ve ayrıca yatırımcılar da politik desteğe hiç sahip değildi. Şirketler özelleştirince uzman ve konuya hakim olan yöneticiler atanmaya başlanınca, ülkeye yabancı sermaye çekilmeye çalışılmış ve diğer birçok eski SSCB ülkelerinde görülen kupon sistemi fazla benimsenmemiştir. Estonya'da özelleştirmenin başarılı olmasının diğer nedeni ise iflas yasalarının daha sıkı olması ve reel olarak uygulanmasıydı. Genelde ilk başta özelleştirme, sonra yeniden düzenlenme tercih edilmişti. Litvanya'da ise özelleştirme ile elden çıkarma değil de öncelikli olarak daha çok yeniden yapılanma tercih edilmişti. Estonya sanayi şirketlerin çoğu 1995 yılına kadar özelleştirilmişti. Devlet enerji sektörü ve altyapısına daha çok önem vermeye başladığı için 1995 yılından itibaren özelleştirme sistemi yavaşlamıştı.

Letonya'da ise özelleştirme sistemi Estonya'daki özelleştirme sistemini hatırlatmaktadır. Ama bu ülkede özelleştirme süreci daha yavaş yapılmıştı. 1998

---

¹¹⁶ Koçak İnan, "Litvanya Ülke Raporu", Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>.

yılına kadar bütün devlet şirketleri özelleştirilmişti. Ancak şirketlerdeki yönetimin bir kısmı devlete aitti.¹¹⁷

2.6. Genel Olarak Dış Ticaret

Litvanya'nın dış ticareti uluslararası ilişkilerinin karmaşık gelişimi ve ulusal ekonomisinin durumunu yansıtmaktadır. 1993 yılında 4.207 milyon dolar olan dış ticaret hacmi hızla büyük bir artışla 1996 yılında 7.912 milyon dolara çıkmıştır. Litvanya'nın ihracatı, 1997 yılında 1996 yılına nazaran %14,3 (3.835 milyon ABD doları) ithalatı ise %22,7 (5.595 milyon ABD doları) oranında artmıştır. 1994-1997 döneminde Litvanya'nın ihracatında %72,7, ithalatında ise %214 oranında bir artış kaydedilmiştir.¹¹⁸ Yukarıda belirttiğimiz gibi, görülen bu büyük artışlar ülke ekonomisinin çökme noktasından toparlanma düzeyine geçişin sonucudur. Başka bir ifadeyle eski ekonomik düzeye ulaşma trendidir.

AB ülkeleri ile yaptığı ticaret Litvanya'nın toplam dış ticareti içindeki önemini giderek artırmaktadır. 1996-2000 döneminde AB ülkelere yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı %32,9'dan %47,6'ya yükselmektedir. Litvanya'nın AB ülkelere 2000 yılında yaptığı ihracat 1.832,7 milyon dolara ulaşmıştır. Bu, bir önceki yıla kıyasla %21,8 oranında bir artış olduğunu göstermektedir. Litvanya'nın AB ülkelere yaptığı ihracat tekstil ürünleri, makine ve teçhizat, kimya sanayi ürünleri, tahta ve tahtadan mamul eşya, taşıt araçları, imal edilmiş muhtelif eşya ve mineral ürünleri de içermektedir.

Bir başka önemli nokta ise, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri Litvanya ihracat mallarının önemli pazarları olma özelliğini hala korumaktadır. 1996-2000 döneminde Litvanya ihracatından BDT ülkelerinin aldığı pay % 45,4'ten, % 16,1'e düşmüştür. Litvanya'nın BDT ülkelere 2000 yılında yaptığı ihracat 641,7 milyon dolara ulaşmıştır. Bu rakam, bir önceki yıla göre % 17,4 oranında bir artış olduğunu göstermektedir. SSCB dönemiyle karşılaştırılmayacak düzeyde olmasa da halen bu coğrafya Litvanya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

---

¹¹⁷ Eknomimio Bendradarbiavimo ir Pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayınları, 2000, s. 34.

¹¹⁸ A.e., s. 150.

Litvanya'nın başlıca ithalat pazarları AB ülkeleridir. AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı 1996-2000 döneminde % 42,4 oranında %46,6'ya yükselmiştir. 2000 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat 2.546,5 milyon dolara ulaşmıştır. Bu rakam, bir önceki yıla göre %13,3 oranında bir artışı göstermektedir. Litvanya'nın, AB ülkelerinden ithal mallar arasında makine ve teçhizat, tekstil ürünleri, farklı ulaşım araçları, kimya sanayi ürünleri, plastik ve kauçuk, mineral ürünleri, temel metaller ve temel metallerden mamul eşya ön sıralarda gelmektedir. 2000 yılında, BDT ülkelerinden yapılan ithalat 502 milyon dolara ulaşmıştır. Bu bir önceki yıllara göre % 42,5 oranında bir artıştır. BDT ülkeleri önemli birer hammadde kaynağı özelliğini taşımaktadırlar. Litvanya'nın, BDT ülkelerinden yaptığı ithalatta petrol, doğal gaz, tomruk, demir ve demir dışı metaller ön sıralarda yer almaktadır.

Ancak Litvanya'nın ithalatı, ihracatını hala aşmaktadır ve 2005'de dış ticaret açığının 1 milyar 615,1 milyon dolar olacağı tahmin edilmekteydi.¹¹⁹

Genel olarak söylersek, Litvanya bağımsızlık sonrası yaşamış olduğu ekonomik şoku üzerinden atmasını bilmiştir. Pazar ekonomisine geçiş belirlenmiş ve eski ekonomik yapının tavsiye edilmesi başlanmıştır. Litvanya Sovyetler'in çöküşü ile yaşamış olduğu olumsuzlukları kısa zamanda telafi etmeye ve ekonomisi rayına oturtmaya başladığı söylenebilir. Bağımsızlık sonrası her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da Batı'nın özellikle de AB'nin model seçilmesi ve bu tarafa yönelmesi sonucu adı geçenlerin iktisadi hayatın bir çok alanında etkinliğinin artırmıştır. Bütün bunlara rağmen kısa bir zaman dilimi de olsa Sovyetler Birliği zamanında bu coğrafya üzerindeki topluluk ve cumhuriyetlerle bir çok şeyi yaşamış ve paylaşmış olması dolayısıyla bu bölgenin Litvanya ekonomik hayatında eskisi kadar olmasa da yerini devam ettirmesini sağlamıştır.

---

¹¹⁹ Koçak İnan, "Litvanya Ülke Raporu", Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>.

III. BÖLÜM

LİTVANYA'NIN AB'YE ÜYELİĞİ VE GELİŞMELER

1. LİTVANYA VE AB ANLAŞMALARI

Litvanya'nın Avrupa kimliğini kuvvetlendirmesi için AB'ye üye olması önemlidir. Bu aynı zamanda gelecek ekonomik gelişmelere temel teşkil edecektir. Litvanya Batılı Hıristiyan âlemine aittir ve çağlar boyu kültürünü, kuruluşlarını, değerlerini, hukukunu ve hayatın diğer alanlarını bu çerçevede oluşturmuştur. Bugün halen Batı Avrupa kültürüne ait olan Litvanya, kültürlerin birleştiği noktadır. Sınırları eski Doğu Bloku devletleriyle çevrelidir. Tarih gösteriyor ki; Litvanya'nın siyasi ve iktisadi coğrafik konumu çok özeldir ve meydan okuyucudur. Yakın tarih dersi - 50 senelik Sovyet hakimiyeti - canlı bir hatıradır, hayatta kalmak, kültürel ve milli kimliği korumak için Litvanya, Avrupa'ya daha geniş bir çerçevede aktif olarak dahil olmalıdır. Bu imkânı Litvanya'ya Avrupa Birliği sağlayacaktır.¹²⁰

Avrupa Birliği Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyetler Birliği bünyesindeki ülkelerle kurduğu ilişkileri kesin sınırlarla ayırmıştır. Yalnızca Baltık ülkeleri olarak adlandırılan Litvanya, Letonya ve Estonya, istisnai olarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri kategorisine dahil edilmiştir.¹²¹ 1989 yılına kadar Sovyetler Birliği bünyesinde olup, bağımsızlıklarını yeni elde etmiş ülkelerle Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları, MDAÜ ile ise Avrupa Anlaşmaları imzalanmıştı.¹²²

COMECON, ekonomik anlamda Sovyetler Birliği'ne bağımlılığın sürmesi anlamına geldiğinden, demokrasiyi yeni benimsemiş Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri tarafından reddedilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte Avrupa Birliği, Orta ve Doğu

---

¹²⁰ Litvanya 21. Yüzyıla Doğru, Vilnius, Lithuania in The World Magazine, 1998, s. 11.

¹²¹ Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Değerlendirilmesi, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 44.

¹²² Elif Uçkan Dağdemir, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirmesi (Doktora Tezi), İstanbul, T.C. Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, 1997, s. 67.

Avrupa ülkelerinde başlatılan reformların başarıyla uygulanıp sonuçlandırılabilmesi için, söz konusu ülkelere yönelik ekonomik ve siyasi desteğini artırmıştır.

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde başlayan demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş çabalarını desteklemek amacıyla, 1989 yılında, aralarına Türkiye'nin de bulunduğu yirmi dört OECD ülkesi tarafından bir grup (G-24'ler) oluşturulmuştur. Grubun amacı; Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine gıda yardımı, teknik yardım ve diğer alanlara yönelik yardım sağlamaktır.¹²³ 1992 yılında Litvanya, Letonya ve Estonya PHARE programına dahil edilmiştir.¹²⁴ Diğer eski Sovyet Birliği ülkelerine TACIS programı üzerinden destek verilmişti. Baltık ülkelerinin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine mahsus olan PHARE programına içine alınması onlara farklı statü tanındığını göstermektedir.¹²⁵

1.1. Ekonomik ve Ticaret İşbirliği Anlaşması

AB ile Litvanya arasındaki diplomatik ilişkiler 27 Ağustos 1991 yılında kurulmuştur.¹²⁶ AB ile bütünleşme sürecinde üç temel anlaşma bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması 11 Mayıs 1992 yılında imzalanmış ve 1 Şubat 1993 yürürlüğe girmiştir.¹²⁷

Ekonomik ve Ticaret İşbirliği Anlaşması ticareti geliştirmek ve çeşitlendirmek, ekonomik ve ticaret işbirliği teşvik etmek amaçlı, on yıllık bir süreyi kapsayan çerçeve anlaşmadır.¹²⁸ Anlaşmanın içeriğini, AB'nin ülkelere uyguladığı ithalat kotalarının kademeli olarak kaldırılması ve eğitim, mesleki eğitim, sağlık standartları ve çevre gibi alanlarda teknik destek sağlanması oluşturmuştur.¹²⁹ Aynı

¹²³ Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Değerlendirilmesi, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 36.

¹²⁴ AB Kapsındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye, Ankara, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, 1998, s. 128.

¹²⁵ Ramunas Vilpisauskas, *Europos Sajungos Vidaus Rinka ir Lietuva*, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003, s. 52.

¹²⁶ AB Kapsındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye, a.g.e., s. 128.

¹²⁷ Litvanya Dosyası, DEİK, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 8.

¹²⁸ Ece Öztan, "Baltık Devletleri", *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayın evi, Nisan 2005, s. 237.

¹²⁹ *Avrupa Birliği Genişleme Süreci Ve Türkiye*, İstanbul, İKV, Ağustos 2002, s. 14.

zamanda Helsinki Nihai Senedi (1975) ve Paris Şartı'nda (1990) belirlenen demokratik ilkelere ve insan haklarına saygı gösterilmesi konusunda açık bir şekilde bahsedilmişti.¹³⁰ Anlaşma'da liberal uluslararası ticaret prensiplerinden biri olan "ayırım yapmama prensibi" vurgulanmıştı. Bu anlaşma ile Litvanya'ya taraf ülke statüsünü tanınmış, Litvanya'dan ise AB'ye yapılan ithalat kısıtlamaları kaldırmasını istemiş ve ayrıca azaltılmış gümrük vergileri ve geniş ekonomik işbirliği dalları tespit edilmişti.¹³¹ Ekonomik etkisi sınırlı olan Anlaşma yine de Litvanya'nın AB'ye üye olma isteğinin kabul edildiği için siyasi açıdan önemliydi.

1.2. Serbest Ticaret ve Ticaretle İlgili Konulardaki Anlaşma

8 Temmuz 1994 yılında Serbest Ticaret ve Ticaretle İlgili Konulardaki Anlaşma imzalanmış ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Serbest Ticaret Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle Litvanya'nın Avrupa ile entegrasyonunda yeni bir dönem başlamıştır.¹³² Serbest Ticaret Anlaşması'nın amacı anlaşmayı imzalayan ülkeler arasında serbest ticaret bölgesini kurmaktır. Anlaşma ile AB, anlaşmanın yürürlüğe giren tarihten itibaren sanayi ürünlerinin ticaret kısıtlamaları, gümrük vergiler ve kotalarının kaldırılacağını öngörmüştür.

Litvanya sanayi dallarını koruyarak çalışmak ve ürünlerin kalitesini artırmak, AB ile arasındaki sanayi ürünlerin serbest ticaretini hayata geçirmek için 6 yıl geçiş süresi talep edilmişti. 3 yıl içerisinde sanayi ürünlerine uygulandığı gümrük vergiler %50'ye indirilmiş, 6 yıl sonra ise gümrük vergiler tamamen kaldırılmıştı.¹³³

Anlaşmada taraflar arasındaki serbest ticareti engelleyebilecek nitelikteki anti-damping ve koruma önlemleri ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Anti-damping ile ilgili düzenlemeler GATT'ın Anti-Damping Yasası ile uyumludur. İthalatçı ülke, ithalat ettiği ürün ile ilgili olarak başlattığı damping soruşturmasını

¹³⁰ Ece Öztan, "Baltık Devletleri", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayın evi, Nisan 2005, s. 238.

¹³¹ Ramunas Vilpisauskas, **Europos Sajungos Vidaus Rinka ir Lietuva**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003, s. 52.

¹³² Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 8.

¹³³ Vilpisauskas, **a.g.e.**, s. 55-57.

Ortaklık Konseyi'ne bildirmekle yükümlüdür. Durumun Ortaklık Konseyi'ne iletiminden itibaren geçen otuz gün içinde dumping uygulamasının devam etmesi veya konunun çözüme kavuşturulmaması halinde, anti-dumping önlemleri alınabilir. Durum acil bir önlem alınmasını gerektiriyorsa, otuz günlük süre beklenmeksizin, geçici önlemler alınabilir. Avrupa Birliği üreticilerinin veya Avrupa Birliği'ne dahil olan bir bölgenin varolan uygulamalardan ciddi zararlar görmesi durumunda ise, koruma önlemlerine başvuru yapılabilir.¹³⁴ Avrupa Komisyonu anlaşmanın yürürlüğe giren tarihten itibaren 3 Litvanya şirketine anti-dumping davası açmıştı. İkisine geçici anti-dumping gümrük vergiler uygulanmıştı. İthal mallar yerli rakiplere veya aynı ürünü üreten üreticilere zarar verirse, ekonomik durumu olumsuz etkilenirse yada çok büyük miktarda ithal yapılırsa koruma yöntemleri kullanılmaktadır. Bu koruma yöntemlerini Litvanya uygulamamıştı.

Anlaşmanın son bölümünde rekabet istikrarı, rekabeti engelleyen şirketler arasındaki mutabakatlar ve devlet yardımıyla ilgili konular yer almaktadır. Serbest Ticaret Anlaşma'sının tutanağında gümrük yönetsel işbirliği, ürün kökenlerinin kuralları ve ürün kökenlerini geliştirme prensibi belirlenmiştir.¹³⁵

Ayrıca tekstil, tarım, gıda, balık ürünleri için ayrı konular uygulanmıştı. Bu ürünler için bazı ticaret sınırlamaları kaldırılmıştı. Ancak tam liberalleşme ertelenmişti. En hızlı tekstil ürünleri ticaretinin liberalleşmesi yapılmıştı. Litvanya'dan AB'ye ihracat ettiği tekstil ürünleri için miktar kısıtlamaları 1 Ocak 1998 tarihinde kaldırılmıştı. En yavaş tarım ürünleri ticaretinin liberalleşmesi yapılmıştı. Ticaret liberalleşmesi AB'nin tarım ürünleri üreten üreticileri farklı ticaret koruma yöntemleriyle korunduğu için miktar kısıtlamaları yavaş kaldırılarak, gümrük vergisi ödenmeyen ithalat ürünlerin miktarını artırılarak ve ithalat gümrük vergileri azaltılarak yapılmıştı. Litvanya yerli tarım ürünleri üreten üreticileri korumak amacıyla sadece tarım ürünleri ticaretini sınırlamıştı.

Serbest Ticaret Anlaşması Litvanya'nın dış ticaretini pozitif etkilemişti. 5 yıl

¹³⁴ **Orta Ve Doğu Avrupa Ülkeleri İle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi**, İstanbul, İKV, Mayıs 1998, s. 48-49.

¹³⁵ Ramunas Vilpisauskas, **Europos Sajungos Vidaus Rinka ir Lietuva**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003, s. 55.

içerisinde Litvanya'nın dış ticaretinde AB'nin ağırlığı %5'ten %50'ye artmıştı. AB piyasası Litvanya şirketleri için hem ihracat hem de ithalat açısından önemlidir.

AB Litvanya'nın dış ticaretteki önemli bir ortağı olmuştu. Litvanya'nın dış ticaretin yarısı AB ile geliyordu. Yine AB'ye yeni ülkeler aday olduktan sonra AB ile yapılan dış ticaret %70'e artmıştı.

AB ülkelerinin ortak amacı Serbest Ticaret Anlaşması imzalandıktan sonra sanayi ürünleri ticaretinin liberalleşmesiydi. Ticaretin liberalleşmesi bu ülkelerin ticaret ve ekonomik kalkmasına pozitif etki yapmıştı. Litvanya'nın AB'ye entegrasyonu doğrultusundaki adımlardan biri ticaretin liberalleşmesiydi. İlk başta sanayi ürünler için miktar ve tarif kısıtlamalar kaldırılmıştı. Daha sonra diğer ürünler için kısıtlamalar kaldırılmış, ayarlamaların standartları birleşmiş ve AB'nin hakların normları Litvanya'da uygulanmaya çalışılmıştı. Bu gelişmelerin sonucunda Litvanya'ya en çok Doğrudan Yabancı Yatırımlar'ın İskandinavya ülkelerinden geldiği görülmektedir.¹³⁶ Bu Anlaşma ayrıca daha sonra akdedilen Ortaklık Anlaşmasının bir parçasını teşkil etmektedir.¹³⁷

İki taraf arasında kurulan ilişkiler bu anlaşmalarla sınırlı kalmamıştı. 12 Temmuz 1995 yılında Litvanya ve AB arasında Avrupa Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, AB'ne üye 15 ülkenin ve Litvanya'nın parlamentoları tarafından onaylanarak 1 Şubat 1998 tarihinde yürürlüğe girmişti. Böylece, Litvanya ile AB arasında Ortaklık Konseyi ve Ortaklık Komitesi kurulması da imkân dâhiline girmişti.

---

¹³⁶ Ramunas Vilpisauskas, **Europos Sajungos Vidaus Rinka ir Lietuva**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003, s. 55-57.

¹³⁷ Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 8.

1.3. Avrupa Anlaşması

Avrupa Anlaşması ticaretle ilgili konuları, siyasi diyalogu, yasal düzenlemeleri içerdiği gibi sanayi, çevre, ulaşım ve gümrüklerden oluşan bir çok alanda da işbirliği mekanizmaları oluşturmuştur.¹³⁸ Bunun dışında Avrupa Anlaşması serbest ticaret ve kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı imkânları sağlamış, Litvanya'nın ekonomik, mali ve teknik sistemlerinin AB ile uyumlu hale getirilmesini mümkün kılmıştır.¹³⁹ Anlaşmada Litvanya'nın AB üyesi olmaya hazırlandığı gerçeğini açıklanmış ve üye olmak için yasal şartları belirleyerek işin temeli oluşturulmuştur.¹⁴⁰

Avrupa Anlaşması ile 31 Aralık 1999 tarihine kadar bir geçiş dönemi ve intibak süresi tanınmıştır. Anlaşma ile çeşitli avantajlarının yanı sıra, daha önce kullanılması imkânı olmayan bazı AB programlarından da istifade etmek mümkün hale gelmiştir.¹⁴¹ Bunun sonucunda Litvanya'nın AB ile yapılan ticaret güçlenmişti. Litvanya firmalarının ihracat piyasasının temeli ve ithalat ettiği malların kaynağı AB olmuştur. 1999 yılında Litvanya'nın AB'ye yapılan ihracat toplam ihracatın %50'sini oluşturmuştur.¹⁴²

Tüm bunlar göz önüne alarak Litvanya'nın da içinde olduğu tüm MDAÜ ile imzalanan Avrupa Anlaşmaları, içerik yönünden birbirlerine çok benzeyen, ancak küçük ayrıntılarda farklılık gösteren anlaşmalar olduğunu söyleyebiliriz. Anlaşmalarda başlıca beş temel alanla ilgili düzenlemelere yer verilmektedir. Bunlar;

- Malların serbest dolaşımı,
- İşgücünün, hizmetlerinin ve sermayenin serbest dolaşımı,

¹³⁸ **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, İstanbul, İKV, Ağustos 2002, s. 14.

¹³⁹ **AB Kapsındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye**, Ankara, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, 1998, s. 129.

¹⁴⁰ Ramunas Vilpisauskas, **Europos Sajungos Vidaus Rinka ir Lietuva**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003, s. 57.

¹⁴¹ **AB Kapsındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye**, Ankara, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, 1998, s. 129.

¹⁴² Ramunas Vilpisauskas, "Integracija i Europos Sajunga Itaka Lietuvos İmoniu Veiklai", **Lietuvos İntegracija i Europos Sajunga Pasiiekimai ir Problemos**, Der. Ramunas Vilpisauskas, Vilnius, Europos integracijos Studiju Centras, Eugrimas Yayınları, 2000, s. 16.

- Rekabet politikasının benimsenmesi ve yasaların uyumlaştırılması,
- Ekonomik işbirliği ve mali işbirliği ile ilgili düzenlemelerdir.¹⁴³

AB Litvanya ve diğer aday ülkeler için üyelik şartlarını belirleyerek ülke mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi için “White Paper” olarak isimlendirilen belge temelinde kapsamlı bir program izlemeye başlamıştır.

Tüm bu anlatılanlardan sonra özetle dersek, Litvanya 8 Aralık 1995 tarihinde AB Bakanlar Konseyi’ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bakanlar Konseyi bu başvuruyu 29 Ocak 1996 tarihinde görüşü alınmak üzere AB Komisyonu’na havale etmiştir. Komisyon 1997 yılı ortalarında hazırladığı “Gündem 2000” adlı belge ile birlikte başvuru hakkında görüşünü hazırlamış ve 12-13 Aralık tarihlerinde Lüksemburg’da yapılan AB Zirvesi’ne sunmuştur.¹⁴⁴ Tarama sürecine dahil edilen Litvanya daha sonra en zor aşama olan müzakere sürecine geçilmiştir. Tüm diğer aday ülkeler gibi bu süreç Litvanya’da da sancılı olmuştur.

2. LİTVANYA’NIN MÜZAKERE SURECİ

Katılım müzakerelerine hazırlanmak ve müzakereleri yürütmek için gerekli olan idari yapılanma, aday ülkelerde hâlihazırda var olan idari yapılarla genellikle örtüşmediği için, hükümetler yeni idari yapılar oluşturma yoluna gitmiştir. Avrupa Birliği, hazırlık sürecinde aday ülkeleri tek tip bir idari yapılanmaya yönlendirmemekte, ülkeler kendi koşullarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak en uygun ve en sağlıklı işleyecek idari yapıları oluşturmaktadır. Sağlıklı işleyen, şeffaf, katılımcılığı özendirilen bir yapı oluşturulması, başarılı müzakerelerin ön şartı olduğundan, müzakere sürecinin başarıyla yürütülmesi için, çok çeşitli politika amaçlarının uygun şekilde dengelenmesi ve ilgili tüm aktörlerin bu sürece aktif

---

¹⁴³ Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 8.

¹⁴⁴ **AB Kapsındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye**, Ankara, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, 1998, s. 129.

katılımın temin edilmesi gerekmektedir.¹⁴⁵

Litvanya'da müzakere sürecinde en yetkili kurum olarak Başbakanlık bünyesinde oluşturulan Avrupa Komitesi görevlendirilmiştir. Avrupa Birliği ile bütünleşme çalışmalarının planlanması, kontrolü ve müzakerelerin sonuçlandırılmasından sorumlu olan Komite, aynı zamanda AB ile ilişkiler konusunda kamuoyunu bilgilendirme görevini üstlenmiştir. Altmış beş kişiden oluşan Komite'de üç bölüm ve dokuz alt bölüm oluşturulmuş ve Komite'nin yönetimi bir Genel Müdür ve üç Genel Müdür Yardımcısı tarafından yürütülmüştür. Buna ek olarak, müzakere heyetine diplomatik destek sağlamak amacıyla, Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bir Avrupa Entegrasyonu Bölümü oluşturulmuştur.

Müzakere Heyeti, Hükümet bünyesinde yapılandırılmış bir Delegasyon içinde oluşturulmuştur. Heyet Başkanı Dışişleri Bakanı, Baş Müzakereci ise Avrupa Komitesi Genel Müdürü olarak belirlenmiştir. Müzakere heyetinde, politika planlamak ve strateji belirlemek üzere bir koordinasyon grubu oluşturulmuştur. Delegasyon Başkanı, Başkan Yardımcıları, Baş müzakereci Yardımcıları, Devlet Avrupa Hukuku Bölümü Genel Müdürü, Delegasyon Sekreteri bu grubun başlıca üyeleri arasında yer almıştır. Avrupa Komitesi altında yapılandırılan Delegasyon Sekreteryası, müzakere heyetine teknik ve siyasi destek sağlamak ve müktesebat uyum çalışmalarının koordinasyonu temin etmekle görevlendirilmiştir. AB kurumları ile iletişimin sağlanması görevini de üstlenen delegasyon bünyesinde ayrıca, sekreteryaya bağlı olarak müzakere konu başlıklarına göre oluşturulmuş 30 çalışma grubu yer almıştır.

Litvanya Parlamentosu'nda, ülkenin AB'ye ilişkin temel politikalarını belirlemek, Parlamento bünyesindeki diğer komitelerin faaliyetleri arasında koordinasyonu sağlamak, ortaklık ilişkisinin gerekleri uyarınca Hükümete öneri sunmak, müzakerelerde parlamento denetimini sağlamak ve sürecin demokratik gelişimini temin etmek amacıyla 24 üyesi bulunan Avrupa İşlerinden Sorumlu Komite oluşturulmuştur.

---

¹⁴⁵ Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İstanbul, İKV, Şubat 2005, s. 24.

Katılım müzakerelerinin ilk aşamasını, Hükümetlerarası Konferans kararı ile başlatılan tarama süreci (screening) oluşturmaktadır. Aday ülkelerle katılım müzakerelerinin başlamasından önce Topluluk müktesebatının bölümler halinde detaylı bir incelemesi gerçekleştirilmektedir. “Screening” adı verilen bu süreçte aday ülkeler Topluluk müktesebatının üstlenilmesindeki temel noktaları ve AB’nin temel kuralları hakkında bilgilendirilirler.¹⁴⁶ AB, üyeliğe aday 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesi için ayrı ayrı hazırladığı ve 25 Mart 1998 tarihinde AB Komisyonu tarafından onaylanan Katılım Ortaklığı (Acession Partnership-AP) çerçevesinde, AB müktesebatına uyumlarıyla ilgili olarak ikinci grup aday ülkelerle 27 Nisan 1998 tarihinden itibaren başlattığı “screening” sürecine Litvanya’yı da dahil etmiştir.¹⁴⁷

Beşinci genişleme sürecinde tarama çok taraflı (multilateral) ve iki taraflı (bilateral) olmak üzere iki şekilde yürütülmüştür. Çok taraflı tarama prosedürü, aday ülkelerin tüm AB müktesebatı ve ilgili müktesebat başlıkları hakkında bilgilendirilmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda, AB Komisyonu uzmanları tüm aday ülkelere mevcut mevzuatı ve bunun uygulanmasını açıklamaktadır. İki taraflı tarama prosedüründe ise AB Komisyonu aday ülkenin uzmanları ile birlikte, AB müktesebatını her üye ülke için ayrı ele alarak, söz konusu ülkenin mevcut ulusal mevzuatının müktesebat ile ne ölçüde uyumlu olduğunun ve tamamlanması gereken eksiklerin detaylı bir tespitini yapmaktadır.¹⁴⁸ Litvanya, 1998’de başlayan “tarama sürecini” çok taraflı ve ikili aşamalarını Kasım 1999’da tamamlanmış olduğundan, gözden geçirilmiş ve rasyonelize edilmiş “ikinci tarama süreci” 1 Ocak 2000’den itibaren başlamıştı.¹⁴⁹

1998 yılındaki üyelik kriterlerini karşılamada Litvanya’da izlenen gelişmelere baktığımızda Litvanya Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmeye devam ettiğini anlaşılmaktadır ancak, yolsuzluklarla ilgili yapılan müdahaleyi güçlendirilmesi ve yargı sistemindeki reformun yürürlüğe girmesi gerekmişti.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ www. ikv.org.tr

¹⁴⁷ Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İKV, Şubat 2005, s. 24.

¹⁴⁸ A.e., s. 32.

¹⁴⁹ A.e., s. 24.

¹⁵⁰ Europos Komitetas Prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, **Europos Komisija Rekomenduoja Priimti Lietuva i ES Piliateise Nare 2004-aisiais Metais,**

Siyasi ve hukuki sistemin demokratik bir şekilde işlemesi açısından yeni oluşmuş bir sorun veya kötüleşme olmamasına karşın, çok az gelişme kaydedilmiştir. MDAÜ'lerin AB'ye katılım perspektifi açısından azınlıkların durumu endişe yaratmaya devam etmişti. Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Letonya gibi Litvanya'da serbest ve adil seçimler yapılmıştır. Bu açıdan aday ülkeler, kamu güçlerinin etkin çalışmasını sağlayan kurumlardaki istikrarı ve demokrasinin pekiştirilmesini sağlamışlardır. Tüm adaylarda olduğu gibi Litvanya'da da ortaya çıkan en belirgin olumsuzluk, hakimlerin eğitiminden davaların çok uzun sürmesini engellemek için gerçekleştirilmesi gereken bürokratik reformlara kadar, yargı sisteminin işleyişindedir. Sosyal yozlaşma ile yapılan mücadelenin de güçlendirilmesi gerekmişti. Esasen tüm adaylarda sosyal yozlaşma ile mücadele konusunda irade eksikliği gözükmekteydi. İnsan hakları konusunda ise, gelişmeler kaydedilmekte olup, aday ülkelerin çoğu insan haklarına iliklin temel metinleri onaylamıştı.

İktisadi kriterler konusunda da önemli gelişmeler vardı. Eski komünist ticaret bloğunun yıkılmasından sonra, aday MDAÜ'lerinin piyasa ekonomisine geçişte önemli gelişmeler sağladıkları belirtilmişti. Litvanya'ya doğrudan yabancı sermaye girişi 1997 yılında ikiye katlanmış, işsizlik azalmıştı. Enflasyon düşmekte, tek haneli rakamlarda seyretmekteydi.¹⁵¹ Litvanya önemli ilerleme kaydetmiş olmakla beraber, bir piyasa ekonomisine dönüşme sürecini tamamlamak için geriye kalan reform gündeminin sürekli biçimde uygulanmasına ihtiyaç vardır. Aday ülkelerin ekonomileri hareketlik kazanmaya başladığı için, ticaret dengeleri negatifti. Estonya, Slovenya ve Litvanya'nın cari işlemleri ciddi ölçüde açık vermekteydi. Litvanya'nın özelleştirme sürecini tamamlanmasına, enerji sektöründe reform yapmasına ve iflas ile ilgili düzenlemelerin iyi işlenmesini sağlanmasına ihtiyaç vardı. Rusya'daki krizin aday ülkeler üzerindeki ekonomik etkilerinin iki nedenle bu aşamada sınırlı olacağı söylenebilir. İlk olarak, piyasa ekonomisine geçişin başlamasıyla birlikte, aday ülkeler ticaretlerini zamanla ve başarılı bir şekilde eski Sovyet bloğundan AB'ye

---

www.euro.lt/ivykia/ivnews.php3?ItemID=1&MenuItemID=180&LangID=1, 10.10.2002.

¹⁵¹ **AB'ye Katılım Çerçevesinde 12 Aday Ülke için Komisyon Tarafından Hazırlanan İzleme Raporları**, İstanbul, İKV, Eylül-Aralık 1998, Sayı 142, s. 40-43.

doğru yönlendirmişlerdi. İkinci olarak ve daha da önemlisi, AB'ye katılım perspektifi ve Topluluk müktesebatının tedricen uygulanması, piyasalarda olumlu bir psikolojik etki yaratmıştı. Bununla birlikte, uluslararası sermaye piyasalarındaki koşullar daha da zorlaşmıştı.

Litvanya işleyen piyasa ekonomisine sahip ülke olarak hala kabul edilmemişti. Avrupa Komisyonu Litvanya'da çok sık bir şekilde kanunlar değiştirilmesinin ticaret koşullarını kötü etkilendiğini, idari yetenekleri yetersiz kaldığını belirtmişti. Yine Komisyon'a göre Litvanya karışık bir sicile sahiptir: bazı alanlarda önemli ilerlemeye karşılık başka bazı alanlarda gecikmeler olmuştur.¹⁵² İç Pazar'a ilişkin yasal çerçevenin tamamlanması ve ilgili kurumların güçlendirilmesi için Litvanya'nın daha yoğun çabası gerekliydi. Özellikle çevre mevzuatının iç hukuka aktarılması alanında kaydedilen gelişmeler etkileyici olmakla birlikte, bu alandaki uygulamaların başarılı olması için yapısal düzenlemelere ihtiyaç vardır.¹⁵³

Sonuç olarak, Litvanya'da önemli ilerleme sağlanmıştı. Ancak bu ülkenin Kopenhag ekonomik kriterlerini yerine getirdiğinin kabul edilebilmesi ve böylece Komisyon'un müzakerelerin açılmasını teklif edebilmesi için, ilave tedbirler alınmalı ve bazı kararlar pratikte test edilmeliydi.

Bu gelişmelerin ardından Komisyon, aday ülkeler hakkında 4 Kasım 1998 günü açıkladığı ilerleme raporları kapsamında, Letonya ile görüşmelerin 1999 yılı sonunda başlamasını tavsiye ederken, Slovakya ve Litvanya ile görüşmelere başlanması için bir zaman vermemesi hayal kırıklığına yol açmıştır. Ancak, AB Komisyonu 1 Mart 1999 tarihinde yaptığı açıklamada, aralarında Litvanya'nın da bulunduğu ikinci gruptaki beş ülke ile üyelik müzakerelerine hazırlıklarını hızlandırma kararı alındığını bildirmesi çalışmalarını teşvik etmiştir.

1999 yılında Litvanya siyasi kritere uyum sağlamaya devam etmişti ancak, yargı sistemindeki reformları uygulanmaya devam etmesi ve yolsuzluklara daha fazla

---

¹⁵² "Europos Komisijos Ataskaitu Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sąjungoje-1998m. Lapkričio 9 Diena", www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient.

¹⁵³ **AB'ye Katılım Çerçevesinde 12 Aday Ülke için Komisyon Tarafından Hazırlanan İzleme Raporları**, İstanbul, İKV, Sayı 142, Eylül-Aralık 1998, s.40-43.

müdahale etmesi gerekmişti.¹⁵⁴

1999 yılın Mayıs ayında bu dönemdeki hükümet istifa etmişti. Parlamentonun takdiriyle yeni hükümet 10 Haziran'da çalışmaya başlamıştı. Yeni hükümet Litvanya'nın AB üye olma isteğini pekiştirmişti. Kanunların yayınlama sürecini geliştiren yeni parlamento tüzüğü kabul edilmişti. Parlamento politik partileri ve örgütlerini finanse etme kanunu kabul etmişti. Bu kanuna göre partiler devlet bütçesinden ve devlet dışındaki kaynaklardan finanse edilecekti. Vasıflı işçilerin yetersizliği ve dava sürecinin uzun sürmesi konularında ilerleme sağlanmıştı. Bunun sonucunda incelemede ve cezalandırmada olan davaların sayısı azalmıştı.

Rusya Krizi'nin etkisi, önceki yılın raporlarında tahmin edildiğinden daha fazla zarar vereci olmuştur. Özellikle Baltik ülkeleri bu ölçüde daha fazla etkilenmiştir. Bütün Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, dış talepteki azalma nedeniyle 1998 yılında ticaret ve cari hesap açıklarında bir artış yaşadılar. Litvanya'da cari hesap açığı GSYH'nin %12'sine yükseldi ve bütçe açığı da arttı. Litvanya devlet harcamalarını kısarak bu olumsuz gelişmeyi frenleme politikası izlenmesine yoluna baş vurdu. Özelleştirmede tüm hızıyla ilerlemeye devam edilmiş ve bunun sonucunda Litvanya'nın en büyük sigorta şirketi satılmıştı. Doğrudan yabancı yatırımlar, hızla artarak GSYH'nin %8,6'sı düzeyine çıkmıştı. Komisyon'a göre Litvanya işleyen piyasa ekonomisi olmaya yakındır ve eğer halen kararlaştırılmış veya hazırlanmakta olan reformlar gelecek yıl tutarlı bir şekilde uygulanırsa yıl içinde işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı kriteri yerine getirilecekti. Birlik içinde rekabet baskısına ve piyasa güçlerine dayanma kapasitesi açısından Litvanya çok geride değil, fakat gayretlerini sürdürmelidir.

Sonuç olarak, Litvanya ekonomik kriteri tam olarak yerine getirememektedir. Çünkü geçen yıl gerçekleştirdiği ilerleme, tahmin edileceği kadar güçlü değildi. Bunun bir nedeni, hükümetin Rusya krizi karşısındaki tutumudur.

Komisyon 1998 senesinde olduğu gibi bu yıl da Litvanya'nın karışık sicile sahip olduğunu belirtmekteydi. Gerekli yapılar kurulmasında etkileyici bir ilerleme

---

¹⁵⁴ "Europos Komisijos Ataskaitu Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sajungoje-1999m. Spalio 13 Diena", www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient.

kaydedilmemiştir. Fakat yeni kurulan yapıların etkili olduklarını göstermek için belirli bir konsolidasyon dönemine ihtiyaç vardır. Makroekonomik istikrar ve yapısal reform gayretlerine devam etmeleri ve kendi mevzuatlarını bu alandaki müktesebat ile daha da uyumlaştırmaları şartıyla Litvanya orta vadede Euro bölgesine katılmaksızın EPB'ye katılma konumunda olabileceği vurgulanmıştır.

Aday ülkelerden hiçbiri, çevre yasalarının aktarımında pek fazla ilerleme sağlamış değildir. Sorunların incelenmesinde ve sektörde uyumlulaşma için yatırım planlarıyla birlikte stratejiler geliştirmesinde çoğu ülke son bir yıl içinde bir miktar ilerleme sağlamıştır. Litvanya da bu hususta önemli ilerleme kaydetmiştir.

Avrupa Kıtası'nda nükleer güvenlik alanında yüksek standartlar sağlanması, AB için çok büyük bir öncelikli. Özellikle, Avrupa güvenlik düzeylerine çıkarılmayan en eski Sovyet tasarımı reaktörlerin bir an önce kapatılması öncelikli bir ihtiyaçtır. Üç aday ülkede - Litvanya, Slovakya ve Bulgaristan, iyileştirilmesi mümkün olmayan reaktörler vardır. Komisyon, bu reaktörler için kapatma tarihleri üzerinde anlaşma sağlamak amacıyla, bu ülkelerin her biriyle yoğun bir diyalog içinde olmuştur. Komisyon, ünitelerin kapatılması için AB'nin ve daha geniş uluslararası toplumun mali ve teknik yardım sağlamaya istekli olduğunu vurgulamıştır.

Bunu müteakip, Litvanya hükümeti, Parlamento'nun desteğiyle, 2005 yılına kadar İgnalina Ünite 1'i kapatmaya karar vermiştir. Bu karar Litvanya'nın Nükleer Güvenlik Hesabı Anlaşması çerçevesindeki taahhütleriyle uyumludur. 2004 yılında bir ulusal enerji stratejisi değerlendirilmesini müteakip, Ünite 2 için bir kapatma tarihi tesbit edilmiştir. Ancak, Ünite 1 ve Ünite 2 arasındaki yaş farkını dikkate alarak, Komisyon Ünite 2'nin en geç 2009 yılına kadar kapatılması beklemektedir.

Göç, iltica, polis, uyuşturucu maddeler, sınırların denetlenmesi, yolsuzluğa karşı mücadele, yargı alanında cezai ve adli işbirliği ve genel yargı reformu gibi kilit alanlarda, Litvanya önemli ilerleme yapmıştır.

Litvanya, Katılım Ortaklığı'nın kısa vadeli önceliklerinin çoğunu karşılamak için adımlar atmıştır. Ancak, ekonomik reform, iç pazar ve idari kapasite

alanlarındaki öncelikler tam olarak ele almak için büyük gayretler gereklidir.¹⁵⁵

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de yapılan AB Konseyinde, diğer 5 ülkenin yanı sıra Litvanya ile üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı Litvanya’da sevinçle karşılanmıştır.¹⁵⁶ Müzakere süreci, aday ülkelerin ne zaman ve hangi şartlarda AB’ne tam üye olabileceklerini belirlemek amacıyla başlatılan bir süreçtir.¹⁵⁷

AB ile Litvanya arasında ilk müzakere görüşmesi 15 Şubat 2000 tarihinde olmuştur. İlk yapılan görüşmede Dışişleri Bakanı Algirdas Saudargas Litvanya’nın AB üyelik için müzakere sürecinin 2002 yılında biteceğini ve 2004 yılın ocak ayında AB zorunlulukları kabul edeceğini belirtmiştir.¹⁵⁸

Litvanya ile AB arasında müzakere süreci 31 başlıkta altında bölümlere göre yapılmış ve Litvanya’nın Müzakere Süreci’nin başlaması için söz konusu bölümlerle ilgili belgelerin hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu belgelerin yardımıyla AB ile görüşmelere ve pazarlıklara geçildiği görülmektedir. Müzakereye konu olacak bölümler devletin bütün yaşam alanları kapsamaktadır. Söz konusu geniş, incelemeye alınan bölüm-sorunların listesi AB üyelik için yapılan müzakereyi diğer uluslar arası müzakerelerden ayırt ediyor. Genelde klasik uluslar arası müzakerelerde bir ve kesin soru çözülmeye çalışılmaktadır. Örneğin: satış kuralları, sınır belirlenmesi.¹⁵⁹

Litvanya’nın AB üye olmak için nasıl hazırlık yaptığını–ekonomik reformlar uygulanıp uygulanmadığını, belirlenmiş olan zorunlulukları yerine getirip getirmediğini, AB’ye üye hazırlıklarının zamanında bitmesi için neler yaptığını müzakere sürecinde incelenmektedir. İkinci olarak, müzakere sürecinde geçiş süresi

---

¹⁵⁵ Europos Komisijos Ataskaita, **Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Naryste i Europos Sajungoje**, s. 23-35.

¹⁵⁶ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İKV, Şubat 2005, s. 24.

¹⁵⁷ Dura Cihan , Atik Hayriye, **Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci**, Ankara, Nobel Yayınları, Mayıs 2003, s. 222.

¹⁵⁸ Andrius Giedraitis, **Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2004, s. 20.

¹⁵⁹ **A.e.**, s. 13-15.

ile ilgili görüşmeler yapılmaktadır.¹⁶⁰ Eğer Litvanya AB üyesi olduğu tarihten itibaren AB kriterleri yerine getirmesi teknik ve mali açıdan zorsa yada şartı yerine getirdiğinde Litvanya’da insanlara, şirketlere veya devletin mali, ekonomisi veya sosyal dokusu üzerinde ciddi boyutta olumsuz etki yaratacaksa söz konusu şartı yerine getirmek için geçiş süresi talep edilmektedir. Geçiş süresi kesin bir direktif ile verilmektedir. Geçiş süresi tanınan konularda Litvanya kendi kurallarına göre müzakere bölümüyle ilgili düzenleme yapabilir anlama gelmektedir. Geçiş süresi bittiğinde Litvanya AB mevzuatlarını kabul etmesi gerekecektir.¹⁶¹ Üçüncü olarak, Litvanya nasıl bir mali destek alacağını ile ilgili görüşmeler yapılmaktadır. Litvanya AB üyesi olduktan sonra AB’den mali destek almaya başlayacak. Tartışılan ve mali destek ayrılacak konular ise tarım ve tarım ürünlerin kotaların belirlenmesi, çiftçilere ödediği ücretin miktarı, belli bölgeler, altyapının gelişimiydi. Mali müzakere en son müzakere aşamasında yapılmaktadır. Müzakere yapıldığında mali desteğin şartları ve Litvanya’nın ne kadar destek alacağını belli olacaktı. Bu üç önemli konu incelenmediği zaman Litvanya AB ile ortak karara ulaşamazdı. Bunun dışında Litvanya’nın AB iç kuralları kabul etmesi ve bu kurallara göre uygulanma yapması gerekiyor. Diğer deyişle, AB’nin kurallarını kabul etmesi ve bu kurallara göre yaşanması gerekiyor. Bunu gerçekleştirmek için piyasa ekonomisini oluşturan ve rekabete dayanan ekonomisini modernize eden reformları uygulaması, devlet yönetimini güçlendirmesiyle Litvanya hakları ile AB halkları birleşebilir aynı çatı altında yaşayabilirdi.¹⁶²

Litvanya AB üyeliği için müzakereyi “kolay” adlandırılan ve kısa sürede sonuçlandırabilecek konu başlıkları ile başladı. Kast ettiğimiz “kolay” alanlar, AB’nin mevzuatının yoğun olmadığı, temel ilke ve asgari uyum koşullarını belirledikten sonra gerekli düzenlemeleri üye ülkelerin inisiyatifine bıraktığı, daha çok programlar ve uygulamaya dönük çeşitli mekanizmalarla şekillendirdiği konu başlıklardır. Bunun yanı sıra ülke mevzuatının AB müktesebatı ile nispeten daha az farklılık taşıdığı yada uyumlaştırma ve uygulanmanın sorunsuz gerçekleşeceği

---

¹⁶⁰ Andrius Giedraitis, *Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje*, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2004, s. 7-11.

¹⁶¹ A.e., s. 12-13.

¹⁶² A.e., s. 7-11.

müktesebat başlıkları da “kolay” alanlar olarak nitelendirmektedir. Topluluk müktesebatının listesinin büyük kısmı zorlukla karşılaşan ve müzakere sürecinin daha uzun süren yada geçiş düzenlemeleri sağlanarak kapatılan “zor” alanlardan oluşmaktadır. “Zor” alanlar olarak belirlenen Bölgesel Politika, Tarım, Mali ve Bütçesel Hükümler müzakere sürecinin sonunda inceleneceği belirtilmişti.

Litvanya 2000 yılında 16 bölüm ile ilgili müzakereye başladı. 7 bölüm – İstatistik, Sanayi Politikası, Küçük ve Orta Boy işletmeleri, Eğitim ve Öğretim, Bilim ve Araştırma, Dış İlişkiler, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası - için müzakere kısa bir zamanda bitmiştir. Diğer 9 bölüm için müzakerelere devam edildi. 2000 yılındaki en önemli müzakere sorunu Rekabet Politikası ile ilgiliydi. Çünkü Litvanya AB’ye girdikten sonra ekonomik alanları işletmek, Litvanya ve Ukrayna arasındaki serbest ticaret anlaşması ve Litvanya, Letonya ve Estonya arasındaki üçlü serbest ticaret anlaşması hayata geçirmesi için geçiş süresi talep etmişti. AB ile yapılan ekstra konsültasyonlarından ve Litvanya’nın politik ve ekonomik alanlara olan etkileri analiz edildikten sonra geçiş süresinden vazgeçildi. Litvanya 2000 yılında 29 bölümün ile ilgili durumları AB’ye izah etti.¹⁶³

2000 yılı Komisyon’un İlerleme Raporu’nda Litvanya’nın Kopenhag siyasi kriterlerin yerine getirmeye devam ettiği belirtilmektedir. Ayrıca, Katılım Ortaklığı’ndaki orta vadeli öncelikler çerçevesinde, kamu çalışanlarına yönelik yasanın değiştirilmesi ile kamu yönetiminde gerçekleştirilen reformların önemi vurgulanmaktadır. Ancak söz konusu yeni düzenlemelere ek olarak, özellikle bakanlıklar arası koordinasyonun artırılması amacıyla ilerleme kaydedilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ülkede gerçekleştirilmeye çalışılan adli reformlar çerçevesinde yeni kabul edilen Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku kanunlarının önemli olduğu, ancak bu düzenlemelerin mahkeme sürecini hızlandırmaya yönelik adımlarla desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, yargı alanındaki düzenlenmelerin geliştirilmesi, yargıç ve savcılarının eğitimleri konusunda iyileştirme sağlanması ve mahkemelerin işlerliğinin artırılması gerektiğine de dikkat çekilmektedir.

---

¹⁶³ Andrius Giedraitis, *Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje*, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2004, s. 29-32.

Yolsuzlukla mücadele konusunda ise özellikle hukuk sisteminde reformların sürdürülmesi ve bir “ulusal yolsuzluk stratejisi” benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca ilgili idari kurumların güçlendirilmesi ve kurumlar arasında eşgüdüm sağlanmasının önemi üzerinde durulmaktadır.

Raporda, Litvanya'nın işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olduğu belirtilmekte ve orta vadede gerekli yapısal düzenlemeler hayata geçirildiği takdirde, birlik içindeki rekabetçi ortam ve piyasa güçlerinin baskısına dayanabileceği ifade edilmektedir. Ülkenin makroekonomik yönden sağlam olan yapısının korunduğu, mali dengesizlikler ve devletin ekonomiye müdahalesinin azaltıldığı, Rusya ekonomik krizinden sonra alınan piyasayı koruma amaçlı önlemlerin çoğunun ise kaldırıldığı ifade edilmektedir. Bankacılık sektöründe, özellikle özelleştirme açısından önemli gelişmeler kaydedildiği, bunun yanı sıra enerji pazarının yeniden yapılandırılması ve serbestleştirilmesi yönünde bazı yasaların kabul edildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca ülkede arazilerin halka iadesi sürecinin de tamamlanma aşamasında olduğu ifade edilmektedir. Ancak halen, özellikle mali disiplini muhafaza etme ve hesap açıklarını kontrol altına alma konusunda eksiklikler bulunduğu vurgulanmaktadır.

Raporda, genel olarak Litvanya'nın katılım Ortaklığı'ndaki kısa vadeli önceliklerin çoğunu yerine getirmekte olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, İç Pazar ve çevre konularında benimsenen yasalar ile vergi ve gümrükler alanında yapılan düzenlenmelerin önem arz ettiği ifade edilmektedir. Ayrıca, deniz taşımacılığı güvenliği ve gümrüklerin kalitesini artırma yönünde yapılan çalışmaların olumluluğuna değinilmektedir. Diğer kısa vadeli önceliklerin yerine getirilmesi için de çalışmaların başlatılması gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁶⁴

Genel olarak, Avrupa Komisyonun raporuna göre Litvanya hukuk sistemindeki reformlarda, ekonomik reformlar bölümünde ve AB yasalarıyla uyum ve birleşmede başarılı olmuştur. Bu raporda Litvanya'nın işlevsel piyasa ekonomisi

---

¹⁶⁴ “Europos Komisijos Ataskaitu Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sąjungoje-2000m.Lapkričio 8 Diena”, www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient.

ülkesi olabildiğini belirtilmişti.¹⁶⁵

2000 yılının Aralık ayında, Nice toplantısında müzakere ve AB genişlemesi ile ilgili alınan siyasi kararlar müzakere sürecin önemini belirlemişti. Nice toplantısında AB kurumsal reformlar kararlaştırılmıştı. Bunun için AB genişlemesinin önünde yasal engel kaldırılmıştı. Nice toplantısının sonucunda AB'ye uygun hazırlanmış olan yeni ülkeleri, 2004 yılında yapılacak Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılabileceğine inanılarak, 2002 yılının sonundan itibaren Birliğe kabul etmeye hazır olacağı vurgulanmıştı. Başarılı ülkelerin üyelik için müzakere süreci bitmiş ve Katılım Antlaşması 2002 yılında imzalanmış olabilir anlamına gelmektedir. Ancak daha sonra takvim olarak 2004 yılı belirlenmişti.

2001 yılın ilk yarısında AB üyeliği için müzakereye devam eden Litvanya'nın diferansiyel prensibini uygulandığında AB'ye kabul edilmeme gibi bir şey olmaması için diğer aday ülkelere göre daha iyi gelişme-ilerlemeyi yapması gerekirdi. Diğer deyişle, Litvanya'nın Helsinki toplantısında kavramlaştırılmış ve Nice toplantısında tekrar onaylanmış olan "yetişme" prensibini 6 ay içerisinde gerçekleştirilmesi gerekiyordu.¹⁶⁶

2001 yılın ilk yarısında 18 müzakere bölümü tamamlamıştı. Diğer ülkelerle karşılaştığımızda: Polonya ve Letonya – 16, Malta – 17, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Estonya – 19, Slovenya – 20, Macaristan, Kıbrıs – 22, Bulgaristan - 10 ve Romanya – 7 bölüm tamamlamışlardı. İlk yarıylda Malların Serbest Dolaşımı, Çevre, Hizmet Sunma Serbestisi bölümler için geçiş süresi talep edilmişti. Müzakere sürecinde talep edilen geçiş süreleri Litvanya'nın Birlik üyesi olduktan sonra AB direktiflerine göre zorunlulukları zamanda yerine getirebileceği için Avrupa Komisyonu ile yapılan ekstra konsültasyonlarından sonra geri alınmıştı.¹⁶⁷

2001 yılın ilk yarısında dönem başkanlığını eden, Baltık ülkelere yakınlık

---

¹⁶⁵ "Europos Komisija Rekomenduoją Priimti Lietuvai ES Pilnaiteise Nare 2004-aisiais metais", 09.10.2002, www.euro.lt

¹⁶⁶ Vitkus Gedeminas, **Europos Sajunga ir Lietuva: Pletra, Reformos ir Ekonominiai Santykiai**, Vilnius, Europos Integracijos Studiju Centras, Lietuvos Politologu Asociacija, 2001, s. 49.

¹⁶⁷ Andrius Giedraitis, **Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje**, Vilnius, Eugrimas Yayımları, 2004, s. 32-37.

hisseden İsveç çalışma programında AB genişlemesini ve üyelik için yapılan çabalarından dolayı Baltık ülkelerini desteklemiştir.

2001 yılın ikinci yarısında 5 müzakere bölümü – Kişilerin Serbest Dolaşımı, Gümrük Birliği, Rekabet Politikası, Ulaştırma Politikası, Mali Kontrol tamamlanmıştı. Bu dönemde Litvanya Ulaştırma Politikası için üç geçiş süresi talep etti. 2001 yılına baktığımızda Litvanya hükümeti 10 geçiş süresi talebi ve 2 rezervasyonu geri almış, 7 geçiş süresini kısaltmış, 2 geçiş süresi uzun tutulmasını sağlamış ve 1 tane istisna talep etmiştir.¹⁶⁸

2001 yılında müzakereye konu olacak Topluluk müktesebatının 23 bölümü tamamlanmış ve iki sene önce müzakere süreci başlayan aday ülkelere yetiştirilmiştir. AB'ye üyelik için büyük hazırlıklar, ülke ve yönetim modernizasyonu, birçok alanda reformlara devam edilmesi, üyelik için ileri sürülen şartlarda pazarlıkta ve önceden belirlenmiş olan zorunlulukları yerine getirmesi konularda başarılı olmuştur. Böylece Litvanya diğer AB üyesi ülkelere Birliğe üye olabileceğini kanıtlamış oluyordu. Müzakere süreci hızlı bir tempoda gitmesine ve 23 bölümün tamamlanmasına rağmen görüşmelerin kolay geçtiği söylenemezdi.

Avrupa Komisyonun 13 Kasım 2001 tarihindeki raporuna göre iki müzakere yılından sonra Litvanya siyasi kriteri yerine getiren, demokratik, istikrarlı bir ülke olarak kaldığı belirtilmişti. Ancak idari yolsuzluk hala çözülmeyen bir problem olarak kalmıştı.¹⁶⁹ Litvanya'nın işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olduğu belirtilmekte ve gerekli yapısal düzenlemeler hayata geçirildiği takdirde, birlik içindeki rekabetçi ortam ve piyasa güçlerinin baskısına dayanabileceği ifade edilmektedir. Ülkenin makroekonomik yönden sağlam olan yapısının korunmuş, mali dengesizlikler ve devletin ekonomiye müdahalesi azaltılmıştır. İhracatın artmasından dolayı Litvanya iç ve dış ekonomisi daha da iyi olmuştu. Ancak özel ve devlet yatırımlar aylaktı. Enflasyon düşük kalması iç talebin düştüğünü ve Litas'ın güçlü para olduğunu göstermişti. Bankaların, tarım ve diğer sektörlerin

---

¹⁶⁸ Andrius Giedraitis, *Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje*, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2004, s. 40-42.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Pritarimas 30.04.2001, Nutarimas Nr: 597, **2001 Metu Nacionalinio Saugumo Sistemose Bukles ir Pletros Ataskaita**, Vilnius, 2002, s. 19.

özelleştirilmesi sona gitmişti. Şirket İflas ve Şirket Yapısallaşma kanunları yürürlüğe girmişti. Ancak işsizlik hala yüksek ve iş alanlarda yapısal problemlerin çözülmesi gerekmektedir. Devletin ticaret alanda iflas kanunlarını uygun bir şekilde uygulanması gerekmişti. Planlanmış emeklilik reformunun geliştirmesine devam edilmesi ve uygulanmaya başlaması gerekli görülmüştü.¹⁷⁰ Son olarak da Avrupa Komisyonu Litvanya'nın müzakereleri 2002 yılın sonuna kadar bitirebileceğini belirtmişti.¹⁷¹

Bundan sonra 2002 yılında görüşmeler en zor düzeye ulaştı. En zor müzakere düzeyi, AB kurallarını ve prensiplerini uygulamaya geçirmesinin Litvanya'nın ekonomik, politik ve sosyal alanlarına etki eden faktörlerinden kaynaklanmaktaydı. Bu etkinin değerlendirilmesi için geçiş süresi talep edilmeliydi. Ekonomik alana olan etki AB ve Litvanya'da geçerli olan standartların ve ekonomik yapıların farkından kaynaklanmaktaydı. Bu farklar en çok çevre, ulaşım, enerji, tarım, bölge bölümlerinde hissedilmekteydi.¹⁷² Bunun için bu sorunlar üzerindeki görüşmeler hem Litvanya hem de diğer AB ülkeleri için önemliydi.¹⁷³ Böylece bu sektörleri modernize etmek için daha çok zaman, yatırım yapmak ve diğer yöntemlere başvurmak gerekiyordu. Tabii ki bazı bölümler için bir çok AB mevzuatı gerekiyordu. Bir bölüm için ne kadar çok normlar uygulanıyorsa, o kadar çok gayret gerekiyor, örneğin; tarım.¹⁷⁴ Bu sorunlar arasında AB bütçesinden tarım ve tarım ürünlerin kotalarının belirlenmesine yapılan ödeme, bölgelere ve ekonomik ve sosyal gelişme seviyeleri farkının azaltılmasına altyapı desteği, çevre ve ulaşımaya yapılan ödeme, mali ve bütçesel hükümler, AB'nin Litvanya bütçesine yapacağı katkı ve bu katkının ne zaman yapılacağı konuları her iki taraf için önemliydi. Daha sonra bu

---

¹⁷⁰ "Europos Komisijos Ataskaitu Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sajungoje-2001m. Lapkricio 13 Diena", www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient

¹⁷¹ Europos komitetas Prie Lietuvos Respublikos Vyriausybes, "Europos Komisija Rekomenduoja Priimti Lietuva i ES Pilnateise Nare 2004-aisiais Metais", www.euro.lt/ivykiai/readnews.php3?ItemID=1&MenuItemID=180&LangID=1, 10.10.2002.

¹⁷² Ramunas Vilpisauskas, **15 Klausimu Apie Lietuvos Naryste Europos Sajungoje**, Europos Komisijos Delagacija Lietuvoje, 2001, s. 7.

¹⁷³ Andrius Giedraitis, **Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje**, Vilnius, Eugrimas Yayımları, 2004, s. 4.

¹⁷⁴ **A.e.**, s. 7.

sorunlar paketine İgnalina Nükleer Santrali sorusu da eklendi.¹⁷⁵

Avrupa Komisyon'un 2002 yılındaki raporunda daha önce yapılmış olan raporlara göre aday ülkelerin başarıları daha ayrıntılı değerlendirmektedir. 2002 yılındaki raporuna göre Litvanya siyasi kritere uyumakta, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması ve kabul görmesinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapıya kavuşmakta, kamu yönetim reformunu yerine getirmekte, devlet hizmet kanunu kabul etmekte, mahkeme sisteminde reform yapmakta, mahkeme kanunu kabul etmekte, yolsuzlukla mücadelede başarılı olunduğu ve bu yönde ulusal program uygulandığı belirtilmiştir. Litvanya makroekonomik istikrarın sağlandığı ve reformların hızlandığı için işlevsel piyasa ekonomisi ülkesi konumuna gelmiştir. Eğer ekonomik gelişmeler devam ederse AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilme kapasitesi bulunacaktır.¹⁷⁶

Tablo-3

Müzakerelerin Açılış ve Geçici Kapanış Tarihleri

Malların Serbest Dolaşımı	Kişilerin Serbest Dolaşımı	Hizmet Sunma Dolaşımı	Sermayenin Serbest Dolaşımı
Mayıs 2001	Haziran 2001	Temmuz 2000	Sonbahar 2000
Mayıs 2001	Kasım 2001	Haziran 2001	Mart 2001

¹⁷⁵Andrius Giedraitis, *Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje*, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2004, s. 43.

¹⁷⁶Europos Komitetas, "2002m. Spalio 9 d. Europos Komisijos Reguliarus Pranesimo Apie Lietuvos Pazanga Išvados", 10.10.2002, www.euro.lt

Şirketler Hukuku Rekabet Politikası Tarım	Balıkçılık
Temmuz 2000 Mayıs 2000 Haziran 2001	Mart 2001
Haziran 2001 Kasım 2001	Haziran 2001

Ulaştırma Politikası	Vergilendirme	Ekonomik ve Parasal Birlik	İstatistik
Temmuz 2000	Mayıs 2001	Mart 2001	Nisan 2000
Haziran 2001	Mart 2002	Mart 2001	Haziran 2000

Sosyal Politika ve İstihdam	Enerji	Sanayi Politikası	KOBİ'ler
Kasım 2000	2001 –ilk yarı	2000-ikinci yarı	Mayıs 2000
Mart 2001	2002-ilk yarı	2000-ikinci yarı	Mayıs 2000

Bilim ve Araştırma Eğitim ve Öğretim	Telekom ve Bilgi Teknolojileri	Kültür ve Görsel-İşitsel Politika
2000-ilk yarı 2000-ilk yarı	Ekim 2000	Mayıs 2000
Mayıs 2000 Mayıs 2000	Mart 2001	Aralık 2000

Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Çevre Koordinasyonu	Tüketicinin ve Tüketici Sağlığının Korunması	Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği
Mart 2001 Kasım 2000	Şubat 2001	Haziran 2001
Haziran 2002 Haziran 200 1	Şubat 2001	Nisan 2002

Gümrük Birliği	Dış İlişkiler	Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası	Mali Kontrol
Mart 2001	2000-ilk yarı	2000-ilk yarı	Mayıs 2001
2001 -ilk yarı	Kasım 2000	2000-ilk yarı	Aralık 2001

Mali ve Bütçesel Hükümler	Kurumlar	Diğer
Mayıs 2001	2002 - ilk yarı	Aralık 2002
Nisan 2002		

Kaynak: Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005, s.27-28.

2.1. Geçiş Süresi Öngörülmemiş Müzakere Konuları

Kişilerin Serbest Dolaşımı¹⁷⁷, Sermayenin Serbest Dolaşımı¹⁷⁸, Şirketler Hukuku¹⁷⁹, Rekabet Politikası¹⁸⁰, İstatistik¹⁸¹, Sosyal Politika ve İstihdam¹⁸², Sanayi Politikası¹⁸³, Küçük ve Orta Boy İşletmeleri¹⁸⁴, Bilim ve Araştırma¹⁸⁵, Eğitim ve Öğretim¹⁸⁶, Telekomünikasyon ve Bilgi teknolojileri¹⁸⁷, Kültür ve Görsel - İşitsel Politika¹⁸⁸, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu¹⁸⁹, Tüketicinin ve Tüketici Sağlığının Korunması, Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği, Gümrük Birliği¹⁹⁰, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası¹⁹¹, Mali Kontrol¹⁹², Kurumlar¹⁹³, Ekonomik ve Parasal Birliği müzakere pozisyonlarında üyelik tarihine kadar ilgili müktesebatın tamamının üstlenileceği taahhüt edilmiş, geçiş süresi ve istisna talep edilmemiştir.¹⁹⁴

Bu başlık altında Litvanya açısından iki konu ön plana çıkmaktadır. Ekonomik ve Parasal Birlik başlığında Litvanya'nın 2007'de Euro'ya geçmesi ve Maastricht Kriterleri içinde sadece enflasyon oranı ile ilgili belirtilen rakamları tutturamaması önem arz etmiştir. Ayrıca Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası'nda hem AB'nin hem NATO'nun Baltık devletlerini içine alacak şekilde genişlemesi bazı tepki ve sorunlar doğurmuştur. Litvanya özellikle Rusya'nın tepkilerinden çekinmiştir. İşte bu bakımdan bu iki başlık daha geniş ele alınmıştır.

---

¹⁷⁷ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005, s. 67.

¹⁷⁸ **A.e.**, s. 77.

¹⁷⁹ **A.e.**, s. 89-90.

¹⁸⁰ **A.e.**, s. 103.

¹⁸¹ **A.e.**, s. 259.

¹⁸² **A.e.**, s. 265.

¹⁸³ **A.e.**, s. 282.

¹⁸⁴ **A.e.**, s. 287.

¹⁸⁵ **A.e.**, s. 292.

¹⁸⁶ **A.e.**, s. 297.

¹⁸⁷ **A.e.**, s. 303.

¹⁸⁸ **A.e.**, s. 309.

¹⁸⁹ **A.e.**, s. 317.

¹⁹⁰ **A.e.**, s. 376.

¹⁹¹ **A.e.**, s. 397.

¹⁹² **A.e.**, s. 398.

¹⁹³ **A.e.**, s. 411.

¹⁹⁴ **A.e.**, s. 256.

2.1.1. Ekonomik ve Parasal Birlik

Ekonomik ve Parasal Birliği üye devletler arasınca tek paranın kullanımının sağlanması amacıyla, bu ülkelerin ekonomik ve parasal politikalarının uyumlaştırılması amacını gündend bir süreçtir.¹⁹⁵

Ekonomik ve Parasal Birliğin müzakere pozisyonunda üyelik tarihine kadar ilgili müktesebatın üstleneceği taahhüt edilmiş, geçiş süresi ve istisna talep edilmemiştir. Katılım antlaşması'nda ise herhangi bir düzenlenme, geçiş süresi veya istisna yer almamıştır.

Ekonomik Parasal Birliğe girebilmek için üye devletler esasen ekonomik ve mali disiplini kapsayan kriterlerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Bu kriterler:

- 1) *Enflasyon Oranı*: Avrupa Para Sistemine dahil, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin ortalamasının yüzde 1.5 oranından daha yüksek olamaz.

---

¹⁹⁵ Gediminas Vitkus, **Europos Sajunga Enciklopedinis Zinynas**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2002, s. 102.

Tablo-4**Maastricht Enflasyon Kriterinin Uygulanması**

	1999	2000	2001	2002	2003
En düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin ortalaması %	0,6	1,2	1,6	1,1	1,2
Maastricht kriterinin belirlendiği enflasyon sınırı %	2,1	2,7	3,1	2,6	2,7
Litvanya enflasyonu %	0,7	0,9	1,3	0,4	-1,1

Kaynak: Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, Socialiniu Tyrimu ĩstitutas, Vilnius 2004, s.13.

1999 yılına kadar Litvanya’da enflasyon yüksekti. 1999 yılından itibaren Litvanya enflasyonu AB ülkelerin ortalamasından düşük seyretmeye başladı ve böylece de Maastricht kriterinin belirlendiği enflasyon sınırını geçmedi.¹⁹⁶ Ancak Vilnius Bankası’nın mali analizcilerine göre 2005 yılın enflasyon ortalaması %2,7’ydi, Maastricht kriterinin belirlendiği enflasyon sınırı ise % 2,4’tü.

Litvanya, Slovenya ve Estonya resmi olarak 2007 yılında, Letonya ise 2008 yılında Euro’ya geçmeyi düşünmektedir. Ancak Estonya’nın belirlendiği döneme kadar enflasyonu %4’ten %2,5’e kadar düşürmesi inancı gelmemektedir.¹⁹⁷ ĩç tüketim kalkınmayı etkilediği için ithalat artmaktadır. Tüketim ve enerji ürünlerin yüksek fiyatları enflasyonu yükselteceği ve böylece Estonya’nın Euro’ya geçişini geciktireceği düşünülmektedir. “Nordea” uzmanları Avrupa Komisyonu’nun pahalı olan petrol ve doğal gaz faktörlerini dikkate alarak ülkenin Maastricht kriterlerini

¹⁹⁶ Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, Vilnius, Socialiniu Tyrimu ĩstitutas, 2004, s. 12.

¹⁹⁷ “Euro Ateiti Lems ĩsorines Jegos”,
www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=59811, 02.12.2005.

yerine getirip getirmediğini değerlendireceğini düşünmemektedir. Estonya için diğer tehlikeler: gayri menkul piyasası ve hızlı borçlanmadır. Letonya'nın enflasyonu ise % 7'den daha yüksektir.. Bu rakama göre Letonya AB rekorunu kırmıştı. Kontrol edilemeyen enflasyonun sıçramaları Letonya'nın "Euro kulübüne" girme umudunu kırmıştı. İç tüketim, bina borçları ve akaryakıtın pahalılaşması gibi dış faktörler enflasyonu etkilenmektedir. Bunun dışında ülkede emek gücü yetersizliği var.¹⁹⁸ Böyle bir enflasyon rakamıyla 2008 yılına kadar Maastricht kriterini yerine getirmesi çok zordur. Büyük ihtimalle Letonya'nın Euro'ya geçişi 2010 yılına ertelenecektir.¹⁹⁹

2) *Bütçe Açığı*: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) yüzde 3'ünden daha fazla olamaz.

Tablo-5

Bütçe Açığı/Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

	2001	2002	2003
Estonya	0,3	1,8	2,6
LİTVANYA	-2,1	-1,4	-1,7
Letonya	-1,6	-2,7	-1,8
Slovenya	-2,7	-1,9	-1,8
AB-25	-1,1	-2,1	-2,7
Slovakya	-6	-5,7	-3,6
Polonya	-3,5	-3,6	-4,1
Macaristan	-4,4	-9,3	-5,9
Kıbrıs	-2,4	-4,6	-6,3
Malta	-6,4	-5,7	-9,7
Çek Cumh	-6,4	-6,4	-12,9

Kaynak: Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, Socialiniu Tyrimu ĩstitutas, Vilnius 2004, s.14.

¹⁹⁸ "Lietuvos Galimybės ĩsivesti Eura Numatyti Laiku – Geresnes Nei Estijos ir Latvijos", 28.01.2006, www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=64203.

¹⁹⁹ "Euro Ateiti Lems ĩsorines Jegos", www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=59811, 02.12.2005

Eurostat'ın verdiği bilgilere göre Litvanya'da bütçe açığının GSYİH'a oranı en düşük olanlardan biri. Bu oran 2003 yılında AB üye ülkelerin ortalamasından %1 daha düşük bir seyr göstermiştir. 2001, 2002, 2003 yıllarında Litvanya Maastricht bütçe açığı kriterine uyum sağlamayı başarmıştır.

Maliye bakanlığının 2004 yılın ilk çeyreğinde bütçe gelirini 2 milyar. 210 milyon litas gelirini tahmin etmesine rağmen bu, 2 milyar 254 milyon. Litas olarak kaydedilmiştir. Bütün bunlar Litvanya'nın olumlu ekonomik gelişim eğilimini göstermektedir. 2004 yılından itibaren bütçe açığına AB tarafından sağlanan mali yardım da girmektedir.²⁰⁰ 2004 yılında Litvanya, Avrupa Birliği'nin finanssal desteği ile bütçe gelirlerini önemli ölçüde artmıştır. Ülkenin 2005 yılı bütçe gelirlerinin AB desteği ile birlikte 2004'e oranla yüzde 16,3 artarak 15.663 milyar Litas'a (4.54 milyar Euro) çıkması bekleniyordu. Litvanya, 2005'te AB'den 2,67 milyar Litas mali destek almıştır. AB yardımları 2006'da 3,2 milyar ve 2007'de ise 3,7 milyar Litas'a yükselecektir. 2005 yılı projeksiyonu Litvanya'nın harcamalarının 17.463 milyar Euro olacağını göstermektedir.²⁰¹

2004 yılındaki sosyal sigortasız devlet bütçe projesinde %2,95 bütçe açığı beklenmişti. Burada Maastricht kriterinin belirlediği rakamdan çok küçük fark var. Ayrıca Litvanya hızlı gelişen aday ülkelerden biri olduğu için Maastricht kriterinin belirlediği oranı geçmemesi de tesadüf olmamıştır.²⁰²

---

²⁰⁰ **Lietuva Stojant i Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ir Demografine Padeties Analize**, Vilnius, Socialiniu Tyrimu Institutas, 2004, s. 14.

²⁰¹ <http://www.milliyet.com.tr/2004/10/26/business/bus09.html>.

²⁰² **Lietuva Stojant i Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ir Demografine Padeties Analize, a.g.e.**, s. 14.

- 3) *Faiz Oranı*: Uzun dönemi faiz oranları, en düşük faiz oranlarına sahip üç üye ülkenin ortalanmasının yüzde 2 fazlasını aşmaz.

Tablo-6

Faiz oranı

	1999	2000	2001	2002	2003
En düşük faiz oranına sahip üç üye ülkenin ortalaması %	13,7	11,1	7,2	5,2	4,4
Litvanya uzun dönemi faiz oranı %	4,4	5	4,7	4,7	4,2

Kaynak: Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, Vilnius, Socialiniu Tyrimu ĩstitutas, 2004, s. 21.

Bu tabloya ve diğer tablolara baktığımızda 2000 yılından itibaren Litvanya rakamları Masticht kriterlerine uyum sağladığı anlaşılmaktadır. Daha önceleri uzun vadeli faiz oranları en büyük risk taşımaktaydı. Ancak Litvanya Rusya krizini atlatmağı başardığında ve 2000 yılında ülkenin AB'ye gireceğinin biraz daha belli olmasıyla söz konusu risk azaldı. Bunun sonucunda 2002 yılında Litvanya faiz oranı kriterini tam yerine getirmeyi başardı.

- 4) *Kamu Borçları*: Toplam konsolide borç miktarı , Gayri safi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) yüzde 60'ını aşamaz.

Tablo-7

Kamu borçları / GSYİH

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Kamu borçları / GSYİH %	19,5	23,2	19,1	22,4	28,3	28,5	27,2	26	24

Kaynak: Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, Vilnius, Socialiniu Tyrimu ĩnstitutas, 2004, s. 21

Kamu borçları ve bütçe açığı birbirine bağlıdır; borç artınca borçların ödemesi gereken faiz oranı artmaktadır. Bunun sonucunda bütçe harcamaları dolayısıyla da bütçe açığı da artış gösterebilmektedir.

Litvanya AB'ye girdiğinde AB'nin belirlediği istikrar ve genişleme paktı - AB ülkeleri ile Birliğe aday ülkeler arasında yapılan anlaşma - kriterlerine mümkün olduğunca uymaya çalıştı. Bu anlaşmaya göre bu ülkeler orta vadeli ekonomik amaçlara ulaşmaya çalışıldığında bütçe ve diğer prensiplere uyulması gerekir. Litvanya'nın kamu borçları diğer Baltık ülkelere göre daha çöktür (2003 yılı: Estonya-%5,8, Letonya-%15,6, Litvanya-%21,9). Yine de Litvanya kamu borçları kriterini yerine getirebilmiştir.

Litvanya'nın kamu borçları AB ülkelerinin ortalamasından düşüktür ve halen düşmektedir. Genelde Baltik ülkelerinin kamu borçları / GSYİH oranı diğer AB aday ülkelerin oranlarından daha küçüktür. Litvanya, kamu borçları / GSYİH oranı en düşük dört ülkeden biridir. Yine buna rağmen 2003 yılında bir kişiye düşen kamu borcu oranı Letonya'dan iki kez, Estonya'dan ise üç kez daha büyük olduğu görülmüştür.

Ekonominin yeniden yapılanması devletin almış olduğu dış borcu ve buna bağlı olarak borç faizlerine ve büyük ölçüde de bu borcu nasıl kullanacağına bağlıdır. Litvanya reformları gerçekleştirdiğinde çok borçlandı. Borçların büyük kısmı hazinenin dengelenmesi, yatırım projeleri, yakıt ve diğer enerji kaynaklarına, döviz kurunun istikrarına kullanılmıştır.²⁰³ Genelleme yaparsak borçları gerekli şekilde kullanmasını bilmiştir.

---

²⁰³ **Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, Vilnius, Socialiniu Tyrimu ĩnstitutas, 2004, s. 14-15.**

- 5) *Döviz Kurları*: Avrupa Para Sistemi, Döviz Kuru Mekanizmasının yüzde +/- 2.25'lik dar bandı içinde, en az iki yıl herhangi bir ayarlama yapılmadan tutulmuş olması gerekmektedir.²⁰⁴

Tablo- 8

Euro'ya Göre Litas'ın Değişimi

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Euro'ya göre Litas'ın değişimi %	6,4	2,4	6,1	3,4	4,4	8,6	4,6	2,7	0

Kaynak: Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize, Socialiniu Tyrimu ĩstitutas, Vilnius 2004, s.14.

Yeni üye ülkelerden Litvanya, Slovenya ve Estonya Haziran 2004'te ERM II (Exchange Rate Mechanism) mekanizmasına katılarak Euro alanına dâhil olma yolunda ilk adımı atmışlardı.²⁰⁵ Litvanya ERM II'ye katıldıktan en az iki sene sonra, yani 2006 yılın sonunda yada 2007 yılın başında Euro alanına dahil olabilir.²⁰⁶ ERM II'ye göre 28 Haziran 2004 yılında Litas Euro'ya sabit bir kurla ayarlanmış (1 Euro = 3,4528 Litas) ve bu kurda %15 oranından fazla değişim yapılamayacağı kararlaştırılmıştır.²⁰⁷

Ulusal Euro'nun yürürlüğe girme planında Litvanya'nın Euro'ya geçiş sırası öngörülmüştür.

- Euro'ya geçildiği tarihte Şirketlerin bakiyeleri, şirketlerin ve insanların bankalarda olan bütün hesapları Avrupa Birliği Konseyi tarafından belirlenen kura göre Euro hesaplarına çevrilecektir.
- 60 gün Euro'ya geçmeden önce ve 60 gün Euro'ya geçtikten sonra

²⁰⁴ Abdulkadir Mercül, **Ekonomik –Parasal Birlik Sürecindeki Gelişmeler ve Türkiye**, s. 19.

²⁰⁵ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İKV, Şubat 2005, s. 254-256.

²⁰⁶ **Lietuva Stojant ĩ Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ĩr Demografine Padeties Analize**, Vilnius, Socialiniu Tyrimu ĩstitutas, 2004, s. 22.

²⁰⁷ Stasys Kruopas, **Kelias ĩ Pinigu Sajunga**, Vilnius, UAB Biznio Masinu Kompanija Yayınları, 2001, s. 72.

ürünlerin fiyatları hem Euro hem de Litas olarak belirtilecektir.

- 60 gün Euro'ya geçene kadar emeklilik maaşları ve diğer ödemeler Litas olarak ödenecek, ancak aynı tutar Euro olarak gösterilecektir.
- Plana göre 15 gün Euro'ya geçtikten sonra alınan ürünler ve hizmetler için hem Euro hem de Litas olarak ödeme yapılabilecektir. Ancak para üstü sadece Euro olarak verilecektir. Bankalar ve Euro'ya geçildiği günden itibaren Litas vermeyecektir.
- Lietuvos Bankası 60 gün Euro'ya geçtikten sonra döviz değişimi ücretsiz yapacaktır.²⁰⁸

Euro'ya geçildiğinde fiyatlar kontrol altında olması ve fiyatların değişimiyle ilgili insanlara bildirilmesi, satıcıların fiyat belirleme prensibini dürüst uygulamasını pekiştirmesi gerekmektedir.²⁰⁹

Üyelik sonrası yerine getirilmesi gereken düzenlemeler ise Euro alanına katılım ve AMBS'nin bir parçası olmayı içermektedir. Bu konuda kesin bir takvim ortaya koyulmamasına rağmen tüm yeni üye ülkelerin Euro alanına dâhil olacakları bilinmektedir.²¹⁰

Litvanya enflasyon dışında bütün Maastricht kriterlerini yerine getirmiştir. Bu ekonomik veriler Litvanya'nın 2007 yılında Euro'ya geçeceğine ümit vermektedir. Akaryakıt fiyatının düşmesi ülkede faaliyette olacak para birimini güçlendirecektir. Fakat Rusya'nın "Gazprom" aracılığıyla 2006 yılından itibaren doğal gaz fiyatını artırabileceği gibi dış faktörler devlet planlarını engelleyebilir. Akaryakıt fiyatını güçlü dış faktörler etkilediği için Litvanya'nın akaryakıt fiyatının yükselmesine karşı çıkması zordur.²¹¹

---

²⁰⁸ "Dazniausiai Uzduodami Klausimai Apie Euro Įvedimą Lietuvoje", 11.01.2006, www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=485.

²⁰⁹ "Ataskaitoje Teigiama, Jog Naujausios Valstybes Nares Turi Paspartinti Praktini Pasiruosima, Kad Euro Įvedimas Butu Sekmingas", 04.11.2005.

www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=485.

²¹⁰ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İKV, Şubat 2005, s. 254-256.

²¹¹ "Euro Ateiti Lems Įsorines Jegos", 02.12.2005,

2006 yılının ikinci yarısından sonra Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası'nın iletileri bildirilecektir. Bu iletilerde Litvanya'nın Euro'ya geçmek için ekonomik ve yasal hazırlığı değerlendirilecektir. Aynı zamanda Litvanya'nın ortak para birimini kullanmak için bütün koşulları yerine getirdiğini değerlendikten sonra AB'nin Ekonomik ve Mali Bakanların Konseyi Euro'ya kesin geçiş tarihini ve Euro'nun ve Litas'ın ayarlanma kurunu belirleyecektir.

İnsanların çoğu Euro'nun yararlı olduğunu düşünmektedir. Uluslararası alanda Litvanya'ya güvenin artması yabancı yatırımları teşvik edecektir. Böylece Litvanya'nın diğer AB ülkeleriyle ticari ve mali ilişkiler güçlenecektir. Örneğin 2004 yılında döviz değişimi sonucu Litvanya'da yaklaşık 30 milyon Litas harcanmıştı biriktirilecektir.²¹² Euro'ya geçişle döviz değişiminin masrafı ya hiç olmayacak yada eskisine nispeten az olacağı için her yıl yaklaşık bu tutarda para biriktirilecektir. Euro'ya geçildikten sonra Euro bölgelerindeki fiyatları karşılaştırma imkanı olacaktır. Yine Euro bölgesine seyahat edenlere uygun olacaktır.²¹³

2.1.2. Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası

Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası müzakere pozisyonunda üyelik tarihine kadar ilgili müktesebatın tamamının üstlenileceği taahhüt edilmiş, geçiş süresi ve istisna talep edilmemiştir. Katılım Antlaşması'nda ise herhangi bir düzenlenme, geçiş süresi veya istisna yer almamıştır. Bu başlık altında Litvanya'nın NATO'ya katılması, AB'nin Baltık Bölgesine Genişlemesi ve Rusya'nın Yaklaşımları ile ilgili açıklama yapılması mantıklı gözükmektedir.

---

www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=59811.

²¹² **Dazniausiai Uzduodami Klausimai Apie Euro ivedima Lietuvoje**, 11.01.2006

www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=485.

²¹³ **Ataskaitoje Teigiama, Jog Naujausios Valstybes Nares Turi Paspirtinti Praktini Pasiruosima, Kad Euro ivedimas Butu sekmingas**, 04.11.2005,

www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=485.

2.1.2.1. Litvanya'nın NATO'ya Katılması ve Rusya'nın Yaklaşımları

Litvanya, 1994'ün Ocak ayında yaptığı başvuru ile eski Sovyetler Birliği ülkelerinden NATO üyeliği talep eden ilk ülkeler arasına girdi²¹⁴ ve NATO üyeliği 1999 yılına kadar, Litvanya'nın dış politikasının önceliği idi. Litvanya Rusya'nın tehditlerini değerlendirerek kuvvetli uluslararası güvenlik garantileri elde etmek, ülkenin güvenliğini temin etmek için NATO üyeliğine daha çok önem vermişti.²¹⁵ Devlet Başkanı Valdas Adamkus'a göre, NATO üyeliği başlangıçta, uzun yıllar dışlanmış olan halk için sadece özgürlük ve bağımsızlığın sembolüydü ancak daha sonra Batılı değerlerin farkına varan ve bunun tadını alan halk, fayda-zarar analizi yapmaya başlamıştı.

Rusya Devlet Başkanlarından Boris Yeltsin de, Vladimir Putin de başta Litvanya olmak üzere eski sosyalist ülkelerin NATO üyeliğine tamamen karşı çıktılar.²¹⁶ NATO'nun Mart 2004 genişlemesinden Rusya Federasyonu'nun rahatsız olması için yeterince neden bulunmaktadır. Eski SSCB ülkelerinin NATO'ya üye olmaları, bu ülkelerin silahsızlanma anlaşmasına dahil olmaları ve hava sahalarında NATO'ya ait uçakların kontrol uçuşları yapmaya başlamaları, Litvanya'da NATO avcı uçaklarının yerleştirilmesi için havaalanı inşa edilmesi, Moskova'da hoşnutsuzluk yaratmıştı.²¹⁷ Aslında, Rusya'nın bu reddedici tavrı, söz konusu ülkelerin üyelik sürecini yavaşlatmaktan ziyade hızlandırdı. Litvanya tarafından bu konuda yapılan açıklamaların çoğunda, ülkenin NATO'ya üye olması Rusya'ya kesinlikle zarar vermeyeceğine yönelik sözlere rastlıyoruz.

Dünya kamuoyunun da uzun bir süre, yani 6-7 yıl öncesine kadar bu ülkelerin NATO üyeliğine şüpheyle baktığını düşünürsek, değişimin ne denli hızlı olduğunu ve bunda Litvanya'nın ne kadar önemli bir rol oynadığını görürüz. Çünkü özellikle Baltık ülkeleri arasında Rusya ile bu konuda en yumuşak ilişki kuran ve köprü görevi

²¹⁴ http://ntvmsnbc.com/news/270548.asp_20.06.2005.

²¹⁵ Nekrasas Evaldas, "NATO ir Europos Sajungos Santykiu Transformacija Bei Lietuvos Uzsienio Politika", *Siaures Atlanto Erdve ir Lietuva*, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2001, s. 17.

²¹⁶ http://ntvmsnbc.com/news/270548.asp_20.06.2005.

²¹⁷ Kanbolat Hasan, Kamalov İlyas, "NATO ve AB'nin Genişlemesi Çemberinde Rusya Federasyonu: Soğuk Savaş Devam mı Ediyor?", *Stratejik Analiz Dergisi*, İstanbul, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Temmuz 2004, Cilt:5, Sayı:51, s. 50.

üstlenen asıl Litvanya oldu. Askeri malların transferinin kendi ülkesi üzerinden yapılabileceğini düşünen Litvanya, bu nedenle de Rusya'da sınırı bulunmayan ama Rusya'ya ait olan ve genişleme süreciyle ortada dışlanmış olarak kalacak Kaliningrad bölgesinin güçlendirilmesi, istikrara kavuşturulması için çok uğraştı.²¹⁸ Kaliningrad bölgesindeki kuruluşlar, örgütler ve belediye makamlarından gelen çeşitli isteklere cevaben Kaliningrad'a insani yardım amacıyla 1.25 milyon dolar tahsis edildi. Eylül 1998'de bölgedeki tıbbi örgüte ilk ilaç sevkıyatı yapıldı. Litvanya, Kaliningrad bölgesindeki silahlı kuvvetler ve deniz kuvvetlerinde % 40 oranında bir indirimle gidileceği yolunda Rusya Devlet Başkanı tarafından verilen taahhüdü memnuniyetle karşılamıştı. Bu konuda Ruslarla uzlaşmaya varan ve karşılıklı güvenin artması ve iki ülke arasındaki komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi için önemli adımları atan Litvanya, Kaliningrad'daki en büyük yatırımcı ülke konumuna gelmiştir.²¹⁹

Litvanyalılar NATO üyeliğini Rusya'nın ülke üzerindeki etkisini azaltmanın garantisi olarak da gördüler. Tabii NATO üyeliği konusundaki çabaları aynı zamanda AB'nin kriterlerini hızla yerine getirmelerine yaradı. 1992 yılında NATO'nun yapısına uygun bir şekilde ordusunu oluşturan Litvanya, daha 1994 yılında NATO'ya üslerini açma teklifinde bulundu. Bağımsızlığa kavuşur kavuşmaz hemen Savunma Bakanlığı'nda bir NATO bölümü, Parlamento'da da bir NATO Komisyonu oluşturuldu. Zorunlu askerlerle meslekten olanlar birbirinden ayrılarak asker imajı değiştirilmeye çalışıldı. Litvanya'da artık askerler de sıradan insanlar olarak görülüyor. Ayrıca halk da NATO üyeliğine hazırlandı. Diğer Baltık ülkeleriyle birlikte bir Askeri Meslek Birliği (Armeekolleg), bir Barış Gücü ve Hava Kontrol Birliği oluşturuldu.

Öte yandan BM ve Norveç'in maddi desteğiyle, Baltık Denizi hava sahasını kontrol edecek bir radar sistemi de kuruldu. Bu sistem Litvanya'daki eski Sovyetler Birliği üssüne yerleştirildi. Askeri uzmanlar, Litvanya'nın kendini ne Batı'ya ne de Doğu'ya ait hissetmediğini gerekçe göstererek, NATO üyeliği konusundaki ısrarının

---

²¹⁸ <http://ntvmsnbc.com/news/270548.asp>, 20.06.2005.

²¹⁹ "Baltık Sahasının Güvenliği Avrupa Güvenliği Demektir", **NATO Dergisi**, No:4, NATO Yayınları, 1998, s. 7.

anlaşılır olduğunu öne sürüyorlar. Çünkü pek çok Litvanyalı, bir yere ait olmanın, işgal altında yaşamaktan çok daha iyi olduğunu tarihte yaşadıklarından öğrendi. Bu nedenle Rusya ile ilişkilerini NATO ve AB üyesi olarak daha güçlü, daha adil bir biçimde düzenlemeyi de hedefledi. Gerçi Baltık ülkelerindeki askerlerin çoğu temel eğitimini Sovyet zamanında almıştı ama, zamanın Varşova Paktı ülkeleri Polonya, Çekoslovakya ve Romanya'dan farklı olarak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ordularını tamamen yitirdikleri için her şeyi baştan inşa etmek zorunda kalmaları bu mirası kolayca silmelerine neden oldu. Bu süreçte, NATO ülkelerinden İngiltere, Danimarka, Almanya ve ABD desteğini esirgemedi. Bütün Baltık ülkelerinde askeri okullar kuruldu. Merkezi Estonya'nın Tartu kentinde bulunan ve NATO'nun katkısıyla oluşturulan Baltık Savunma Koleji bunların başında geliyor. Baltık ülkeleri NATO'nun "Barış İçin Ortaklık" inisiyatifinde, Baltık denizinde ortak bir tatbikat yapıp, Uluslararası Barış Misyonu "BALBAT"ın oluşturulmasına da katkıda bulundular.²²⁰

BALTRON'da oluşturulan ortak Hava Savunma Birliğinin yanı sıra Litvanya, Letonya ve Estonya bugün Baltık denizinde, mayın aramak, sınırları korumak, çevre facialarını önlemek gibi görevler de üstleniyor.²²¹ Litvanya savunma politikasının yanı sıra dış politikada da oldukça önemli adımlar attı. Özellikle Baltık Denizi'nde kıyısı olan ülkelerin Kaliningrad sorununu ciddiye almalarını sağlayan Litvanya'nın Polonya ile kurduğu dostluk ve oluşturulmasında katkısı büyük olan Litvanya-Kaliningrad-Polonya üçgeni de başarı hanesine yazılabilir.²²²

NATO ile Litvanya arasındaki işbirliğinin temeli - Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (EAPC) düzenlediği toplantılara ve Üyelik Hareket Planı (MAP) ile üye yükümlükleri kabul etme hazırlığının etkiliğinin artması, Barış İçin Ortaklık (PFP) Programına, Planlama ve Gözden Geçirme Süreci'ne (PARP), Bireysel Ortaklık Programı'na (IPP) katılımıydı.

İttifak ile ilgili yükümlülükleri kabul etme hazırlığının çok büyük anlamı var.

²²⁰ <http://ntvmsnbc.com/news/270548.asp>, 20.06.2005.

²²¹ Juozas Jurkynas, Genia Jurkyniene, Albinas Visockis, **Lietuvos Kelias Į Europos Sajunga Įr Į NATO**, Kaunas, Sviesa Yayınları, 2004, s. 180.

²²² <http://ntvmsnbc.com/news/270548.asp>, 20.06.2005.

2001 yılında Üyelik Hareket Planına (MAP) göre İttifak üyesi olma hazırlığı siyasi, ekonomi, savunma, güvenlik ve hukuksak bölümleri kapsayan Litvanya'nın NATO üyelik hazırlık programı hazırlandı. NATO bu programın uygulanmasını, 5 bölümdeki ilerlemeyi pozitif değerlendirdi. Savunma bölümünde PTL, PARP, IPP süreçlerine katılma, bölge savunma sistemi planlarının uygulanması, öncelikli bölge savunma sisteminin bölümlerine katılma pozitif değerlendirildi. Bu doğrultuda 2001 yılında NATO'nun yönettiği Bosna Hersek, Yugoslavya ve Kosova'daki barış operasyonlarına 168 Litvanya askerin katıldığı görülmektedir. 2000 yılında planladığı 14 ortaklık hedeflerinden 11'si tamamen gerçekleştirdi, 3'ü kısmen gerçekleşti. Ayrıca NATO ülkenin uzun vadeli anlaşmaların imzalanması için hukuksal engellerin ortadan kaldırılmasını, gizli bilgilerin korunmasını iyi değerlendirmişti.²²³

Litvanya'nın NATO ile ilişkilerin gelişimin başarılı olmasının nedeni bu sürece uzun zaman sadece Dış İşleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'nın katılmasıdır. Bu dönemde Dış İşleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'nda çalışan genç, enerji dolu çalışanlar NATO'nun özelliğini çabuk anlamış, NATO'ya üyelik hazırlıkları planları ve programlarını kurmuş, uygulamış ve Litvanya'yı tasvir etmişti. Her iki bakanlık başarılı bir işbirliği kurmalarına rağmen dış politika ile ilgili farklı görüşler benimsemişlerdir. Dış İşleri Bakanlığı Litvanya NATO'ya üyelik ihtimalinin Letonya ve Estonya'dan daha büyük olduğu için Baltık jeopolitik bölgesini bütün olarak değil parça parça ele alınması gerektiğini düşünmüştü. Böylece Litvanya NATO katında bu bölgeye bağlı olmayan, ayrı bir ülke olarak görünecekti. Savunma Bakanlığı diğer Baltık ülkeleriyle işbirliğine devam ederek jeopolitik bölgeyi güçlendirmeye çalışmıştı.²²⁴ Diğer neden ise, 1997 yılında 10 yıllık plan hazırlanmıştı. Bu dönemdeki Savunma Bakanı Ceslovas Stankevicius altyapıyı güçlendiren ve yenilenen, askerleri hazırlayan, askerlerin güveni arttıran öncelikleri belirtmişti. NATO bu planı, belirlenen öncelikleri kabul etmiş, Litvanya'nın bu planı yerine getirdiğini ve son olarak da Litvanya ordusunu küçük

²²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Pritarimas 30.04.2001, Nutarimas Nr: 597, **2001 Metu Nacionalinio Saugumo Sistemoms Bukles Īr Pletros Ataskaita**, Vilnius, 2002, s. 17.

²²⁴ Nekrasas Evaldas, "NATO ir Europos Sajungos Santykiu Transformacija bei Lietuvos Uzsienio Politika", **Siaures Atlanto Erdve ir Lietuva**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2001, s. 18.

ama kabiliyetli olarak görmüştü.²²⁵

Washington Zirvesi'nde yeni hedeflerini belirleyen NATO, 29 Mart 2004 tarihinde Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın katılımı ile üye sayısı 26'ya yükselmiştir.

Ülkenin tarihinden Litvanya'nın bir çok kez yıkıldığını, yıkımı yaşadktan sonra her şeyin yeniden başladığı, özellikle insanların öz güveninin yerine getirmeye çalışıldığı bilinmektedir. Litvanya'nın NATO'ya girmesi bağımsızlığını garantileyeceği düşünülmektedir.

Özetle Litvanya'nın NATO'ya üyeliğinin altında yatan sebepleri şöyle sıralayabiliriz. Litvanya için NATO, Batı dünyasına ve onun değerlerine entegre olmada bir araç olacağı düşüncesi, tarihi derslerden yola çıkarak Rusya gibi büyük bir devlete karşı güvenliğinin garanti altına alınması ve son olarak da askeri alanda Batı tipli bir sistemin kurulması dolayısıyla önemli olmuştur. Bu nedenle ülkenin İttifak'a üyeliği askeri olduğu kadar siyasi açıdan da öncelikli olmuştur.

2.1.2.2. Rusya İle Yaşanan Sorunlar

AB'nin Polonya ve Batlık devletlerini kapsayacak biçimde doğuya doğru genişlemesi, Rusya açısından belirli sıkıntılar doğurmuştur.²²⁶ 1994 yılında AB ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan ticari antlaşmanın, artık AB'nin yeni üyelerini de kapsıyor olması Moskova'yı ekonomik zarara uğratacaktır. Çünkü, Rusya Federasyonu, eski Varşova paktı üyeleri olan yeni AB üyeleri için ayrı bir ekonomik düzen sağlıyordu.²²⁷ Rusya'nın sıkı ticari ilişkilerinin bulunduğu bu bölgedeki devletlerin Avrupa Birliği'nin standartlarını ve gümrük birliği kurallarını

---

²²⁵ **İr po NATO Skieciu Lietuva Turesim Ginti Patys,**

www.xiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/2002_41_41/index.html.

²²⁶ Ramunas Vilpisauskas, **Integracija Europoje: Baltijos Salys ir Europos Sajunga,** Vilnius, Arlila Yayınları, 2001, s. 278.

²²⁷ Kanbolat Hasan, Kamalov İlyas, **Stratejik Analiz Dergisi,** "NATO ve AB'nin Ggenişlemesi Çemberinde Rusya Federasyonu: Soğuk Savaş Devam mı Ediyor?", İstanbul, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Temmuz 2004, Cilt:5, Sayı:51, s. 54.

uygulamaları, Rus iç pazarlarına ve sınır ticareti potansiyelini ciddi ölçüde etkilemektedir. Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in AB'ye katılmalarının ardından Rus ticareti az da olsa etkilenmiştir, ancak Batlık ülkelerinin eski SSCB içindeki ticaret ağında yer almış olmaları ve bu bağlamda da Rusya ile aralarında birçok sektörde belirli bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde bulunmaları, AB'nin genişlemesi sonrasında birçok yapısal sorunun oluşmasına yol açmaktadır. Bu yeni süreçte Rus malları, söz konusu Batlık pazarlarına kapanmış olacağından ve bu gelişme Rusya için çok zor katlanacak bir kayıp demektir.²²⁸

Özellikle bu ticaret potansiyelinden yararlanan ve Rusya Batlık devletleri sınırındaki bölgelerde yoğunlaşmış işgücü potansiyelinin hem Brüksel'i, hem de Moskova'yı derin derin düşündürmektedir. Zaten varolan bölgesel kalkınmışlık farklılıklarının kısa vadede artması olasılığı her iki tarafı da endişelendirmektedir. Bunun uzun vadede organize suçlar, yasadışı göçler gibi sorunlara dönüşmesi tehlikesi hem AB üyesi İskandinav devletlerini, hem de Brüksel bürokrasinin şimdiden önlemler almaya yönlendirmektedir. Bu bağlamda ilk aşamada alınan önlemler, AB üyesi ülkelerin söz konusu bölgelere yönelik Schengen rejiminin kısıtlanması ya da kaldırılması, (başta Baltık devletleri ve Polonya olmak üzere) aday ülkelerin Rusya'ya ve bölgedeki öteki eski SSCB cumhuriyetlerine yönelik vize işlemlerini sıklaştırılmaları ve gümrük kapılarında sıkı denetimlere gitmeleri yönünde olmuştur. Söz konusu bölgedeki üye ülkeler arasında en çok Rusların giriş yaptıkları ülkeler Litvanya ve Polonya yer almaktadır. Batlık bölgesi, Polonya ve Rusya arasındaki insan ve işgücü dolaşımı çok yoğundur. Bunun AB normlarına adaptasyonu ve dolayısıyla uzun vadede sınırlandırılması, özellikle Rus vatandaşlarını mağdur durumda bırakmaktadır.

AB'nin Baltık ülkelerine yönelik genişlemesinde Rus faktörü göz ardı edilemez. Bu açıdan Brüksel'in Moskova ile anlaşması ve uyuşması kaçınılmaz bir gerçekliktir. AB'nin önde gelen ülkeleri bu etkenin önemini baştan beri kavramışlardır; bunların başında da özellikle Almanya gelmektedir. AB'nin

---

²²⁸ Ramunas Vilpisauskas, **İntegracija Europoje: Baltijos Salys ir Europos Sajunga**, Vilnius, Arlila Yayınları, 2001, s. 278.

genişlemesi bağlamında Rusya'nın siyasi anlamda izole edilmemesi için başta İskandinav ülkeleri olmak üzere önde gelen AB üyesi ülkeler Kuzey Boyutu Girişimi bağlamında politikalar üretmektedir. AB dışında ise Baltık Denizi Devletleri Konseyi gibi bölgesel girişimler de Rusya'ya destek vermek amacını taşımaktadır.

Rusya ile AB üyesi olan ülkeler arasında farklı dış politika ve güvenlik çıkarları bulunmaktadır. Bunların uzun vadede siyasi bir kısır döngüye dönüşmemesi gerekmektedir. Dolayısıyla hem AB'nin içinde bulunduğu bir platformda, hem de bölge ülkeleri arasında ikili ilişkiler bağlamında olası sorunların kaynaklarının tanımlanması gerekiyor. Bu açıdan bakıldığında, AB'nin genişlenmesi söz konusu bölgelere istikrar ve düzen getirmesi gerekirken, tam tersine Rusya ve AB ilişkilerini olumsuz etkileyebilir.

Letonya ve Estonya'daki Rusça konuşan toplulukların varlığı ilk aşamada ele alınan konulardandır; bu toplulukların ülke nüfusuna asimile olmaktan çok, iktisadi ve siyasi anlamda bütünleşmeleri AB'nin arzuladığı temel değişikliklerin başında gelmektedir. 1994'te imzalanan ve 1997'de yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın AB'nin yeni üyelerini kapsaması konusunda Rusya'nın uzun vadede belirli çekinceleri olabilir. Bu açıdan bakıldığında, AB'nin genişlemesine bağlı olarak Rusya elde edebileceği en geniş avantajları oluşturma çabasına girişecektir. Dolayısıyla söz konusu bölgedeki genişleme sürecinin AB'den çok Rusya'ya yaracağını da söyleyebiliriz. Ancak Rusya'nın AB karar alma mekanizmalarını doğrudan etkileme kapasitesi sınırlıdır ve müzakere etme şansı da o kadar güçlü değildir. Bu bağlamda diplomatik ilişkiler çerçevesinde belirli avantajlar, özellikle de mali destekler elde etmeye çalışması olasıdır.

İlk aşamada, Rusya'nın diplomatik girişimlerinde ikili ilişkilere ağırlık verdiği, üye ülkelerle olan ekonomik konularındaki müzakerelerinde Brüksel'in müdahalesini bertaraf etmeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Moskova, AB Komisyonu nezdinde doğrudan girişimlerde bulunmaktadır. Örneğin Moskova yönetimi, 2000 Şubat'ında Litvanya ile imzaladığı "Nida Girişimi Anlaşması" çerçevesinde sınır güvenliği işbirliğine ilişkin düzenlenmelerin Kuzey Boyutu Girişimi'nin eylem planına dahil edilmesi için Brüksel nezdinde girişimlerde

bulunmuştur. Öte yandan uzun vadede kendi vatandaşlarına Schengen rejiminin uygulanmaması için ikili ilişkiler bağlamında komşu devletlerle işbirliğine gidebileceğini hissettirmektedir. Dikkati çeken bir başka husus da, Rusya'nın AB'nin genişlemesine karşılık vermek bağlamında izolasyonist politikalar izlememesi, aksine diyalogdan yana bir tavır takınması, özellikle ikili ilişkiler bağlamında olumlu çözüm arayışlarına gitmesidir.²²⁹

Avrupa Birliği ve Rusya, Rusya'nın komşularla arasındaki ticaret bağlantıları kaybetmekten korkarak Letonya'da ve Estonya'da Rusça konuşan azınlıkların haklarının garantisini istemesi, Rusya ve Kaliningrad bölgesi arasındaki transit sorunları çözüldükten sonra 27 Nisan 2004 tarihinde 10 yeni AB üyeler tarafından geliştirilmiş Ortaklık Siyasi ve Ekonomi İşbirliği Anlaşması'nı imzalamıştı. Bu anlaşma, Rusya ile 15 AB ülkesi tarafından daha önce imzalanan üye ülkelerle arasındaki ilişkiyi düzene sokan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nı değiştirmek ve 25 AB üye ülkeleriyle ilişkilerin temelini oluşturmaktadır.²³⁰ Doğal olarak Litvanya Rusya ile arasındaki ticaret rejiminden çıkararak ve AB Rusya ile arasındaki ticaret rejimine geçmektedir. Moskova AB'yi ulusal azınlıkların haklarını garanti eden topluluk olarak gördüğü için Rusya AB ile siyasi deklarasyonda Estonya ve Letonya'da Rus azınlıkların haklarını ihlal ettiklerinden bahsetmemişti. Rusya'nın Kaliningrad bölgesine göndermiş olduğu mallara transit ticaret tarifesi uygulanmaktadır. Litvanya ile yapılan anlaşmada transit malla ilgili her hangi öneri sunulmamıştır.²³¹ Diğer taraftan bakarsak, AB Rusya ile anlaşmayı imzalayarak Rusya'nın şartlarını ve Letonya, Estonya konuyla ilgili taleplerini kabul etmiş ve dünya ticaret organizasyonda Rusya üyeliğini desteklemiştir. Rusya'nın bazı davranışları da eleştirilere sebep olmuştur. Örneğin, Estonya'nın Moskova Büyükelçisi Martinas Helme', "Rusya Estonya'ya vatandaşlık, dil ve entegrasyon bölümlerinde baskı yapmakta ve böylece bir ulusal devleti etkilemeye veya yok etmeye çalışmaktadır"²³² deyerek aslında hem sıkıntılarını hem de bir anlamda AB'ne uyarılarını dile getirmiştir.

²²⁹ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 351-353.

²³⁰ "ES İr Rusija Pagaliau Sutare", **Lietuvos Zinios gazetesi**, 28.04.2004.

²³¹ "Europa Nepasidave Rusijos Spaudimui", **Respublika gazetesi**, 28.04.2004, s. 9.

²³² "Estai Pasijuto Dar Karta parduoti Rusijai", **Respublika gazetesi**, 30.04.2004, s. 11.

2.2. Geçiş Süresi Talep Edilmiş Müzakere Konuları

Yukarıda söylendiği gibi müzakere süreci pek kolay olmamış ve olumsuz etkileri en aza indirmek için aday ülkelere kademeli geçiş öngörülmüştü. Litvanya Malların Serbest Dolaşımı, Hizmet Sunma Serbestisi, Ulaştırma, Enerji, Tarım, Balıkçılık, Vergilendirme, Çevre, Dış İlişkiler, Mali ve Bütçesel Hükümler müzakere alanında 22 geçiş süresi ve 3 istisna talep etmişti. En fazla (8 yıl) geçiş süresi tarım alanda istenmiştir.

Litvanya yukarıda söylendiği gibi bazı konularda geçiş süresi talep etmiştir. Balıkçılık, Çevre, Dış İlişkiler ve Mali ve Bütçesel Hükümler başlığı altında geçiş süresi talep edilmiştir. Aşağıda üzerinde daha ayrıntılı durduğumuz bu başlıklar daha çok Litvanya'nın ulusal ve biraz da içeriye dönük politikalarının etkisinin sonucu sayılır. Ortak yönleri ise arka planında maddi kaygıların olmasıdır.

2.2.1. Balıkçılık

Roma Antlaşması'nın Tarım Politikasına ilişkin bölümü kapsamında yer alan Ortak Balıkçılık Politikası'nın hedefleri, balıkçılık sektöründe faaliyet gösterenlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi, fiyat istikrarı ve arz garantisi sağlanması, tüketicilere elverişli fiyatlarla ürün sunulması ve balık kaynaklarının korunmasıdır.²³³

Balıkçılık konusu ile ilgili şunu söyleyebiliriz, göreceli istikrar prensibi, Baltık denizine kıyısı olan tüm ülkelerde (Polonya, Letonya, Litvanya, Estonya) uygulanacaktır. Böylece bu ülkelerin Birlik sularındaki balıkçılık faaliyetlerini sürdürmesi sağlanırken, üçüncü ülke suları ve bölgesel balıkçılık kuruluşlarına ait sulardaki balıkçılık faaliyetleri devam edebilecektir. Genişleme ile Baltık Denizi büyük ölçüde bir AB içi denizi haline gelirken, bölge ülkeleri arasında katılım öncesinde var olan işbirliğinin diğer üye ülkeleri de kapsayacak şekilde daha da ileri

---

²³³ Gediminas Vitkus, **Europos Sajunga Enciklopedinis Zinynas**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2002, s. 333.

götürülmesi fırsatı yaratılmıştır. Litvanya ve Estonya arasında bulunan Svarbard bölgesindeki balık stoklarının etkili idaresi ve optimum kullanımının devam etmesi mevcut idare sistemine devam edilmesinin destekleneceğini belirlenmiştir.

Balıkçılık faaliyetlerini daha önce uluslararası sözleşme ve kuruluşlar kapsamında yürüten yeni üye ülkeler bu kuruluşlardaki temsiliyet, hak ve sorumluluklarını Ortak Balıkçılık Politikası çerçevesinde birliğe devretmiştir. Birliğe dâhil olan Baltık Denizi ülkelerinin bu denizdeki avlanma payları, daha önce uluslararası anlaşmalarla düzenlenmiş olan hakları dikkate alınarak Komisyon tarafından düzenlenmiş ve Topluluk balıkçılık avlanma alanına dâhil edilmiştir.²³⁴

2.2.2. Çevre

Çevre ile ilgili en büyük sorun Litvanya'nın sahip olduğu çeşitli santraller ve kimya endüstrisiydi. Çevrenin Korunması Politikası farklı 250 hukuki belgeleri içermektedir. Bu belgeler farklı gruplara ayrılmıştır. Bunlar; Genel ve Temel Belgeler, Canlı Doğa ve Yaşanan Alanlar, Doğanın Korunması, Havanın Kirlenmesi, Suyun Kirlenmesi, Atıkların Düzenlenmesi, Tehlikeli-Kimyasal Maddeler, Kimyasal Maddeler ve Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar, Çevresel Gürültü Yöntemi ve Nükleer Güvenlik, Radyasyondan Korunma Koordinasyonu, Endüstriyel Kirlilik ve Risk Yöntemi konularıdır.

Orta ve Doğu Avrupa ülkelere bu konuların kriterlere uyulması zor olmuş ve problemler yaratmıştı. Litvanya'da su ve hava standartları AB standartlarından çok daha sıkı olmasına rağmen bir çok AB çevre koruma kriterlerini, özellikle su koruması ve atıkların temizlenmesi, yerine getirmesi için daha fazla yatırım yapılması gereklidir. Ayrıca Litvanya'nın ve AB'ye üye ülkelerin çevre koruması ile ilgili düşüncelerinin farklı olduğu da belirtilmesi gerekmektedir. Litvanya toplumu bütçe gelirlerinin paylaşımında önceliğin sosyal ve ekonomik gereksinimlere verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Oluşan sorunlara rağmen Litvanya çevre müzakeresini 2001 yılın Haziran ayında birinci grup ülkelerle beraber bittirmişti. Bu da ülkenin AB'nin çevre korumasının standartları ve programlarını hazırlayabildiğini

²³⁴ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005, s. 223.

ve yürürlüğe geçirebildiğini göstermektedir.

Litvanya AB standartlarına göre ambalaj ve ambalaj atıkların kullanımı ve yeniden işlenmesi için 2006 yılına sonuna kadar; su akıntılarının temizlenmesi için 2009 yılının sonuna kadar; benzin istasyonları ve depolama için 2007 yılına kadar geçiş süreleri talep etmişti.²³⁵ Özel Koruma Alanlarına ilişkin olarak, mali ve personel yetersizliğinin giderilmesi, hayvan türlerinin yaşam ve üreme koşulları açısından önem taşıyan uygun alan ve habitatların envanterinin çıkartılması ve haritalanması, mevzuat uyumu için eylem planlarının tasarlanması, toprak sahiplerinin kısıtlanan ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanan zararının karşılanması ile habitat yöntemi için gerekli ödemelerin yapılması gibi nedenlerden dolayı 2010 yılına kadar geçiş süresi talep etmiştir.

Söz konusu müzakerenin ayrı bir problemi ise Mazeikiiai Petrol Santraliydi. Mazeikiiai Petrol Santrali AB üyesi olana kadar AB standartlarına göre benzin üretmekteydi. Ayrıca Mazeikiiai Petrol Santrali kükürt miktarı fazla temizlenmiş mazot belli bir süre sonra üretilmeye başlanacaktı. Kükürtlü mazotun üretimi müzakerede en zor çözülen problemlerinden biriydi. Yine Litvanya'nın sanayi sektöründe çevreyi en az kirleten teknolojilerin elde edilmesi konusu da dikkate alınması gerekmişti.²³⁶

Litvanya İgnalina Nükleer Santrali'ni ilgilendiren Çevresel Gürültü Yöntemi ve Nükleer Güvenlik, Radyasyondan Korunma Koordinasyonu, Endüstriyel Kirlilik ve Risk Yöntemi gibi bazı konularda santralle ilgili görüşmeleri hesaba katarak müzakere pozisyonunda üyelik tarihine kadar ilgili müktesebatın tamamının üstleneceğini taahhüt etmiş, geçiş süresi ve istisna talep etmemiştir.

Litvanya'nın çevre koruması için 2015 yılına kadar 1 milyar Euro yatırım yapması gerekmektedir.²³⁷ Bu yatırım miktarı AB fonlarından, devlet bütçesinden ve uluslararası mali kurumlarında borç alınarak sağlanacaktır.

---

²³⁵ Gediminas Vitkus, **Europos Sajunga Enciklopedinis Zinynas, a.g.e**, s. 29.

²³⁶ Darius Zeruolis, Ramunas Vilpisauskas, Klaudijus Maniokas, **Lithuania's Road to the European Union Unification Of Europe and Lithuania's EU Accession Negatiation**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2005, s. 33.

²³⁷ Gediminas Vitkus, **Europos Sajunga Enciklopedinis Zinynas, a.g.e**, s. 31.

Çevreyle ilgili görüşmelerde en önemli öncelik yukarıda da belirttiğimiz gibi enerji ve kimya sektörüyle ilgiliydi. Fazla bir doğal kaynağa sahip olmayan Litvanya hem kendi ihtiyaçları hem de bütçesine katkılarından dolayı bu sanayi sektörlerinden vazgeçmek istememiştir. Özellikle İgnalina Nükleer Santrali, Mazeikiai Petrol Santrali ve petrol ve petrol ürünlerinin yeniden işlenmesi de dahil kimya endüstrisi önem taşımıştır. AB ise çevre kirliliği endişesiyle kapatılma veya en azından gerekli standartlara uyularak çalıştırılmasını hedeflemiştir.

2.2.3. Dış ilişkiler

Dış İlişkiler alanındaki müktesebat başlığı, Topluluğun üçüncü ülkeler ve uluslararası organizasyonlar ile ticari ve ekonomik ilişkilerinin yanı sıra işbirliğinin ve yardımlaşmanın geliştirmesini kapsamaktadır. Müzakere sürecinde dış ilişkiler başlığı altında aday ülkelerden beklenenleri kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür.

DTÖ yükümlülüklerini karşılamak, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı ikili yada çok taraflı anlaşmaları üstlenmek, AB'nin dış ticaret rejimini kabul etmek, GTS uygulamalarını katılmadan hemen sonra yürürlüğe koyacak şekilde gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmek, İnsani Yardım ve Kalkınma Politikası alanında AB'de yürürlükte olan yasal düzenlenmelere uyum sağlamak.²³⁸

Dış ilişkiler müzakere pozisyonunda Letonya, Macaristan ve Slovenya gibi Litvanya geçiş süresi talep etmişti. Söz konusu dört ülkenin pozisyon belgelerinde belirttikleri talepleri müzakereler sırasında ortadan kalkmıştı. Uluslararası ticaretteki gelişmeler Birliğin dış ilişkiler alanındaki düzenlemelerini doğrudan etkilemekte, yeni ikili yada çok taraflı sözleşmenin yapılmasına neden olmaktadır. Nitekim müzakere sürecinde dış ilişkiler alanında ortaya çıkan yeni ticari işbirlikleri pozisyon belgelerinde geçiş süresi talebinde bulunan ülkelerin taleplerinin geçerliliğini yitirmesine neden olmuştur. Örneğin Litvanya, Ukrayna ile arasındaki tercihli ticareti sürdürebilmek için talep ettiği geçiş süresinden, Ukrayna ile ilgili AB politikasında meydana gelen değişikliklerinden dolayı vazgeçmiştir. Ukrayna mallarının büyük bir kısmı GTS'den yararlanmasının yanı sıra Ukrayna ile AB arasında tekstil ürünlerinin

---

²³⁸ <http://www.ikv.gov.tr>

ticaretinin serbestleştirilmesi amacıyla 19 Aralık 2000 tarihinde bir anlaşma imzalanmıştır. Letonya ve Litvanya Tarım Ürünlerine ilişkin Baltık Serbest Ticaret Anlaşması'nın tarafların tamamı AB'ye katılana kadar sürecek bir geçiş süresi talep etmişlerdir. Ancak söz konusu ülkelerin üçünün de aynı zamanda Birliğe katılmaları nedeniyle geçiş süresi talepleri ortadan kalkmıştır.²³⁹

2.2.4. Mali ve Bütçesel Hükümler

Mali ve bütçesel hükümler alanındaki müktesebat, üye ülkede AB bütçesinin yapılması ve uygulanmasına ilişkin kuralları içermektedir. Bu başlık altındaki müktesebat tüzük ve kararlardan (Ör: mali tüzük, öz kaynaklar kararı) oluşmaktadır. Bu nedenle mali ve bütçesel hükümler aday ülkelerde üyelikle birlikte doğrudan uygulanmaya başlamakta ve söz konusu hükümlerin ulusal mevzuata aktarılması gerekmemektedir.

Bununla birlikte aday ülke, ilgili tüzük ve kararların üyelik tarihinden itibaren uygulanacağına dair bir güvence vermelidir. Bu güvencenin verilmesi ise büyük ölçüde tarım, gümrükler, istatistik, vergilendirme ve mali kontrol gibi diğer müktesebat başlıklarında kaydedilen ilerlemeyle doğru orantılıdır.

Mali ve bütçesel hükümler aşağıdaki alt başlıkları içermektedir:

- Avrupa Toplulukları genel bütçesi
- Toplulukların öz kaynakları,
- AKÇT Antlaşması'nın geçerlilik süresinin tamamlanmasından sonra da devam edecek olan mali araçları içeren Avrupa Kömür ve Çelik Araştırma Fonu,
- AB mali sistemi içerisinde yer alan diğer hususlar: İngiltere'nin katkı indirimi, AB mali kurumlarına yapılan katkı (Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Kalkınma Fonu, Avrupa Merkez Bankası).²⁴⁰

²³⁹ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005, s. 397.

²⁴⁰ <http://www.ikv.gov.tr>

Mali ve Bütçesel Hükümler müzakere pozisyonunda üyelik tarihine kadar ilgili müktesebatının tamamının üstleneceği taahhüt edilmiş, AB bütçesine yapılacak katkı konusunda süresi müzakere edebilecek bir geçiş dönemi talep edilmiştir.

Katılım öncesi sürecin ve AB üyeliğinin tüm müktesebata uyum sağlama yönünde mali olarak bazı gereklilikleri de beraberinde getirdiği ve üyeliğin ilk yıllarında makroekonomik istikrarın zarar görebileceği gerekçisiyle AB bütçesine kademeli olarak artan bir şekilde katkıda bulunulacağı belirtilmiştir. Bu alanda talep edilen geçiş süresinin uzunluğunun diğer başlıklar altında kaydedilen ilerlemeye bağlı olarak belirleneceği bildirilmiştir.

Mali ve Bütçesel Hükümler Katılım antlaşması'nda Litvanya'ya 2004-2006 dönemi için 47 milyon Euro nakit aktarımı öngörülmüştür.²⁴¹

Tablo-9

Litvanya'nın AB'nin 2004 Yılı Bütçesine Yapacağı Katkılar (Euro)

Net Tarım Vergileri (%75)	Net Şeker ve İzoglukoz Vergileri (%75)	Net Gümrük Vergileri (%75) Öz Kaynak
1.575.000	0	17.025.000
Toplam Net Geleneksel Kaynaklar	Sabit Oranda KDV Öz Kaynakları	GSMG Öz Kaynakları (Rezerv Dışı)
18.600.000	17.373.912	80.336.401
GSMG Öz Kaynakları (Rezervler)	İngiltere'ye Sağlanan KDV'ye İlişkin Telafi Önlemi	Toplam Öz Kaynaklar
487.898	9.072.098	125.870.309

Kaynak: Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, Şubat 2005

²⁴¹ Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005, s.411-412.

Tablo- 10

Geçiş Özel Nakit Aktarımı Kolaylığı Kapsamında AB Bütçesine Öngörülen Miktarlar (Milyon Dolar), LİTVANYA

2004	2005	2006	TOPLAM
34,8	6,3	6,3	47,4

Kaynak: Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005.

Müzakereler 2000-2002 yıllar arasında tamamlanmıştı. Müzakerelerin tamamlanmasını takiben, ilgili aday ülkenin AB'ye katılım şartlarını ortaya koyan Katılım Antlaşması hazırlanmaktadır. Litvanya Katılım Antlaşması'nı diğer 7 MDAÜ, Kıbrıs ve Malta ile birlikte 16 Nisan 2003'te Atina'da imzalanmıştır. Litvanya'da 10-11 Mayıs 2003'te AB üyeliği ile ilgili referandum yapılmıştı ve referanduma katılan seçmenlerin %90'ı üyeliğine onay vermişti. Katılımın %50'yi geçmesiyle referandum sonucu Litvanya Parlamentosu üzerinde bağlayıcı etkiye sahip olmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda Litvanya Mayıs 2004'te AB üyesi olmuştur.²⁴²

²⁴² Vilpisauskas Ramunas, **Europos Sajungos Vidaus Rinka ĩr Lietuva**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003, s. 64-65.

IV. BÖLÜM

AB İLE LİTVANYA'NIN AB'YE KATILIM SÜRECİNDE TEMEL MESELELER

Üyelik görüşmeleri resmen 15 Şubat 2000'de başlamıştır. Görüşmelerde üzerinde en çok durulan konular, İgnalina Nükleer Santrali'nin kapatılması için sağlanacak finansman, Kaliningrad transit düzenlenmesi, tarım sübvansiyonları ve azınlık olmuştur. İgnalina Nükleer Santrali ve Kaliningrad bölgesi sorunları ülkenin sanayi yapısı ve coğrafi bakımdan Litvanya için özeldi. Çek Cumhuriyeti ve Polonya'nın aksine, Litvanya üyeliğe bir an önce ulaşmak için tarım sübvansiyonları konusunda çiftçilerin protestolarını görmezden gelmiş ve Kaliningrad konusunda Brüksel ile Moskova arasında varılan anlaşmayı kabul ederek egemenliğinden ödün vermekle eleştirilmiştir.

1. İGNALINA NÜKLEER SANTRALİ

İgnalina Nükleer Santral'i Litvanya'nın müzakereler sürecinde en tartışmalı ve üzerinde fazla durulan konulardan birisi olmuştur. Sovyetler Birliği zamanında yapılan santral Litvanya'nın elektrik ihtiyacını karşılamakta ve aynı zamanda da artan elektriği satmasıyla ülke bütçesine katkısı vardı. Santral'in olduğu bölgede yapılan şehir bütün geçimini buradan karşılamaktaydı. Santral'in kapatılması işsizlerin sayısını artıracığı gibi ülke elektrik ihtiyacını karşılamak için ek maddi yükümlülük altına girmiş olacaktı. AB Çernobil örneğinden ürkererek, biraz da "ben bilirim" havasıyla santralin kapatılmasını istemiştir. Kamuoyunun ciddi tepkileri karşısında Litvanya siyasetleri AB'ye direnç göstermiş ve daha sonra ise santralin güvenliği ve Litvanya için ne kadar önemli olduğu gerekliliğini AB yetkililerine anlatabilmişlerdir. Litvanya yetkilileri haksız da sayılmazlardı. Bir kere İgnalina'nın

Çernobil ile karşılaştırılması yanlıştı. Sovyet teknolojisiyle yapılmış olması güvenli ve çevreye uygun değil anlamına gelmezdi. Ayrıca ek yatırımlarla bu gibi sorunlar ortadan da kaldırılabilir bilirdi. Dahası son dönemlerde Çernobil kazasıyla ilgili farklı görüşler ortaya atılmaktaydı.²⁴³ Uzun ve çetin görüşmeler sonucunda her iki taraf ortak yol bularak bu krizi atlattılar.

Santralin teknik yapısı 2 adet RBMK - 1500 tipi reaktörden oluşmaktadır. Birinci reaktör Aralık 1983, ikinci reaktör ise Ağustos 1987 faaliyete geçmiştir.²⁴⁴ İgnalina Nükleer Santrali organik yakıt kullanan santrallerden elektriği daha ucuza üretmektedir. Son zamanlarda Litvanya tüm elektrik enerjisinin %76-86'sını santralden karşılamaktadır.²⁴⁵ Santralin yıllık elektrik üretimi 2003 yılında 2002 yılına oranla (14,142 milyar kws) % 9,2 artış göstererek 15,442 milyar kws olmuştur. Ülkenin enerji ihracatı 2003 yılında %10,3 oranında artmıştır. Devlet kuruluşu Lietuvos Energija (Lithuanian Energy) 2003 yılında 7,5 milyar kws elektrik satmıştır (2002 yılında 6.8 milyar kws). 2003 yılı için 26 milyon kws'i Letonya'ya satılmış, Polonya ve Estonya'ya satış ise sırasıyla 489 milyon kws ve 54,5 milyon kws olarak gerçekleşmiştir.²⁴⁶

Santral Litvanya için çok büyük öneme sahiptir. Santral ülkenin sadece enerji açığını kapatmıyor, aynı zamanda önemli bir gelir kaynağıdır.²⁴⁷ Santralin bulunduğu kent nüfusu 25 bindir.²⁴⁸ 1 Kasım 2003 tarihindeki bilgilere göre Santral'de çalışan personel sayısı ise 3663. 6 yıl içerisinde 650 işçi emekli olduğu, istifa ettiği ve diğer sebeplerden dolayı işten çıkarılmıştı, 807 işçi başka şirketle geçmişti. Görevine son vermek için 2005 yılında 123, 2006 yılında ise 303 işçi işten çıkarılmıştı.²⁴⁹ Zaten ülkenin işsizlik oranı da yüksektir. Önlem alınmazsa, santralin kapatılmasının ardından enerji ve istihdam konusunda büyük sıkıntılar yaşanması beklenmektedir.

---

²⁴³ Patlamadan günümüze kadar hep teknik nedenlere bağlanan facianın, son dönemlerde işin uzmanlarınca teknik nedenlerin dışında suni deprem ve yeni silah denemesi gibi ciddi bazı olaylar sonucu olduğu söylenmeye başlanmıştı.

²⁴⁴ Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 6-7.

²⁴⁵ **Bendrasis Programavimo Dokumentas, 2004-2006 Projektas**, Lietuvos Parengtas İr Europos Komisijos Patvirtintas Strateginis Dokumentas, Şubat 2003, s. 49.

²⁴⁶ Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 6-7.

²⁴⁷ <http://www.ntvmsnbc.com/news/270548.asp>.

²⁴⁸ Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 6-7.

²⁴⁹ Ukio Mnisterija, "**İgnalinos Atomines Elektrines Eksplotavimo Nutraukimas**", s. 2.

İgnalina Nükleer Santrali SSCB zamanında yapılmış olan ve taşıdığı muhtemel risklerden dolayı AB-Litvanya arasında sorun olmuştur. Yukarıda da değinildiği gibi AB, Çernobil örneğinden hareketle Sovyet teknolojisi ile yapılmış olan santralin kapatılmasını istemiş ve Litvanya'nın İgnalina Nükleer Santrali'nin kapatılma zorunluluğu yerine getiremezse üyelik müzakerelerinin başlamayacağını belirtmişti. Hatta AB santralinin daha erken kapatmasının konusunda baskı yapmıştı. Ayrıca resmi belgelerde müzakereye başlamasının şartlarından biri santralin kapatma tarihinin belirlenmesi vurgulanmamıştı.²⁵⁰

Litvanya ise hem enerji bakımından hem de çalışan personelin işsiz kalacağı için iç tepkilerden dolayı kapatılmaya karşı koymaya çalışmış²⁵¹ ve santralin modern haline getirilerek faaliyetine devam edilmesini önermiştir.²⁵² Kapatılması ile ülke elektrik açığını karşılamak için daha fazla mali yükümlülük altına girmekle kalmayacak önemli bir döviz girdisinden mahrum kalacak ve daha fazla işsize sahip olacaktır. Bunun dışında enerjinin üretimi için nükleer yakıt yerine organik yakıtın kullanılması, organik yakıtı kullanan santrallerin modernizasyonu, yeni jeneratör güçlerin uygulanması, enerji ihracatının kaybından dolayı enerji sektörüne de zarar verecektir. Elektrik enerjisinin fiyatının artmasıyla ilgili sektörlerde üretilen ürünlerin rekabeti azalacak, bu ürünlerin ihraç edildiği piyasalar kaybedilecek, şirketler iflas edecektir. Böylece zincirleme reaksiyon ile bıçak sırtında olan ekonomi çok kötü etkilenecektir.

Tüm bunlar göz önüne alınarak 1996 yılında Avrupa Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası talebi sonucu enerji sektörünün gelişimi için en az masrafları yapmak için program yapılmıştı. Bu çalışmanın sonucunda, daha sonra yabancı uzmanlar tarafından İgnalina Nükleer Santrali'nin daha uzun zaman çalışabileceğini tespitinde bulundular.

1999 yılında AB talebiyle yeni bir program yapıldı. Fransa, Danimarka ve ABD uzmanlarının katıldığı bu programa göre, enerji sektörü için 4 senaryo üzerinde

²⁵⁰ Europos Integracijos Studiju Centras, Miskinis Vaclovas, Galinis Arvudas, Kugelevicius Jonas, **Lietuvos Integracija Į Europos Sąjungą Pasiekimai Ir Problemos, "Lietuvos Energetikos Dabartis, Problemos, Perspektyvos"**, Vilnius, Eugrimas yayınları, 2000, s. 95.

²⁵¹ Litvanya Dosyası, **DEİK, a.e.g.**, s. 6-7.

²⁵² Klaudijus Maniokas, Ramunas Vilpisauskas, Darius Zeruolis, **a.g.e.**, s. 266.

durularak santralin kapatılma tarihler belirlenmişti.

Birinci senaryo: İgnalina nükleer santralının 1. ünitesini 2000 yılın sonuna kadar , 2. ünitesini ise 2005 yılın sonuna kadar kapatması.

İkinci senaryo: İgnalina nükleer santralının 1. ünitesini 2005 yılın sonuna kadar , 2. ünitesini ise 2010 yılın sonuna kadar kapatması.

Üçüncü senaryo: İgnalina nükleer santralının 1. ünitesinin yakıt kanalları 2006-2007 yıllarında değiştirildikten sonra 15 yıl çalışması, 2. ünitesinin yakıt kanalları 2011-2012 yıllarında değiştirildikten sonra 15 yıl çalışması.

Dördüncü senaryo: İgnalina nükleer santralının 1. ünitesinin 2005 yılın sonunda kapatması, 2. ünitesinin yakıt kanalları 2011-2012 yıllarında değiştirildikten sonra 15 yıl çalışması.²⁵³

Litvanya, İgnalina nükleer santralının 1. ünitesini 2005 yılına kadar kapatmayı, 2. ünitenin de hangi tarihte söküleceğine en geç 2004 yılına kadar verilmesini kabul etmiştir. AB 2. ünitenin 2009 yılına kadar sökülmesini istemektedir.²⁵⁴ Ancak yine de Litvanya'nın bu süreçten zararlı çıktığı söylenebilir. Yeterince petrol yada doğal gaz gibi kaynaklara sahip olmayan Litvanya, enerji ihtiyacının büyük bir kısmını nükleer santrallerden sağlıyordu. Bu nedenle üyelik sürecinde çevre sorunları ülkenin başını çok sık ağrıttı.²⁵⁵

Ancak yine de AB, reaktörlerin kapatılmasının elektrik enerjisini üreten nükleer yakıttan organik yakıtla geçilmesi, yakıtla çalışan elektrik santrallerinin etkisinin artması, yeni ve alternatif elektrik enerjinin üretim kaynaklarının üretilmesi için ayrılan yatırımlar, organik yakıtın (petrol, gaz) yükselen ithalat masraflarından²⁵⁶ oluşan maliyetin çok yüksek olduğundan mali ve teknik destek sağlamayı taahhüt

---

²⁵³ Europos Integracijos Studiju Centras, Miskinis Vaclovas, Galinis Arvudas, Kugelevicius Jonas, **Lietuvos Integracija Į Europos Sąjungą Pasiekimai Ir Problemos, "Lietuvos Energetikos Dabartis, Problemos, Perspektyvos"**, Vilnius, Eugrimas yayınları, 2000, s. 96-97.

²⁵⁴ <http://sunsite.bilkent.edu.tr/listeler/enerji/2002/Apr/0003.html>

²⁵⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/270548.asp> .

²⁵⁶ **Bendrasis Programavimo Dokumentas, 2004-2006 Projektas**, Lietuvos Parengtas Į Europos Komisijos Patvirtintas Strateginis Dokumentas, Şubat 2003, s. 49.

etmiştir.²⁵⁷

AB mali yardımı Visaginas şehri ve çevresindeki bölgelerde artacaktır. Yapısal fondan sağlanan yardımdan kullanım imkanı sağlanacaktır. Bunun dışında İgnalina Nükleer Santrali yanında olan radyoaktivite fazlalıkları ve yerler temizlenecektir. Sökülmesi daha 20-30 yıl süreceği için vasıflı emek gücüne talebi belli bir süre olacaktır. Sosyal Garanti Kanunu Projesi İgnalina Nükleer Santrali kapatıldıktan sonra işsiz kalacak işçilere Litvanya’da yada diğer AB ülkelerde iş bulma konusunda yardımcı olacak ve tazminat verecektir.²⁵⁸ Bunun dışında santralin sökülmesi ile ilgili teknik projeler de yapılmaktadır. İgnalina Nükleer Santrali ve Visaginas şehrine ısı sağlamak için ısı ve buhar kazan dairelerini kurulmaktadır. Blokların kapatılmasına kadar kullanmış olan nükleer yakıt için depolar yapılacaktır. Yine teknik belge arşivi modernize edilecek, I Blok kapatıldıktan sonra kısmen yanmış yakıtın II Blok’a transferi yapılacaktır.²⁵⁹

Bunun dışında Avrupa Birliği, Litvanya’da bulunan İgnalina Nükleer Santralının sökülmesi sırasında kullanılmak üzere 2004 yılı için 105 milyon Euro, 2005-2006 yılları için de 70 milyon Euro ayırmaya karar verdi.²⁶⁰ Birlik 2006 yılından sonra santralin sökülmesi için uygun ve ise yarayan mali destek sağlayacaktır.²⁶¹ Söz konusu karar, Litvanya’nın Avrupa Birliği’ne katılımı sırasında AB-Litvanya arasındaki karşılıklı yükümlülüklerin bir parçası olarak verildi.²⁶² Santralin tamamen kapatılmasının uzun dönemdeki maliyetinin ise 3 milyar Euro’ya ulaşacağı tahmin edilmektedir.²⁶³ Avrupa Birliği Slovakya ve Bulgaristan’da bulunan nükleer santrallerinin kapatılmasını istemiştir. Ancak bu ülkeler santrallerinin kapatılmasına fazla karşı çıkmamış ve tazminat talep etmemişler. AB kendisi, Slovakya’da bulunan Bohunice nükleer santralinin

²⁵⁷ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005, s. 275.

²⁵⁸ **Referendumo Del Lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medžiaga, “İgnalinos AE Kontekstas”**, Vilnius, 25.03.2003, s. 2.

²⁵⁹ Ukio Ministerija, **“Pasiruosimas DEksplotavimo Nutraukimui Vykdomi Pagrindiniai Techniniai Projektai”**, 31.03.2004, s. 1.

²⁶⁰ <http://sunsite.bilkent.edu.tr/listeler/enerji/2002/Apr/0003.html>

²⁶¹ **Referendumo Del Lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medžiaga, “İgnalinos AE Kontekstas”**, Vilnius, 25.03.2003, s. 1.

²⁶² <http://sunsite.bilkent.edu.tr/listeler/enerji/2002/Apr/0003.html>

²⁶³ Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 7.

sökülmesi amacıyla 2004-2006 yılları arasında her yıl 20 milyon Euro ayırmayı teklif etmişti. Slovakya ile karşılaştırma yapıldığında Litvanya'ya daha fazla ödenek ayrıldığı görülmektedir.²⁶⁴

Yukarıda belirttiği gibi 2009 yılında santralinin ikinci bloğu kapatılacaktır. Şu anki kapasiteyle üretilen elektrik önümüzdeki 10 sene için yeterli gözükmektedir. Daha sonrası gelişen Litvanya ve yakın ülkeler için yeterli olmayabilir. Böylece devlet Litvanya'da yeni nükleer santralini yapmayı düşünmektedir ve bunun için dış finansmana ihtiyaç vardır.²⁶⁵ İgnalina Nükleer Santrali kapatıldıktan sonra Termik santralleri yenilenecektir. Termik Santraller tam kapasiteyle çalışarak kar sağlayacak, vergi ödeyenlerin ve bütçedeki yükü azaltacaktır.²⁶⁶

2. TARIM SÜBVANSİYONLARI

Litvanya, Sovyet döneminde tarım ülkesiydi. Sanayi ile inşaat işgücünün yaklaşık %10'u oluşturuyordu. Sovyet döneminde duble ekonomi -tarım ve sanayi- geliştirilmişti. Estonya ve Letonya'dan farklı olarak Litvanya için tarım daha önemli ekonomik daldı.²⁶⁷

1991 yılından bu yana 14 hükümet değiştiren Litvanya'da sosyal demokratların iktidara geldiği her dönemde, çiftçiler kayırdı. Çünkü Kolhozların²⁶⁸ olaylı bir biçimde kaldırılmasından beri, Litvanyalı köylüler sosyal demokratların en sadık seçmenleri oldular. Nüfusun yüzde 30'unu oluşturan ve azaltılmaya çalışılan tarım kesimi genellikle AB teşvikleriyle ayakta durdu ama çiftçiler ülkenin AB'ye satılacağı korkusunu da ta ki, 7 yıllık geçiş süresi konulana kadar yaşadılar. Hatta AB

---

²⁶⁴ <http://sunsite.bilkent.edu.tr/listeler/enerji/2002/Apr/0003.html>

²⁶⁵ <http://www.info.lt>, "Vyriausybe Zieba Sviesa Naujai Atominiai Elektrinei", 18.11.2005.

²⁶⁶ Europos Komitetas Prie LR Vyriausybes, **Referendumo Del lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medziaga**, "İgnalinos AE Kontekstas", Vilnius, 25.03.2003, s. 5.

²⁶⁷ Eknomimio Bendradarbiavimo ir Pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayımları, 2000, s. 26.

²⁶⁸ Kolhoz: SSCB zamanında daha çok köyler için planlanmış ortak üretim sistemidir.

üyeliği konusunda bu geçiş süresini pazarlık malzemesi yaptılar.²⁶⁹

AB bütçesinin yarısını bu sektör için ayırmaktadır. Çiftçiler mali destek, fiyat üzerinden yapılan düzeltmeler, ihracat sübvansiyonu, ithalat kısıltması olarak desteklenmektedir. Tarım alanındaki görüşmeler daha çok geçiş dönemleri ve teknik uyarlamalar konusunda cereyan etmiş ve tarım alanında 8 geçiş dönemi uygulanması konusunda anlaşmaya varılmıştır. AB fonlarından 2004-2006 dönemi için Litvanya'da kırsal bölgelere²⁷⁰, çiftliğin modernizasyona, çiftliklerinde kullanılan teknolojinin yenilenmesine, köylerde yolların ve elektrik yapılanmasına ve zor şartlarda ve koruma elbise giyen çiftçilere²⁷¹ 1,25 milyar Litas (362 milyon Euro) doğrudan destek ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır.²⁷² Ortak Tarım Politikası ilkelerine uygun yapıların da yetersiz olduğu belirtilmiş ve tüm bu hususlar çerçevesinde, ilgili yatırımların sadece en büyük çiftliklere yönelik olarak gerçekleştirilmesinin bir daha rasyonel olacağı ifade edilmiştir.

Kamu sağlığı, gıda güvenliği, hayvan refahı ve hayvan sağlığı konularının giderek daha da önem kazandığı ve Ortak Tarım Politikası'nın önemli bir ayağı halinde geldiği göz önünde bulundurulacak olursa, hem bitki sağlığı hem de veterinerlik mevzuatlarının yeni üye ülkeler tarafından eksiksiz olarak uygulanmasının taşıdığı önem ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özellikle veterinerlik alanının kapsadığı ve hayvansal ürünlerinin üretildiği ve işlendiği tesislerdeki hijyen, stok yoğunluğu, taşıma, çevreye saygılı üretim, etiketlendirme ve pazarlama şartlarının ilgili direktiflerle belirlenmiş kurallara uyumu AB'nin tarım müzakereleri sırasında üzerinde en hassasiyetle durduğu konuların başında gelmiştir. Bu çerçevede Litvanya'da 20 et, süt, süt ürünü, kümes hayvanı, yumurta ve balıkçılık işletmesine ilgili direktiflerdeki yapısal zorunluluklardan geçici bir süre için muafiyet getirilmiştir. Bu durumdaki işletmeler kendilerine tanınan süre içinde mevzuatla uyumlu hale gelemelerse kapatılacak, yine bu süre boyunca ürettikleri ya da

---

²⁶⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/270548.asp>

²⁷⁰ Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 9.

²⁷¹ Arvydas Galinis, Jonas Kugelevicius, Teodoras Medaiskis, Vaclovas Miskinis, Vitalis Nakrosis, Vilpisauskas Ramunas, **Lietuvos intergracija i Europos Sajunga**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2000, s. 153-157.

²⁷² Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004, s. 9.

işledikleri ürünleri AB pazarına sunamayacaktır.²⁷³

Piyasa dengesizliği ürünün yeniden işlenmesine, tüketicilerin şikayetlerine, ticaret partnerlerinin, özellikle ABD'nin azarlarına neden olmaktadır. Avrupa Birliği de Orta ve Doğu Avrupa'daki tarım sektörü pazarı yavaş ve isteksiz genişletmektedir. AB ile Litvanya arasında sanayi ürünlerin satışı serbest yapılmaktadır. Ancak tarım ürünlerin satışını gümrük vergileri, belirlendiği ürün standartları sınırlamaktadır. Buna göre AB'nin uyguladığı yöntemler rekabeti bozmaktadır.²⁷⁴ Yani, Sovyet teknolojisinin kalıntılarıyla bütün toprağı ekip beceremeyen Litvanya çiftçileri, büyük ve modern teknolojiyi kullanan Batı Avrupa çiftçileriyle rekabet edememektedir. Hatta Batı Avrupa devletleri tarım ürünlerini sübvansede etmektedir. Örneğin; Almanya devlet tarafından yapılan böyle bir hareket köyde yaşayanlara geçim garantisinin verilmesi anlama gelmektedir.²⁷⁵ Bu durumun tek nedeni, AB'nin yerli çiftçilerin tarım ürünleri piyasasının liberalleşmesinin istemesine karşı gelmesiydi.²⁷⁶

Litvanya'nın tarımı ülkenin stratejik bir kaynağıdır. Tarımı sektörü geliştirmek için rekabete dayanan tarım sektörü, devlet kurumları ve görevlilerin yardımıyla bölgelerin özelliklerine uygun olan köy ekonomik ve sosyal gelişimini sağlamaya çalışılmaktadır. Köy üretim altyapısı, özellikle köy yolları ve köyde gerekli olan hizmet sistemi geliştirilmektedir. Köy topluluklarına çok büyük önem verilmektedir. Kamusal örgütler, Tarım Odası, Çiftçilerin Sendikası, Dernekler ile sosyal diyalog kurulmaktadır. Köylerde köy turizmi kurulmaktadır. Köyün kültürünü, etnik özelliğini, sağlık ve aydınlanma ocaklarını korumasına yardım edilmektedir. Çiftçiliğin büyüklüğü dikkate alınmadan çiftçilere tarım ürünlerinin satın alma fiyatı aynı olacağı garantisi verilmiştir. Genç çiftçilere mali yardım ve

---

²⁷³ **Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Şubat 2005, s. 208.

²⁷⁴ Vilpisauskas Ramunas, **15 Klausimu Apie Lietuvos Naryste Europos Sajungoje**, Europos Komisijos Delegacija Lietuvoje, 2001, s. 13.

²⁷⁵ Europos Integracijos Studiju Centras, Uzsienio Reikalų Ministerija, Vilniaus Universiteto Tarptautiniu Santykiu Ir Politikos Mokslu Institutas, Antanas Buracas, **Lietuvos Integracijos I Europos sajunga Strategija, "Eventualios Integracijos Pasekmes"**, Kaunas, Naujasis Lankas Yayınları, s. 162-163.

²⁷⁶ Vilpisauskas Ramunas, **15 Klausimu Apie Lietuvos Naryste Europos Sajungoje**, Europos Komisijos Delegacija Lietuvoje, 2001, s. 13.

kendilerini geliştirme imkanları sağlanmaktadır. Etkili tarım bilgi sistemi kurulmakta ve tarım eğitimi ve danışma desteklenmektedir. Ekoloji, kaliteli tarım ürünlerinin üretimi ve kullanımı geliştirilmekte ve tarım ürünlerinin ihracatı, orman işi desteklenmektedir.²⁷⁷ Bu gelişmelerin ardından, çiftçilerin çiftçilikleri ve tarım ürünlerini yeniden işleyen şirketleri modernize ettikten sonra tarım sektöründe çalışanların geçim seviyesinin yükseleceği ve birkaç gelecek yıl içerisinde tarım ürünleri ihracat ve ithalatı olumlu değişim göstereceği düşünülmektedir.²⁷⁸

3. KALİNINGRAD TRANSİT DÜZENLEMESİ

Resim 1:

Kaliningrad meselesinin 2. Dünya Savaşı'nın ürünü olduğu söylenebilir. Yapılan toprak paylaşımı sonrası Polonya'nın batıya kaydırılması sonucu Sovyetler

²⁷⁷ Rolando Pakso Koalicijos, "Uz Tvarka ir Teisinguma", **Rinkimu programos Kaimo politikos Nuostatos**, www.politika.lt/moni/ld/ka.

²⁷⁸ Europos Komitetas Prie LR Vyriausybės, **Referendumo Del Lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medžiaga**, "Aktualus Klausimai Ir Atsakymai Apie Lietuvos Stojima i Europos Sajunga", Vilnius, 25.03.2003, s. 45.

bir toprak kazanmıştır. Bu bölge de o zaman Birliği oluşturan 15 cumhuriyetten birisi olan Rusya Federasyonu'na bağlanmıştır. Sovyet ordusunun 1945'te ele geçirdiği eski Alman toprağı Königsberg, yani Kaliningrad'da 1 milyon Rus yaşamaktadır. Polonya ve Litvanya'nın arasında kalan bölgenin Rusya Federasyonu ile kara sınırı bulunmamaktadır. Baltık denizi'nde kilit bir ekseri üs görevi yapan kent, Moskova için tarihi öneminden ziyade stratejik önem taşımaktadır. SSCB'nin dağılması sırasında Rusya'nın başı en fazla Baltık Cumhuriyetleri ile ağrımıştı. Zira, Birliği yıkıma götüren halk hareketlerinin kıvılcımı ilk buralarda atılmıştı. SSCB dağıldıktan sonra ise diğer cumhuriyetlerin aksine üç Baltık ülkesi (Litvanya, Letonya ve Estonya) BDT'ye üye olmamışlardı. Bunlara ilave olarak da Litvanya ile Rusya arasında Kaliningrad bölgesiyle ilgili zaman zaman anlaşmazlıklar ve sorunlar ortaya çıkmaktaydı.²⁷⁹

Litvanya'nın AB'ye üye olması ile birlikte Kaliningrad tamamen AB sınırları içinde kalmış oluyordu.²⁸⁰ Kaliningrad bölgesi ile ilgili AB, Litvanya ve Rusya arasında ticaret, vize, nakliye, enerji ve.b konularda sorunlar ortaya çıktı.²⁸¹ Rusya Litvanya, Letonya ve Polonya'ya gidebilmeleri için Kaliningrad'daki vatandaşlarına yıllık Schengen vizesi uygulanması, Kaliningrad balıkçılarına Baltık denizinde avlanma izini verilmesi, Kaliningrad'dan Rusya'ya gelen ürünlerin kara, deniz ve hava yoluyla geçişlerinde muayene edilmemesi ve ayrıca Kaliningrad'a doğal gaz, petrol boru ve elektrik hatları bağlama isteğinde bulunmuştu. Litvanya'da uluslararası anlaşmanın normları aştığı için Rusya'nın istekleri negatif değerlendirilmişti.²⁸² Bölge, ticari olarak çevre ülkelerin etkisine çok açıktır. Bu durumda Rusya'yı endişelendirmektedir. Bu amaçla bölgedeki askeri yapılanma gözden geçirilmiş, Baltık Filosu'nun küçültülmesi düşünülmüş ve "Serbest Bölge" ilan edilerek yabancı sermaye buraya çekilmek istenmişti. Bölge gıda ve ticaret gibi hayati konularda Rusya'ya bağımlıdır. Bunun yanında, bölge var olan sanayi altyapısı ile Rusya açısından vazgeçilmez konumdaydı. Şu da unutulmamalıdır ki,

²⁷⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/270548.asp>

²⁸⁰ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 350-351.

²⁸¹ Gediminas Vitkus, **Europos Sajunga Enciklopedinis Zinynas**, Vilnius, Eurigmas Yayınları, 2002, s. 166.

²⁸² "Lietuva İr Kaliningradas Siekia Geru Santykiu", **İntegracijos Zinios gazetesi**, Nr: 4, 2001, s. 6.

Rusya Sovyetler Birliği sonrası eski toprakları üzerinde mümkün olduğunca etkin ve nufuz sahibi olmak istemekteydi. Bölgenin güvenlik, sınır sorunu, ticaret ve diğer konulardaki öneminin yanında prestij bakımından da Rusya için önemliydi.²⁸³

Yukarıda belirtildiği sorunlar içerisinde öne çıkan vize sorunudur. Çünkü Rusya'nın önderleri AB'ye giren ülkelerde *acquis* tamamen gerçekleştirildiği için diğer konularla ilgili AB ile mutabık kalmıştı. Ülkelerinin bir parçasına seyahat etmekte olan Ruslar AB toprağından geçmek zorunda kalıyorlardı. Rusya, Brüksel'de yapılan zirvede vatandaşlarının serbest dolaşım rejiminden yararlanmasını istemişti, ancak Avrupalıların önerilerini kabul etmekle yetinmek zorunda kalmıştı. Rusya içindeki bir noktadan Rusya'ya ait olan Kaliningrad'a geçiş için Schengen vizesi almaları gerekecekti. Bunun için Birlik ve Litvanya arasında görüşmeler yapılmıştır. 28 şubat 2003 tarihinde Mali Bakanı Dalia Grybauskaite ve Avrupa Komisyon'un Lideri Michael Graham kolaylaştırılmış transit prosedürünü gerçekleştirmek için Litvanya'ya ayıran 12 milyon mali yardımın memorandumu imzalanmışlardı.²⁸⁴ 1 Haziran 2003 tarihinde St. Petersburg'ta düzenlenen AB – Rusya zirvesinde, Avrupa komisyonu Başkanı Romano Prodi ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile benzer mesajlar vererek “Kaliningrad'da yaşayan Rusların vizesiz anavatana gidebilmeleri ve AB ülkelerine vize almadan seyahat edebilmeleri” konusunu dile getirmişti. Fakat teknik yetersizlikler ve görüş birliği sağlanmaması AB - Rusya zirvesinden çıkabilecek kesin bir sonucu engellemişti. Kaliningrad için bir anlamda vize olan kolaylaştırılmış seyahat belgesi uygulamasına geçilmiştir. Litvanya hükümetinin 18 Haziran 2003 tarihli toplantısında kolaylaştırılmış Kaliningrad transit belgelerinin verilmesiyle ilgili düzenleme onaylanmıştır. Karar uyarınca, 1 Temmuz 2003 yılından itibaren Litvanya'dan transit geçerek Kaliningrad'a gidecek veya oradan dönecek Rusya vatandaşlarına 5 Euro karşılığında kolaylaştırılmış seyahat belgesi verilmesi öngörülmüştür.²⁸⁵ AB ve Rusya tarafından yapılan anlaşmaya göre trenle yolculuk eden Rusya vatandaşlarına tek kullanımlık kolaylaştırılmış seyahat belgesi verilmektedir. Litvanya'da Rus

²⁸³ “1990 Sonrası AB – Rusya İlişkilerinde Kaliningrad Sorunu”, www.tasam.org/modules.php?name=News&file=article&sid=162.

²⁸⁴ **Pasirasomas 12 mln. Euru Vertes Memorandumas Tranzitui İs İr İ Kaliningrado Sriti Finansuoti**, www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=33, 27.02.2003

²⁸⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/270548.asp>

vatandaşlarıyla ilgili bir veri bankası oluşturacak ve sadece veri bankasında kayıtları mevcut olan Rusya vatandaşlarına bu seyahat belgesi verilecektir. Ayrıca Litvanya ülkesinden transit olarak geçmesini sakıncalı gördüğü kimselere seyahat belgesi veya herhangi bir şekilde almış olanlara geçiş izini vermeme hakkına sahiptir.²⁸⁶ Kaliningrad bölgesinden Litvanya'ya ya da Litvanya'dan Kaliningrad'a giden trenlerin geçtiği Kena ve Kybartai sınırların korunmasını güçlendirmişti.²⁸⁷ Arabayla yolculuk edenlere ise çok kullanımlık kolaylaştırılmış seyahat belgesi verilmektedir.²⁸⁸ 4 Temmuz 2003 tarihinde ise Litvanya "Transit Kolaylık Belgesi" uygulaması ile yeni döneme bir nevi hazırlık yapmıştı.

Litvanya'nın, AB'ye karşı taahhütlerine uygun olarak AB dışındaki ülkelerin vatandaşlarına vize uygulanması başlamasıyla, Rusya ile Kaliningrad arasında gidiş – gelişlerde bazı aksaklıklar meydana gelmektedir. Litvanya Dışişleri Bakanlığı Antana Valionis, "Elbette bazı sorunlar meydana geldi ve bazı yolcular Litvanya'dan transit geçemedi, ancak bunlar yanlış anlamalara ve Rusya'nın eksik bilgi sahibi olmasına dayanan teknik sorunlarından ibarettir" açıklanmasında bulunmuştu. Litvanyalı yetkililere göre, bu belge uygulanmasının ilk gününde meydana gelen olaylar, Rusya'nın bu yeni düzenlemeye çok da hazırlıklı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumun devamı halinde, çok daha ciddi sorunlarla karşılaşması beklenmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Polonya ve Litvanya'nın AB'ye girmesiyle Kaliningrad'a yaşayan Rusların vize alma zorunluluğuyla karşı karşıya kalacak olmasından kaynaklanan sorunun, hava köprüsü kurulması ve feribot seferleriyle giderileceğini açıklamıştı.²⁸⁹

Kaliningrad konusunda Brüksel'in bazı çekinceleri bulunmaktadır; AB'nin Polonya ve Litvanya ile olan üyelik görüşmelerinde bu konunun temel bir belirleyici olarak tanımlanması olasılığı dışlanmış ve bunu söz konusu ülkelerin dış politikalarında değerlendirmeleri ve Rusya ile ikili ilişkileri kapsamında çözümleri öğütlenmiştir. Fakat bölge, jeopolitik özelliğinden dolayı gözden çıkarılmış değildir.

²⁸⁶ "Kaliningrado Ekspresas", **Integracijos Zinios gazetesi**, Nr:10, 2002, s. 7.

²⁸⁷ **Pasirasomas 12 mln. Euru Vertes Memorandumas Tranzitui Is Ir I Kaliningrado Sriti Finansuoti**, www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=33, 27.02.2003

²⁸⁸ "Kaliningrado Ekspresas", **Integracijos Zinios gazetesi**, Nr:10, 2002, s. 7.

²⁸⁹ **Litvanya, AB Dışındaki Ülkelere Vize Uygulanması**, www.eu.ibsresearch.com/news_display.asp?upsale_id=2998, 04.07.2003.

AB aslında bölge ile çok yakın ilişkiler içerisindedir. Özellikle Kaliningrad'ın ticaret ve yatırım sıkıntısı Almanya'nın bölgeye ilgisini artmıştı. Almanya, bu bölgenin iktisadi anlamda kalkınmasının desteklenmesinin bölgesel istikrarı da güçlendireceği noktasından hareketle, bu konuyu genişleme bağlamında değil, bölgesel işbirliği kapsamında değerlendirmektedirler.

AB'nin Kaliningrad konusundaki duyarlılığı, Polonya ve Litvanya'nın üye olmalarından sonra söz konusu yörede yaşayanlara yönelik uygulanacak olan vize işlemlerinin uzun vadede BDT, Asya ve Ortadoğu'dan gelebilecek yasadışı göçmenlerin bu bölgede toplanmaları riskidir. Bu açıdan bakıldığında, Brüksel bürokrasisi, sınır bölgelerinin güvenliğini ve sınır geçişlerinin sıkı kontrollere tabi olması konusunda gerek Polonya ve Litvanya ile, gerekse de Moskova'yla yakın temas içerisindedir. Bunun ötesinde de sınır güvenliğine dayalı olan organize suçlar, yasadışı göçler gibi sorunların önlenmesi için karşılıklı işbirliği gereklidir.

2000 Mayıs ayında Danimarka'da düzenlenen hükümetlerarası bir konferansta Kaliningrad bölgesinin kalkınması ve bölgesel istikrara katkısı konularında Rusya'nın AB'ne birçok önerileri, AB'nin Haziran 2000'de gerçekleşen Feira Zirvesi sırasında ele alınmış ve birçoğu benimsenmiştir. Benimsenen öneriler arasında, taşımacılık koridorunun modernizasyonu, enerji nakil ve doğal gaz boru hatlarının yenilenmesi, çevrenin korunması, Kaliningrad bölgesinin Avrupa eğitim kuşağına dahil edilmesi, sosyal güvenlik şartlarının geliştirilmesi, sınır güvenliğinin ve kontrol tekniklerinin iyileştirilmesi ve sınır aşan konularda karşılıklı işbirliğine gidilmesi gibi başlıklar yer almaktadır.

Ancak Beril Dedeoğlu'ya göre AB'nin uzun vadede Kaliningrad'ın kalkınmasını desteklemeyi sürdüreceğini düşünmek yanlış olur. Bu yörenin gelişmesi için sağlanan TACİS finansmanı belirli dönemlere yayılan projelere uygulanmaktadır; dolayısıyla uzun vadeli finansmanın devamı kesin değildir. Öte yandan AB, Kaliningrad yöresinde yaşayanlara yönelik Schengen rejimi uygulanmasında Rusya'nın beklentisi olan belirli ayrıcalıkların tanınmasına ilişkin

özel bir işaret vermemiştir.²⁹⁰

Bundan sonraki dönemde ise 2002 yılında bazı gelişmeler meydana gelmişti. Haziran 2002'de Moskova'da yapılan AB – Rusya zirvesinde AB, Rusya'ya bazı ticari tavizler vermesine rağmen Kaliningrad statüsü ya da açılması düşünülen koridor için söz vermemiştir.

4. AZINLIKLAR

Etnik azınlıklar İkinci Dünya Savaşı ve Litvanya'nın Rusya'dan göç eden sanayi işçileri korunmasından dolayı Sovyet zamanlarda Estonya ve Letonya'dan farklı olarak ülke nüfusunun % 20'sini oluşturmuştur. Ülkenin en büyük azınlık grubu Polonyalılar ve Ruslardır. En büyük göç dalgası Letonya ve Estonya'yı vurmuştu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Letonya nüfusu üç kat artmıştı. 90'ların sonunda Letonya'nın Riga başkentinde Letonyalılar nüfusun sadece %40'ını oluşturuyordu. Sovyet zamanlarda Estonya'da ise Slavların sayısı dört kat artmıştı. 90'ların sonunda 1,6 milyon nüfustan 550.000 kişi Slavlardı (çoğu Ruslardı). Litvanya'da sayılarının az olması diğer Baltık ülkelere göre etnik azınlıkların durumu o kadar da kötü değildi.²⁹¹

1991 yılında Baltık ülkelerin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte buralarda yaşayan Rus topluluklar önemli bir sorun haline gelmiştir. Rus azınlığın karşılaştığı temel sorunlar, vatandaşlık, kültürel haklar ve bütünleşme sorunu olarak sıralanabilir.

Litvanya'da 1991 yılında Vatandaşlık Yasası kabul edildi. Uyrukluğu, ülke yaşamış olduğu süre ve devlet dili bilip bilmediğini önemsemeden bütün insanlara Litvanya vatandaşlığı verilmişti. Günümüzde azınlıkların %90'ının Litvanya vatandaşlığı var.

Litvanya anayasası azınlıkların haklarını, dillerini, kültürünü, geleneklerini

---

²⁹⁰ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 350-351.

²⁹¹ Ekonominio Bendrabiavimo ir pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayınları, 2000, s. 20.

kabul etmektedir. Azınlıklar parlamentoda çok fazla temsil edilmemektedir. Ancak 1996 yılının kasım ayında yapılan genel seçimlerde %5'ten fazla seçmen oyu alan Polonya azınlığı parlamentoda bir yer almıştı. 5 parlamento üyesi – etnik azınlıkların temsilcileri partilerin listesine göre seçilmişti. Etnik azınlıkların kendi kültürel ve eğitim sorunları çözüme hakkı var. Azınlıklarla ilgili sorunları da Etnik Azınlıklar ve Bölge Departmanı çözülmektedir.

Litvanya hükümeti azınlıkların dili ve kültürü desteklemektedir.²⁹² Ülkede yaşayan etnik azınlıkların ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda gelişmesine AB üyesi olana kadar katkıda bulunmaya devam etmekteydi.²⁹³ Devlet etnik azınlıkların okullarını finanse etmektedir. Öğrencilerin % 14,6'sı Rusça yada Lehçe ders verilen okullarda okumaktadır.²⁹⁴

Nispeten türdeş bir yapıya sahip olmanın avantajına sahip olan Litvanya, 2000 yılının Mart ayında, 1995 imzalandığı Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi onaylamıştır.²⁹⁵ 2000 yılında Rumların Litvanya toplumuna entegrasyonunu teşvik eden programın önlemleri hayata geçirildiğinde, Rum derneklerinde ana okulu seviyesinde olan gruplara, meslek gelişimi kurslar organize edilmişti. 2001 yılında kültürel kendine özgünlüğünü koruyarak azınlıkların Litvanya toplumuna entegrasyonunu teşvik eden Ulusal Azınlık Topluluklarının Kültürel Alanı Destekleme Programı uygulandı.

Litvanya'da % 6,7 Polonyalı, bir çok Litvanya'lı da Polonya'da yaşamaktadır. 2001 yılında her iki ülkede azınlıkları koruma bölümü adı altında Litvanya-Polonya işbirliği gelişmeye devam etmişti.²⁹⁶

AB Komisyonu ilerleme raporları, bu açıdan sosyo-ekonomik bütünleşmeyi

---

²⁹² **Agenda 2000, Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Narystei Eyropos Sajungoje**, Komisyonun Raporu, s. 14, www.euro.lt

²⁹³ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 184.

²⁹⁴ **Agenda 2000, Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Narystei Eyropos Sajungoje**, Komisyonun Raporu, s. 14, www.euro.lt

²⁹⁵ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 185.

²⁹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Pritarimas 30.04.2001, Nutarimas Nr:597, **2001 Metu Nacionalinio Saugumo Sistemos Bukles Įr Pletros Ataskaita**, Vilnius, 2002, s. 50.

sağlama, Litvanya dilinin azınlık mensuplarına öğretilmesi çalışmalarının başarıyla sürdürüldüğünü belirtmiştir. Litvanya, genel olarak Kopenhag Kriterlerini gerçekleştirilmiş ve bu açıdan azınlık haklarının korunması konusundaki sorunları çözmüştür. Buna rağmen azınlıklar üst düzey devlet memuru olmak için imkanları az olduğunu ve kendi dilleri kullanınca problemlerle karşıladıklarını belirtilmektedir. Bu sorunlar müsait durumu bozmamaktadır.²⁹⁷

Diğer Baltık ülkelere baktığımızda Letonya ve Estonya’da azınlık sorunları bu kadar kolay çözülmemiştir. Sayıları oldukça fazla olan ve Rusya’nın kendi içişlerine karışması ihtimalini ortaya çıkaran bu toplulukların Rusya’ya dönmesini sağlamaya çalışan Estonya ve Letonya, başlangıçta bu amaçla onlara vatandaşlık vermeyi reddetmiştir. Bu açıdan Baltık devletlerinde yaşayan Rusların temel sorunu olarak vatandaşlık sorunu ortaya çıkmaktadır. Ancak Rusya, bu ülkelerde yaşayan Rus topraklarının, söz konusu devletlerin AB’ye katılmasının ardından, AB vatandaşı olacaklarının bilincindedir. Bu açıdan bu devletlerde mümkün oldukça çok sayıda Rus topluluğun kalmasını kendi çıkarları açısından gerekli görmüştür.

Estonya’da toplam nüfusun % 28’i Rus kökenlidir. Bağımsızlığına kavuştuğu tarih olan 1991’de, Estonya’da yaşayan Rusların büyük bölümün Estonya vatandaşı olmaması büyük sorun olarak görülmüştür. 10 Aralık 1991 tarihli Vatandaşlık Yasası, Estonya vatandaşı olabilmek için belli bir süre ülkede oturmuş olma, Estonca bilme, sabıkasız olma gibi ön koşullar taşımıştır. Ayrıca 1993 tarihli Yabancılar Yasası. Vatandaş olmayanların ülkeden sürülebileceğini belirtmesi dolayısıyla büyük sıkıntı yaratmış ve Rusya’nın sert tepkisine yol açmıştır. Estonca bilme koşulu kaldırılınca vatandaşlık kazanma süresi hızlanmıştır. Bu değişikliğin yürürlüğe girmesiyle birlikte Rus azınlığın % 27’si Estonya vatandaşlığını elde edebilmiştir. Baltık devletleri içinde, AB’ye bütünleşme konusunda ilk dalgada yer alan Estonya, Avrupa Komisyonu’nun önerileri doğrultusunda hareket etmekte ve halen vatandaşlık alamamış olanlar için geçici oturma izinlerinin sürekli hale getirilmesi yönünde kararlar almaktadır. Bugüne kadar Rus kökenlilerin % 47,30’u kalıcı oturma izni edinebilmiştir. Ancak yabancıların kamuya ait kuruluşların yönetim

---

²⁹⁷ **Agenda 2000, Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Narystei Etyropos Sajungoje,** Komisyonun Raporu, s. 15.

kurallarında bulunmaları, devlet memuru olarak çalışmaları ve bir siyasal partiye üye olmaları halen yasaktır. Rus azınlığın haklarını korumak konusundaki kararlığını giderek daha güçlü biçimde gösterse de Rusya-Estonya ilişkilerinin tam olarak düzeldiği söylenememektedir. AB Komisyonu'nun ilerleme raporları Rus azınlığın haklarının giderek daha kararlı bir biçimde korunmakta olduğu görüşündedir.²⁹⁸

2000 yılında Estonya parlamentosu tarafından değiştirilen yasa Estonca'nın özel ve kamu sektöründe kullanımının düzenlenmektedir. Kanuna göre, özel alanda Estonca'nın kullanımının zorunlu kılınması için belirgin kamu yararı, toplumsal güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı, tüketicinin korunması ve iş güvenliği gibi koşulların varolması gerekmektedir. Rus azınlığın nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu bölgelerde, Rusçanın idare ve yargı organları nezdinde kullanılması güvence altına alınmıştır. 2000'de değiştirilen Orta ve Yüksek Öğretim Yasasına göre 2007 yılından itibaren orta öğretim kurumlarında verilen derslerin % 40'ının Rusça olması öngörülmüştür.²⁹⁹

Mart 2000 tarihinde Estonya hükümeti "2000-2007 Arasında Estonya Toplumunun Bütünleşmesi" konulu bir program yayınlamıştır. Bütünleşme süreci dört ana başlık altında ilerlemektedir. Yetişkin ve çocuklar için eğitim, yetişkinler için dil kursları, azınlık kültürlerinin korunması için programlar ve Eston kökenliler ve azınlıkların birbiriyle kaynaşmasını sağlamak için kamuoyuna yönelik olarak yürütülen kampanyalar.³⁰⁰

İki buçuk milyonluk nüfusuyla Baltık devletleri arasında ikinci sırada yer alan Letonya'da nüfusun % 30,4'ü Rus kökenlidir ve bu azınlık üyelerinin çoğu Letonya vatandaşı değildir. 1992 yılında hazırlanan Vatandaşlık Yasası yürürlüğe konmamış, 1994 yılında hazırlanan ikinci tasarı hem Rusya hem de AB tarafından eleştirildi. 1995 yılında yumuşatılarak yasalaşmış; ancak bu kez hem Rusların, hem de ülke içindeki milletçilerin tepkisini çekmiştir. 1998 yılında vatandaşlığa alınma

---

²⁹⁸ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 180-182.

²⁹⁹ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 183-184.

³⁰⁰ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 184-185.

koşullarının yumuşatılması konusunda yapılan bir referandum sonucunda vatandaşlık yasası AB'nin istendiği doğrultuda değiştirilmiştir. Letonya'da yaşayan herkesin, vatandaşlığa başvurma hakkına sahip olduğunu belirten yeni yasa ile birlikte, vatandaşlık başvurusunda bulunanların sayısı hızla artmıştır. Vatandaşlığa hak kazanmak için başarılması zorunlu olan sınavın soruları birleştirilmiş, başarı oranı böylelikle % 95'i aşmıştır.³⁰¹

Letonya nüfusunun % 43'ünün anadilinin Letonca olmadığını düşünülürse, dil politikalarının, azınlıkların bütünleşmesi amacıyla ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan 1996 yılından bu yana Letoncayı yaygınlaştırmak amacıyla bir program yürütülmektedir. 2004 itibaren devlet tarafından finanse edilen orta öğretim kurumlarındaki eğitimin sadece Letonca yapılması yönündeki hüküm korunmaktadır.³⁰²

Aralık 1999'da alan "Letonya Toplumunun Bütünleşmesi" adlı ulusal programın amacı, siyasal, toplumsal ve bölgesel bütünleşmeyi sağlamak amacıyla eğitim, dil, kültür ve iletişim alanlarında çalışmalar yapmayı öngörmüş ve bütünleşmeyi hızlandırmak amacıyla dört kurum oluşturulmuştur.. Bu arada ulusal planda alınan bu önlemlerden başka yerel yönetimler de kendilerini ilgilendiren alanlarda çalışmalar yürütmektedir. Ancak, Letonya'da vatandaş olmayanların bazı meslekleri gerçekleştiremeyeceklerine dair sınırlamalar yüzünden ekonomik hayata büyük ölçüde zarara uğramaktadır. Yabancıların bazı mesleklerden uzak tutulmaları ise özellikle devletin güvenliği öne sürülerek savunulmaktadır.³⁰³

---

³⁰¹ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 182-183.

³⁰² Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 183-184.

³⁰³ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, Ekim 2003, s. 184-185.

AB ANAYASASI

Avrupa Birliği'nin üye sayısı 2004 Mayıs'ında 15'ten 25'e yükselmiştir. Genişlemiş bu yapı içinde yönetim mekanizmalarının artan yük nedeniyle tıkanmaması için sistemi yeniden düzenlemek gerekiyordu. Ancak Anayasa metninin en erken, genişlemenin ilk dalgasının tamamlanmasından iki sene sonra yürürlüğe girebileceği düşünülüyor. Anayasa Avrupa Birliği'nin yapılarını şekillendirilen ve geride bıraktığımız yaklaşık 50 yıl boyunca imzalanan çok sayıda antlaşmanın yerine geçecek ve Avrupa Birliği'nin ne olduğunu, neleri yapıp yapmayacağını tek bir belge içinde toplayacaktır.

O zamana kadar ise, Aralık 2000'de Nice doruğunda kabul edilen oylama sistemi çerçevesinde sürdürecektir. Bu sisteme göre, çoğunlukla alınan kararlarda ülkelerin belli bir oy ağırlığı oluyor. Örneğin İspanya ve Polonya 27 oya sahip. Fakat, nüfusları bu ülkelerin neredeyse iki katı olan Almanya ve Fransa gibi ülkelerin oy hakkı sadece 29 ve bu sistemin ülke nüfuslarını adil biçimde yansıtmadığı savunuluyor. Bu tartışmaya neden oldu. Böylece, Anayasa çalışmalarında da Nice Zirvesi'nde kabul edilen sistemin yerine ülkelerin nüfuslarını daha orantılı yansıtacağı düşünülen ve çifte çoğunluk adı verilen bir oylama yöntemi önerildi.³⁰⁴ 25 üyenin her biri onay takvimini kendisi belirleyeceği için bu sürecin uzun sürmesi bekleniyor. Ancak tüm üyelerin Bulgaristan ve Romanya'nın da Birliğe katılması öngörülen 2007 yılına kadar bu onay vermiş olması gerekiyor.³⁰⁵ Anayasayı oylayacak 25 ülkeden 10'u halk oylaması sistemini kullanacak. Fransa'dan önce sadece İspanya'da referandum yapılmış ve anayasa kabul edilmiştir.³⁰⁶ Birçok üye ülkeler gibi Litvanya parlamento yoluyla AB Anayasası'nı onayladı. Litvanya'nın 141 üyeli parlamentosu 4'e karşı 84 oyla kabul etti. Böylece AB Anayasasını kabul eden ilk ülke Litvanya oldu.

Ancak Fransa ve Hollanda'da 2005 yılının ilk yarısında yapılan referandumlarda AB Anayasasını reddedilmesi AB'nin geleceğine yönelik düzenlemeler de bir belirsizliğe sürüklemiş bulunmaktadır. Ekonomik durgunluk,

³⁰⁴ İtovizyon, İstanbul Ticaret Odası'nın Aylık Yayındır, Ocak 2004, s. 38-39.

³⁰⁵ http://www.bbc.co.uk_04.10.2004

³⁰⁶ <http://www.cnnturk.com.tr, 14.06.2005>

hayat pahalılığına etki olacağı düşünülmektedir. Fransa'daki "Hayır" ve Hollanda'daki "Hayır" İngiltere ve Polonya'nın AB'ye bakışını büyük ölçüde değiştiriyor. Haziran'a kadar yalnız 9 ülke tarafından kabul edilen AB Anayasası, beklendiği gibi Kasım 2006'da katiyetle uygulamaya konulamayacak.³⁰⁷ Ulusal tartışmaların genel bir değerlendirilmesini yapmak ve nasıl yol alınacağını kararlaştırmak üzere, AB Anayasası konusunun 2006 yılının ilk yarısında yeniden gündeme gelmesine karar verilmiştir.³⁰⁸ Bu durumda Avrupa yeni tartışmanın içine giriyor. Özellikle ekonomik açıdan güç durumda olan Almanya ve Fransa AB'ye ödeyeceği paraları da azaltmak için büyük bir savaş veriyor (82milyonluk-Almanya, 55 milyonluk-Fransa AB bütçesinin %40'nı karşılaşıyorlar).³⁰⁹

AB Anayasası'nın yeniden gündeme gelmesine verilen karara rağmen G.Kıbrıs, oylama için belirlenen 30 Haziran tarihini değiştirmeyerek, AB Anayasası'nı karardan sonra oylayan ilk üye ülke oldu. Oylamada, 30 kabul, 19 ret oyu verilirken 1 parlamenter oylamaya katılmadı. Bunu takiben, Malta 6 Temmuz tarihinde gerçekleştirilen oylamada Anayasa'yı oybirliği ile onayladı. Son olarak, 10 Temmuz'da Lüksembourg'da gerçekleştirilen referandumda AB Anayasası, vatandaşların %56,52'sinin desteği ile kabul edildi. Böylece, Anayasayı kabul eden ülkelerin sayısı 13'e yükseldi. Lüksemburg, İspanya'dan sonra Anayasa'yı referandumla kabul eden ikinci ülke oldu.

Hatırlanacağı gibi referandum yapılan diğer iki ülkede -Fransa ve Hollanda- Anayasa reddedilmiş; bunu takiben İngiltere 2006 bahar döneminde yapmayı planlandığı referandumu askıya almıştı. 16-17 Haziran 2005 tarihinde gerçekleştirilen Zirve'de onaylama sürecinin dondurulmasına karar verilmesinin ardından da, referandum yapmayı planlayan diğer ülkeler -İrlanda, Portekiz, Danimarka, Çek Cumhuriyeti ve Polonya- referandumları askıya aldıklarını açıklamışlardı.³¹⁰

³⁰⁷ <http://www.hurriyet.com.tr>, 01.06.2005

³⁰⁸ **İKV Bülkenti**, 01-15 Temmuz, 2005, s. 2.

³⁰⁹ <http://www.hurriyet.com.tr>, 01.06.2005

³¹⁰ **İKV Bülkenti, a.g.e.**, s. 2-3.

SONUÇ

20. yüzyılda yaşanmış olan dünya savaşlarına yol açan anlaşmazlıkların merkezi olan Avrupa, kazananı ve kaybedeni bakımından da en fazla zarara uğrayan bölge olmuştur. Fransa ve Almanya gibi devletlerin öncülüğünü ettiği ülkeler artık tek yolun işbirliğinin olduğunun farkına varmışlardı. Yüzyıllarca devam eden savaşlar hiç kimseye bir şey kazandırmamakla birlikte Avrupa'nın tümüyle başat güç olarak kalmasını engellemiştir. Bir dizi antlaşma ve somut adımlarla Avrupa sahnesine örneğine rastlanılmayan bir aktör ortaya çıkmıştı. AB artan önemi ve cazibesıyla bir çekim merkezi olmayı başarmıştı. 2004 genişlemesine kadar AB üç genişleme dalgasına sahne olmuştu. Bu genişlemeler her ne kadar Birlik tarafından hazmedilmişse de önemli sorunlar yaratmıştı. İlk genişlemenin yarattığı sorunlar: dünya ekonomisinde meydana gelen gelişmeler, toplulukta karar alma süreci, topluluk bütçesinin yapısı, İngiltere'nin federal eğilimleri reddetmesiydi. İkinci genişleme sonrası Topluluğa üye olan Yunanistan bazı sorunlar yarattı ve bunlar ekonomik sorunlardan daha çok siyasi sorunlar olmuştur. Türkiye'nin 1987 yılında AB'ne yaptığı tam üyelik başvurusu, Yunanistan'ın sürekli siyasi sorun yaratan bir ülke olmasına neden olmuştur. Yunanistan, Türkiye ile AB arasındaki ortaklık ilişkisinin geliştirilmesini engellemiş, Türkiye söz konusu olduğunda AB'nin genişleme sürecini veto edebileceğini belirtmiştir. Bunun dışında Topluluk içerisindeki eski üyeler arasındaki yapısal ve ekonomik farklar Topluluk için ciddi zorluklar doğurmuştur. Ekonomik seviyeleri farklılık göstermesine rağmen, bu ülkelerin Topluluğa dahil edilmek istemelerinin nedeni, bu ülkelerin demokrasilerinin konsolide edilmesi ve istikrarın korunmasının sağlanmasıdır. Öte yandan bazı üye ülkeler, Topluluğun güneye doğru genişlemesine karşı koymuş ve yeni üyelerin katılımını geciktirmiştir. Yeni üyelerin katılımı, hem Ortak Pazar'ın genişlemesi, hem de Topluluğun Akdeniz boyutu kazanması uluslararası alanda etkisinin artmasını sağlamakla birlikte, tarım sektöründe ve yapısal fonlarda yapılan harcamaların artması, Topluluk için yeni zorluklar yaratmıştır. Aynı zamanda, altı üyeli bir Topluluk için geliştirilmiş olan karar mekanizmaları, üye sayısı on iki olan Topluluk için yetersiz gelmeye başlamıştır. İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın ekonomik gelişmelerini tamamladıktan sonra AB'ne katılmaları, üçüncü genişlemeye

en sorunsuz genişleme özelliği kazandırmıştır. İsveç'in Euro alanına girmekten kaçınması, bu genişlemenin tek pürüzü olmuştur.

1989 yılında SSCB'nin dağılması bir dönüm noktasına olmuştur. Bu olay aynı zamanda Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerin Topluluğa entegrasyonu çabalarını doğurmuştur. AB, demokrasiyi, yeni benimsenmiş çoğu MDAÜ'lere yönelik ekonomik ve siyasi desteğini arttırmıştı. Bu ülkelerde başlayan demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş çabalarını desteklemek amacıyla, 1989 yılında, aralarına Türkiye'nin de bulunduğu yirmi dört OECD ülkesi tarafından bir grup (G-24'ler) oluşturulmuştur. Grubun amacı; MDAÜ'lara gıda yardımı, teknik yardım ve diğer alanlara yönelik yardım sağlamak olmuştur. AB'nin bölge ülkelere ilgisi ticari ve siyasi olduğu kadar hem kendi hem de tüm Avrupa'nın güvenliği ile yakından ilgiliydi. PHARE olarak adlandırılan ve Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde komünist rejimlerin yıkılması ile birlikte, bu devletlerin ekonomilerini yeniden yapılandırma çabalarını desteklemek amacıyla 1989 yılında oluşturulan bu programa Litvanya 1992 yılında dahil edilmişti. Avrupa Birliği hem politik hem de ekonomik öneme sahip bulunan sorumluluğu benimseyerek, söz konusu ülkelerle ticari bağlarını güçlendirmeye yönelik yeni düzenlemeleri uygulanmaya koymuştur. Diğer ülkeler için de hazırlanmış ve 10 MDAÜ'ye yönelik Avrupa Anlaşmaları çerçevesinde, AB ile MDAÜ arasında ticaret hızla büyümüş olup, bu ülkelerin ticaretlerini eski Sovyet Birliği Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi piyasalarından uzaklaştırmıştı. Daha sonra AB, MDAÜ ile ilişkilerini yeniden kurmaya ve adım adım AB'ye entegrasyonlarını sağlayacak, yeni bir "AB Genişleme Politikası" oluşturmaya başlamıştır. Bu yeni Genişleme Politikası, 1993 Kopenhag Zirvesi'nde, MDAÜ'nün AB'ye aday ülke olduğunun tanınması ve tam üyelik için gereken kriterlerin belirlenmesi ile şekillenmeye başlamış ve "Kopenhag Kriterleri" olarak bilinen bu kriterler, aday ülkelerin Avrupa Birliği'ne üye olmak için yerine getirmeleri gereken kriterlerdi. 1994 yılında tam üyelik başvurularının başlamasıyla birlikte, Aralık 1994'de Essen'de toplanan Avrupa Birliği Konseyi'nde, aday ülkeler için Avrupa Birliği'ne Katılım Öncesi Strateji (pre-accession strategy) belirlenmişti. Söz konusu strateji, Avrupa Antlaşmaları'na taraf olan aday ülkelerle düzenli ve planlı politik ilişkiler kurmak yoluyla bir güven ortamı yaratmayı hedeflemekteydi.

Ana amaç ise, aday ülkelerin Avrupa Birliği'nin Tek Pazar uygulanmasına uyumlarının sağlanmasıydı.

Bu gelişmelerin sonucu AB'nin dördüncü genişlemesiyle 1 Mayıs 2004'te 10 yeni ülke havai fişekler, coşkulu kutlamalarla AB üyesi oldu. Bu olay büyük bir siyasi ve idari başarıydı. Bu 10 yeni üye ülke -Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Estonya, Kıbrıs ve Malta- 74 milyonluk nüfusuyla 15 eski AB üyesinin nüfusunun yüzde 20'sini oluşturuyor. Toplam GSMH'ları 440 milyar Euro, yani eski üyelerinkinin yaklaşık yüzde 5'i kadar.

Ülkeler arasında ekonomik kapasite ve durumları bakımından da farklar göze çarpmaktadır: Kıbrıs ve Malta uzun zamandan beri piyasa ekonomisi deneyimine sahipken, geri kalan sekiz ülke 1990'lı yıllarda sosyalist planlı ekonomi sistemini bırakıp piyasa ekonomisine geçmişlerdi. Alman Merkez Bankası Bundesbank'ın verilerine göre, Kıbrıs ve Slovenya'nın kişi başına düşen geliri eski AB üyelerinin ortalamasının yüzde 70 - 80'ine denk düşerken Letonya'da bu oran sadece yüzde 37'dir. Ayrıca yeni üyeler büyük ve nüfusu geniş ancak kronik bütçe sorunları, kesin kurallı ve çalışma yasaları ve büyüme oranı düşük bir bloğa dahil oldular.

Tüm bunlara rağmen bu yeni 10 üye ekonomi açısından pek çok fırsat sunduğunu söyleyebiliriz. Düşük vergi, ücret ve faiz oranı uygulamalarıyla üretim ve hizmet sektöründeki yatırımlar açısından çekim merkezleri oluşturmaktadırlar.

Örneğin, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'da saatlik çalışma ücreti Almanya'ninkini yüzde 13 ile yüzde 22'si kadardır. Yatırım kuruluşu Standard&Poors'tan stratejisti Charles Dautresme, yatırımcıların yeni üyelerin performansını iyi değerlendirmeleri, özellikle de eski Doğu Bloğu ülkelerindeki büyümenin Almanya ve diğer AB ülkelerindeki ihracat şirketleri üzerindeki etkisinin dikkatle izlenmesi gerektiğini kaydediyor.

Nitekim, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın şimdiden Batı Avrupa için önemli bir pazar oluşturduğu gözleniyor. Almanya'nın toplam ihracatında yüzde 13,5'lük bir pay sahibi olan Fransa'ya karşılık Almanya'nın Doğu Avrupa ülkelerine olan ihracatının Fransa'ya yönelik ihracatını aştığı gözleniyor.

MDAÜ'lere yatırım yaparken iki yol seçildiği görülmektedir. Bunlardan biri doğrudan yatırımdır. Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın toplam piyasa kapitalizasyonu yalnızca 60 milyar Euro olsa da, analistler "ortalamanın üzerinde bir büyüme" bekliyorlar. İspanya, Portekiz ve İrlanda'nın toplam piyasa kapitalizasyonunun da bu üç ülkenin Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'na üye olduktan sonra 1992 ile 1999 yılları arasında yüzde 750 oranında arttığına dikkat çekiliyor. Oysa aynı dönemde AB'nin daha olgun piyasalarında yüzde 400'lük bir büyüme gerçekleşti. Ayrıca bu üç ülkenin borsa performansları diğerlerine göre ikiye katlandı. Stratejistler İspanya, İrlanda ve Portekiz'de olanların eski Doğu Bloğu ülkelerinde olacakların göstergesi olduğunu kaydediyorlar. Nitekim, Morgan Stanley'e göre AB'ye üye olduktan sonra Çek hisseleri yüzde 17, Macar Borsası yüzde 6,4 oranlarında değer kazanmıştır.

Yatırımda ikinci yöntem ise bu ülkelerde faaliyetleri satın almak yada bu ülkelere ihracat yapmak.

Uzmanlar ilk olarak, özellikle bireysel bankacılığın iyi bir yatırım alanı olduğunu belirtiyorlar. Örneğin, kredi kartı kullanımının düşük olduğu Polonya'nın bankacılık sisteminin sermayeye ihtiyaç duyduğuna dikkat çekiliyor.

İkinci olarak da AB sübvansiyonlarından yararlanacak olan bu ülkelerdeki inşaat, mühendislik, enformasyon-teknolojisi ve telekomünikasyon sektörlerinin altyapısındaki iyileşmeyle önemli bir avantaj sağlanacağı belirtiliyor.

Üçüncü olarak da, tüketim harcamalarının artmasına paralel olarak tüketim sektörü vurgulanıyor. Öte yandan, bazı kuruluşlar ise dolaylı yatırımı yeğliyor. Özellikle küresel çaptaki kuruluşlar Doğu Avrupa pazarının kendi kararlarına çok bir şey katmayacağını düşünerek bu ülkelerdeki küçük kuruluşlara hissedar olmakla yetiniyor.

AB ile Litvanya diplomatik ilişkiler 1991 yılında kurulmuştur. AB ile bütünleşme sürecinde üç temel anlaşma yapılmıştır. Bunlardan ilki olan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması 11 Mayıs 1992 yılında imzalanmış ve 1993 başında yürürlüğe girmiştir. 18 Temmuz 1994 yılında Serbest Ticaret ve Ticaretle İlgili

Konulardaki Anlaşma imzalanmış ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 12 Temmuz 1995 yılında Litvanya ve AB arasında Avrupa Anlaşması imzalanmıştır. Avrupa Anlaşması, Litvanya'nın parlamentoları tarafından onaylanarak 1 Şubat 1998 tarihinde yürürlüğe girmiş, böylece, Litvanya ile AB arasında Ortaklık Konseyi ve Ortaklık Komitesi kurulması da imkân dâhiline girmiştir. Anlaşma, Litvanya'ya AB ile siyasi diyalog, serbest ticaret ve kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı imkânları sağlamış, Litvanya'nın ekonomik, mali ve teknik sistemlerinin AB ile uyumlu hale getirilmesini mümkün kılmıştır.

Litvanya 8 Aralık 1995 tarihinde AB Bakanlar Konseyi'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştu. Konsey 27 Nisan 1998 tarihinden itibaren başlattığı "screening" sürecine Litvanya'yı da dahil etmişti. Böylece, Litvanya'nın 1998 yılı sonuna kadar tamamlamak zorunda olduğu kısa vadeli öncelikler ile yerine getirmesi en azından birkaç yıl alabilecek orta vadeli öncelikler tespit edilmiş ve böylece mali yardımlar gelmeye başlamıştı. AB Komisyonu 1 Mart 1999 tarihinde yaptığı açıklamada, aralarında Litvanya'nın da bulunduğu ikinci gruptaki beş ülke ile üyelik müzakerelerine hazırlıklarını hızlandırma kararı alındığını bildirmesi çalışmalarını teşvik etmiş ve 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Konseyinde, diğer 5 ülkenin yanı sıra Litvanya ile üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı Litvanya'da sevinçle karşılanmıştı.

Litvanya, 1998'de başlayan "tarama sürecini" çok taraflı ve ikili aşamalarını tamamlanmış olduğundan, gözden geçirilmiş ve rasyonalize edilmiş "ikinci tarama süreci" 1 Ocak 2000'den itibaren başlamıştı. Müzakereler 2000-2002 yılları arasında tamamlanmış ve Litvanya 2003 yılında Katılım Antlaşması'nı diğer 7 MDAÜ, Kıbrıs ve Malta ile birlikte imzalanmıştı. Müzakerelerin pozisyonlarında genelde üyelik tarihine yada farklı bir tarihe geçiş süresi talep edilmiştir.

Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası müzakere başlığı altında Litvanya'nın NATO'ya katılması, AB'nin Baltık Bölgesine Genişlemesi ve Rusya'nın Yaklaşımları ile ilgili açıklama yapılmıştı. Litvanya 1994 yılının Ocak ayında yaptığı başvuru ile eski Sovyetler Birliği ülkelerinden NATO üyeliği talep eden ilk ülkeler arasına girdi. Rusya başta Litvanya olmak üzere eski sosyalist ülkelerin NATO

üyeliğine tamamen karşı çıkmaktaydı. Aslında, Rusya'nın sözden öteye geçmeyen bu reddedici tavrı, söz konusu ülkelerin üyelik sürecini yavaşlatmaktan ziyade hızlandırdı. Litvanya tarafından bu konuda yapılan açıklamaların çoğunda, ülkenin NATO'ya üye olması Rusya'ya kesinlikle zarar vermeyeceğine yönelik sözlere rastlamak mümkündür. Askeri malların transferinin kendi ülkesi üzerinden yapılabileceğini düşünen Litvanya, bu nedenle de Rusya'da sınırı bulunmayan ama Rusya'ya ait olan ve genişleme süreciyle ortada dışlanmış olarak kalacak Kaliningrad bölgesinin güçlendirilmesi, istikrara kavuşturulması için çok uğraştı. Bu konuda Ruslarla uzlaşmaya varan Litvanya, Kaliningrad'daki en büyük yatırımcı ülke konumuna geldi.

Litvanyalılar NATO üyeliğini Rusya'nın ülke üzerindeki etkisini azaltmanın garantisi olarak da gördüler. Tabii NATO üyeliği konusundaki çabaları aynı zamanda AB'nin kriterlerini hızla yerine getirmelerine yaradı. Parlamento'da da bir NATO Komisyonu oluşturuldu. Diğer Baltık ülkeleriyle birlikte bir Askeri Meslek Birliği (Armeekolleg), bir Barış Gücü ve Hava Kontrol Birliği oluşturuldu. NATO üyeliği konusundaki ısrarının anlaşılır olduğunu öne sürüldü. Çünkü pek çok Litvanyalı, bir yere ait olmanın, işgal altında yaşamaktan çok daha iyi olduğunu tarihte yaşadıklarından öğrendi. Bu nedenle Rusya ile ilişkilerini NATO ve AB üyesi olarak daha güçlü, daha adil bir biçimde düzenlemeyi de hedefledi. NATO ülkelerinden İngiltere, Danimarka, Almanya ve ABD desteğini esirgemedi. Bütün Baltık ülkelerinde askeri okullar kuruldu. Baltık ülkeleri NATO'nun "Barış İçin Ortaklık" inisiyatifinde, Baltık denizinde ortak bir tatbikat yapıp, Uluslararası Barış Misyonu "BALBAT"ın oluşturulmasına da katkıda bulundular.

Transit Geçiş sorunu Rusya Federasyonunun başını az ağrıtmamıştı. Kaliningrad Bölgesi Rusya'ya ait ve Polonya ve Litvanya arasında kalan bir bölgeydi. Yani, genişleme ile AB sınırları içinde kalmış oluyordu. Ülkelerinin bir parçasına seyahat etmekte olan Ruslar AB toprağından geçmek zorunda kalıyorlardı. Böylece Rusya içindeki bir noktadan Rusya'ya ait olan Kaliningrad'a geçiş için Schengen vizesi almaları gerekmekteydi. Litvanya hükümetinin 18 Haziran 2003 tarihli toplantısında kolaylaştırılmış Kaliningrad transit belgelerinin verilmesiyle

ilgili düzenleme onaylanmıştı. Karar uyarınca, 1 Temmuz 2003 yılından itibaren Litvanya'dan transit geçerek Kaliningrad'a gidecek veya oradan dönecek Rusya vatandaşlarına 5 Euro karşılığında kolaylaştırılmış seyahat belgesi verilmesi öngörülmüştü. Litvanya böylece Rusya ile yaşayabileceği muhtemel bir sorunun üstesinden gelebilmişti.

AB ile Litvanya'nın AB'ye katılım sürecinde diğer meseleler ise: İğnalina nükleer santralinin kapatılması için sağlanacak finansman ve tarım sübvansiyonları tartışmaları olmuştur.

İğnalina Nükleer Santrali SSCB zamanında yapılmış olan ve taşıdığı muhtemel risklerden dolayı AB-Litvanya arasında sorun olmaktadır. AB, Çernobil örneğinden hareketle Sovyet teknolojisi ile yapılmış olan santralin kapatılmasını istemiş, Litvanya ise hem enerji bakımından hem de çalışan personelin işsiz kalacağı için iç tepkilerden dolayı kapatılmaya karşı koymaya çalışmıştı. AB bir nebze de olsa Litvanya'nın ekonomik kayıplarını karşılayarak onun geri adım atmasını sağlamak istemiştir. Birlik, Litvanya'da bulunan İğnalina Nükleer Santralının sökülmesi sırasında kullanılmak üzere 2004 yılı için 105 milyon Euro, 2005-2006 yılları için de 70 milyon Euro ayırmaya karar verdi. Söz konusu karar, Litvanya'nın Avrupa Birliği'ne katılması sırasında AB-Litvanya arasındaki karşılıklı yükümlülüklerin bir parçası olarak verildi. Litvanya, İğnalina nükleer santralinin 1. ünitesini 2005 yılına kadar kapatmayı, 2. ünitenin de hangi tarihte söküleceğine en geç 2004 yılına kadar verilmesini kabul etmiştir. Her iki taraf da belli oranda taviz vererek bu sorunun üstesinden gelebilmiştir.

Litvanya, Sovyet döneminde de tarım ülkesiydi. Nüfusun yüzde 30'unu oluşturan ve azaltılmaya çalışılan tarım kesimi genellikle AB teşvikleriyle ayakta duruyordu. Çiftçiler ülkenin AB'ye satılacağı korkusunu 7 yıllık geçiş süresi konulana kadar yaşadılar. Hatta AB üyeliği konusunda bu geçiş süresini pazarlık malzemesi bile yaptılar. Çiftçilerin sosyal demokratların ağırlıkta iktidar olduğu bir ülkede önemli bir oy potansiyeliydi. İç politik nedenler Litvanya yetkililerini daha dikkatli adım atmaya zorluyordu. Çiftçilerin korkusu giderilmeli ve küstürülmemeleri gerekiyordu. Aynı zaman da ise AB'nin de istekleri yerine

getirilmeliydi. AB Litvanya’da daha çok çiftçilerin Avrupa ve dünya standartlarında ürün üretebilmelerini ve rekabet edebilmelerini sağlamak istiyordu.

AB Anayasa’sı Birlik yapılarını şekillendirilen ve geride bıraktığımız 50 yıl boyunca imzalanan çok sayıda antlaşmanın yerine geçecek ve Avrupa Birliği’nin ne olduğunu, neleri yapıp yapmayacağını tek bir belge içinde toplanmasıdır. Aralık, 2000’de Nice Zirvesi’nde oylama sistemi kabul edildi. Fakat, nüfusları Polonya ve İspanya’nın neredeyse iki katı olan Almanya ve Fransa gibi ülkelerin oy hakkı sadece 29 ve bu sistemin ülke nüfuslarını adil biçimde yansıtmadığı savunuluyor ve tartışmaya neden olmaktadır. Böylece, Anayasa çalışmalarında da Nice Zirvesi’nde kabul edilen sistemin yerine ülkelerin nüfuslarını daha orantılı yansıtacağı düşünülen ve çifte çoğunluk adı verilen bir oylama yöntemi önerildi. Tüm üyelerin Bulgaristan ve Romanya’nın da Birliğe katılması öngörülen 2007 yılına kadar anayasa için onay vermiş olması gerekiyor. Anayasayı oylayacak 25 ülkeden 10’u halk oylaması sistemini kullanmaktadır. Birçok üye ülkeler gibi Litvanya parlamento yoluyla AB Anayasası’nı onayladı. Litvanya’nın 141 üyeli parlamentosu 4’e karşı 84 oyla kabul etti. Böylece AB Anayasasını kabul eden ilk ülke Litvanya oldu.

Litvanya’nın AB Üyeliği İle Kazanılan Avantajlar

1- Litvanya jeopolitik konumunda değişiklik görülmektedir. Şöyle ki, Litvanya artık bir NATO ve AB üyesi olduğundan siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan istikrarlı bir yatırım ortamı sunmaktadır. AB ve BDT ülkeleri arasındaki konumu ve hem kara, hem de deniz ulaşımına açık olması sebebiyle jeopolitik açıdan da önemli bir yatırım potansiyeline sahiptir.

2- AB Taşımacılık Komisyonu, Litvanya’yı Avrupa’daki öncelikli 10 koridordan ikisinin geçtiği bölgesel taşımacılık merkezi olarak belirlenmiştir. Ülkede gelişmiş bir karayolu ağı, dört uluslararası havaalanı ve kışın donmayan bir liman bulunmaktadır. Ayrıca Litvanya’da tüm bu kara, deniz ve havayollarına doğrudan bağlantıları olan ve yatırımcılar için çekici teşviklere sahip olan serbest ekonomik bölgeler ve sanayi parkları mevcuttur. Ülkeyi taşımacılık açısından da önemli kılmaktadır.

3- Litvanya, AB ülkeleri arasında faaliyet ve işgücü giderlerinin en düşük olduğu ülkelerden biridir. Buna ek olarak, Litvanya'nın işgücü nüfusunun büyük bir çoğunluğu yüksek öğrenim sahibidir.

4- Litvanya'da üretim, bir koldan yerel üreticiler, diğer bir koldan da Litvanya'ya yatırım yapan yabancı şirketler aracılığıyla ihracata yönelmiştir. Yerel üreticiler, ihracatı kolaylaştırmak için ISO 9000, ISO 14000, GMP vb. standartları uygulamaktadır. Giderek artan yabancı yatırımlar ise 2004 yılının Ocak ayı itibariyle 3,97 milyar Euro'ya ulaşmıştır.

5- Litvanya'nın AB içerisindeki ulaşım bakımından giderek artan önemi dolayısıyla altyapı da önem kazanmaktadır. Yeni uzun dönemli ulaştırma ve transit geçiş geliştirme stratejisi oluşturmaktadır. 2015 yılına kadar modern çok modelli bir ulaşım sisteminin oluşturulması hedeflenmektedir.

6- Litvanya'nın e-devlet ve bilişim yapısı bakımından önemli bir pozisyonda olduğunu söylemek mümkündür. Küresel e-hazırlık (e-readiness) sıralamasında 38'nci sıradadır. Öte yandan Litvanya'nın AB için hazırladığı "beyaz kitap" olarak anılan rapor çerçevesinde bilim ve teknoloji politikaları tekrar gözden geçirilmiştir. Bunlara ek olarak Litvanya'daki R&D yatırımlarında bir artış söz konusudur. R&D yatırımlarının 2008 yılında GSMH'nin %3'ünü oluşturması beklenmektedir. Litvanya'da 21 üniversite yılda 8800 öğrenciye eğitim vermekte ve her yıl 1200 kişi bu üniversitelerden mezun olmaktadır. Litvanya'nın modern bir telekomünikasyon altyapısına sahip olduğu söylenebilir. Hane başına sabit hat erişimi %50,2 oranındadır. 2002-2003 döneminde cep telefonu yaygınlığı oranı %240 artmıştır. E-bankacılık kullanıcıları ise son bir sene içerisinde %200 artmıştır. Litvanya'da 250 çalışanı olan kayıtlı firmaların %98,2'si bilgisayar kullanmaktadır. Hane genelinde %50,2'si internet kullanmaktadır, internet erişimi yüksek olduğundan şirketlerin %99'unun web sitesi bulunmaktadır.

7- Litvanya ve AB arasındaki ticaret sınırlamaları, ticareti koruyan önlemler ve Litvanya ile AB'ye giren ülkeler (ör: Letonya, Polonya) arasındaki ithalat gümrük vergiler kaldırılmaktadır. Böylece bir çok Litvanya işletmelerinin ticaret koşulları

iyileşecek ve belirttiğimiz ticaret sınırlamaları ve önlemlerinin kaldırılması ithal ettiği malların fiyatlarını düşürecektir.

LİTVANYA'DA HALKIN AB'YE YILLARA GÖRE BAKIŞI

Kasım 29-Aralık 3, 2001

SORU: Litvanya'nın AB'ye katılımı ile ilgili referandum yapılırsa siz hangi yönde görüş belirtirdiniz?

1. Evet : % 46,4
2. Hayır : % 26,3
3. Kararsız : % 27,2

SORU: Sizce Litvanya AB'ye ne zaman girmeli?

1. 2002-2005 : % 33,6
2. 2006-2010 : % 15,1
3. 2011-2020 : % 7,3
4. 2020'den sonra : % 7,2
5. Hiçbir zaman : % 15,1
6. Kararsız : % 21,6

Aralık 5-8, 2002

SORU: Litvanya'nın AB'ye katılımı ile ilgili referandum yapılırsa siz hangi yönde görüş belirtirdiniz?

1. Evet : % 63,6
2. Hayır : % 17,3
3. Kararsız : % 19,1

Aralık 4-7, 2003

SORU: Litvanya'nın AB'ye üye olmasına katılıyor musunuz?

1. Evet : % 78,0
2. Hayır : % 12,0
3. Kararsız : % 10,0

Aralık 2-5, 2004

SORU: Litvanya'nın AB'ye üye olmasına katılıyor musunuz?

1. Evet : % 80,0
2. Hayır : % 12,0
3. Kararsız : % 8,0

Eylül 8-11, 2005

SORU: Litvanya'nın AB'ye üye olmasına katılıyor musunuz?

1. Evet : % 70,9
2. Hayır : % 17,3
3. Kararsız : % 11,7³¹¹

---

³¹¹ <http://www.euro.lt>, "VİLMORUS" Araştırma Merkezi

Kaynakça

AB Kapsındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye, Ankara, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, 1998.

AB Ülkelerinin Temel Ekonomik Göstergeleri, İSO, İstanbul, Nisan 2004.

AB'ye Katılım Çerçevesinde 12 Aday Ülke için Komisyon Tarafından Hazırlanan İzleme Raporları, İstanbul, İKV, Eylül-Aralık 1998, Sayı 142.

“Algirdo Brazausko Fondas Prezidentas”, http://www.abfund.com/11_3.htm

Asomedya, Ankara, ASO Aylık Yayınları, Temmuz 2002.

Asomedya, Ankara, ASO Aylık Yayınları, Eylül 2002.

“Ataskaitoje Teigiama, Jog Naujausios Valstybes Nares Turi Paspartinti Praktini Pasiruosima, Kad Euro İvedimas Butu Sekmingas”, 04.11.2005.

www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=485.

Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İKV Yayınları, İstanbul, Şubat 2005.

Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye, Yay.Haz. Erhan Erçin, İstanbul, İKV Yayınları, Ağustos 2002.

“Avrupa Topluluğu'nun Genişleme Süreci”, www.ikv.org.tr/abgenislemesi.php, 2005.

“Baltık Sahasının Güvenliği Avrupa Güvenliği Demektir”, **NATO Dergisi**, No:4, NATO Yayınları, 1998.

Bilener, Tolga: “AB'nin Azınlık Hakları Anlayışı ve AB'ye Bütünleşme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, 1. bsk., İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim 2003.

Buracas, Antanas: “Eventualios Integracijos Pasekmes”, **Lietuvos Integracijos i**

Europos Sajunga Strategija, Europos Integracijos Studiju Centras, Uzsenio Reikalu Ministerija, Vilniaus Universiteto Tarptautiniu Santykiu ir Politikos Mokslu Institutas, Kaunas, Naujasis Lankas Yayınları.

Büyükakıncı, Erban: “AB’nin Baltık Bölgesine Genişlemesi ve Rusya’nın Yaklaşımları”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, 1. bsk, İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim 2003.

Dağdemir, Elif U.: **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği’nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirmesi (Doktora Tezi)**, T.C. Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, İstanbul 1997.

“Dazniausiai Uzduodami Klausimai Apie Euro İvedima Lietuvoje”, 11.01.2206, www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=485.

Dedeoğlu Beril: “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, 1. bsk., İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim 2003.

Dedeoğlu Beril: “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Tarihsel Birikimler”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, 1. bsk., İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim 2003

Dura, Cihan, Atık, Hayriye: **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 2. bsk., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Mayıs 2003.

Eknomimio Bendradarbiavimo ir Pletros Organizacija (OECD), **Baltijos Salys Regionine Ekonomine Analize**, Vilnius, Diemedzio Yayınları, 2000.

“ES ir Rusija Pagaliau Sutare”, **Lietuvos Zinios Gazetesi**, 28.04.2004.

“Estai Pasijuto Dar Karta Parduoti Rusijai”, **Respublika gazetesi**, 30.04.2004.

“Europa Nepasidave Rusijos Spaudimui”, **Respublika Gazetesi**, 28.04.2004.

Europos Komisijos Ataskaita, **Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Naryste i Europos Sajunga**, 2004.

Europos Integracijos Studiju Centras, Užsienio Reikalų Ministerija, Vilniaus Universiteto Tarptautinių Santykių ir Politikos Mokslų Institutas, **Lietuvos Integracijos i Europos Sajunga Strategija**, Kaunas, Naujasis Lankas Yayınları, 1997.

Europos Komitetas Prie LR Vyriausybės, **Referendumo Del Lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medžiaga**, “Ignalinos AE Kontekstas”, Vilnius, 25.03.2003.

Europos Komitetas Prie LR Vyriausybės, **Referendumo Del Lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medžiaga**, “Aktualus Klausimai Ir Atsakymai Apie Lietuvos Stojimą i Europos Sajunga”, Vilnius, 25.03.2003.

Europos Komitetas Prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, “Europos Komisija Rekomenduoja Priimti Lietuvą i ES Pilnateise Nare 2004-aisiais Metais”, www.euro.lt/ivykiai/readnews.php3?ItemID=1&MenuItemID=180&LangID=1, 10.10.2002.

Europos Komitetas, “2002m. Spalio 9 d. Europos Komisijos Reguliarus Pranesimo Apie Lietuvos Pazanga Išvados”, 10.10.2002, www.euro.lt

“Europos Komisija Rekomenduoja Priimti Lietuvą i ES Pilnateise Nare 2004-aisiais Metais”, 09.10.2002, www.euro.lt

“Europos Komisijos Ataskaitu Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sajungoje-1998m. Lapkricio 9 Diena”, www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient.

“Europos Komisijos Ataskaitu Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sajungoje-1999m. Spalio 13 Diena”, www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient.

“Europos Komisijos Ataskaitos Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sajungoje-2000m.Lapkricio 8 Diena”,
www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient.

“Europos Komisijos Ataskaitu Apie Lietuvos Pazanga Rengiantis Narystei Europos Sajungoje-2001m. Lapkricio 13 Diena”, www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/dokumentai.htm?elient

“Euro Ateiti Lems İsorines Jegos”,
www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=59811, 02.12.2005.

Giedraitis, Andrius: **Lietuvos Derybos Del Narystes Europos Sajungoje**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2004.

Galinas, Arvydas, Kugelevicius, Jonas, Medaiskis, Teodoras, Miskinis, Vaclovas, Nakrosis, Vitalis, Vilpisauskas, Ramunas: **Lietuvos İntegracija i Europos Sajunga**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2000.

Jackie, Gower: “EC Relations With Central and Eastern Europe”, LODGE Juliet (der), **The European Cmmunity and the Challange of the Future**, Pinter Publishers, London, 1994.

Jurkynas, Juozas, Jurkyniene, Genia, Visockis, Albinas: **Lietuvos Kelias i Europos Sajunga ir i NATO**, Kaunas, Sviesa Yayınları, 2004.

İKV Bülteni, İstanbul, 16-30 Nisan 2005.

“İr Po NATO Skieciu Lietuva Turesim Ginti Patys”,
www.xiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/2002_41_41/index.html.

“Kaliningrado Ekspresas”, **İntegracijos Zinios Gazetesi**, No:10, 2002.

Kanbolat Hasan, Kamalov İlyas: “NATO ve AB'nin Genişlemesi Çemberinde Rusya Federasyonu: Soğuk Savaş Devam mı Ediyor?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, C: V, Sayı 51, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Temmuz 2004.

Karlık, Rıdvan: **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Yayınları, 2005

Koçak, İnan: **Litvanya Ülke Raporu**, Pazar Araştırma ve İhacat Geliştirme Merkez Müdürlüğü, Mart 2005. www.kosgeb.gov.tr.

“Komisijos Nuomone Apie Lietuvos Paraiska Narystei Eyropos Sajungoje”, **Agenda 2000**.

Krupas, Stasys: **Kelias i Pinigu Sajunga**, Vilnius, UAB Biznio Masinu Kompanija Yayınları, 2001.

Lietuvos Respublikos Finansu Ministerija, **ISPA ir SAPARD**, Vilnius, ES Finansines Paramos Programos, , 2005.

“Lietuva Ir Kaliningradas Siekia Geru Santykiu”, **Integracijos Zinios Gazetesi**, No: 4, 2001.

“Lietuvos Galimybes Isivesti Eura Numatytu Laiku – Geresnes Nei Estijos ir Latvijos”, 28.01.2006,
www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=64203.

Lietuvos Parengtas ir Europos Komisijos Patvirtintas Strateginis Dokumentas, **Bendrasis Programavimo Dokumentas, 2004-2006 Projektas**, Şubat 2003.

Lietuvos Respublikos Vyriausybe, Pritarimas 30.04.2001, Nutarimas Nr: 597, **2001 Metu Nacionalinio Saugumo Sistemos Bukles ir Pletros Ataskaita**, Vilnius, 2002.

Lietuvos Respublikos Finansu Ministerija, **Pagrindine Uzduotis Ateiciai**, Vilnius, ES Finansines Paramos Programos, 2005.

“Litvanya, AB Dışındaki Ülkelere Vize Uygulanması”,
www.eu.ibsresearch.com/news_display.asp?upsale_id=2998, 04.07.2003.

Litvanya Dosyası, **DEİK**, Bilgi ve Belge İşlem Merkezi, 18.06.2004.

“Litvanya 21. Yüzyıla Doğru”, **Lithunia in The World Magazine**, Vilnius, 1998.

Maniokas, Klaudijus, Vilpisauskas, Ramunas, Zeruolis, Darius: **Lietuvos Kelias i Europos Sajunga**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2004.

Miskinis, Vaclovas, Galinis, Arvudas, Kugelevicius, Jonas: “Lietuvos Energetikos Dabartis, Problemos, Perspektivos”, **Lietuvos Integracija i Europos Sajunga Pasiekimai ir Problemos**, Der. Europos Integracijos Studiju Centras, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2000.

Nekrasas, Evaldas: “NATO ir Europos Sajungos Santykiu Transformacija Bei Lietuvos Uzsenio Politika”, **Siaures Atlanto Erdve ir Lietuva**, Der. Evaldas Nekrasas, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2001.

Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Avrupa Birliği’ne Tam Üyeliklerinin Değerlendirilmesi, İKV, İstanbul, Mayıs 1998.

Oudernaren, Van J.: “Orta ve Doğu Avrupa Devletleri (ODA)”, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2005.

Özlenen, Sezer, Unsal, Fatma: **Estonya-Litvanya Ülke Profilleri ve Serbest Ticaret Antlaşmaları**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 1998-49, Ağustos 1998.

Öztan, Ece: “Baltık Devletleri”, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Der. Desmond Dinan, Çev. Hale Akay, 2 c., İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2005.

“Pasirasomas 12 mln. Euru Vertes Memorandumas Tranzitui is ir i Kaliningrado Sriti Finansuoti”, www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=33, 27.02.2003

Referendumo Del Lietuvos Narystes Europos Sajungoje Informacines Kompanijos Medziaga, **Aktualus Klausimai ir Atsakymai Apie Lietuvos Stojima i Europos Sajunga**, Vilnius, 25.03.2003

“Rolando Pakso Koalicijos “Uz Tvarka ir Teisinguma” Rinkimu Programos Kaimo Politikos Nuostatos”, www.politika.lt/moni/ld/ka

“1990 Sonrası AB–Rusya İlişkilerinde Kaliningrad Sorunu”,
www.tasam.org/modules.php?name=News&file=article&sid=162

Socialiniu Tyrimu Institutas, **Lietuva Stojant i Europos Sajunga, Ekonomine, Sociologine ir Demografine Padeties Analize**, Vilnius, 2004.

TISK, “Avrupa Birliği’ne Aday Ülkeler Kıyaslama Raporu”,
<http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=81>.

Ülger, İrfan K.: **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, İstanbul, AB-Türkiye İşbirliği Derneği Yayınları, Ekim 2003.

Ukio Mnisterija, **İgnalinos Atomines Elektrines Eksplotavimo Nutraukimas**, 2004.

Ukio Ministerija, **Pasiruosimas Dekspotavimo Nutraukimui Vykdomi Pagrindiniai Techniniai Projektai**, 31.03.2004.

Valdas Adamkaus Biografija, 10.06.2004,
[http://www.balsas.lt/?main\\$77164_77176_77178\\$z_177459](http://www.balsas.lt/?main77164_77176_77178z_177459)

Verneris Veidenfeldas, Wolfgangas Veselsas: **Europos Integracijos Vadovas**, Çev. Olimpija Armalyte, Virginija Buneviciute, Vilnius, Gironda Yayınları, 2004.

Vilpisauskas, Ramunas: **Europos Sajungos Vidaus Rinka ir Lietuva**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2003.

Vilpisauskas, Ramunas: “İntegracija i Europos Sajunga İtaka Lietuvos İmoniu Veiklai”, **Lietuvos Integracija i Europos Sajunga Pasiekimai ir Problemos**, Der. Ramunas Vilpisauskas, Vilnius, Europos integracijos Studiju Centras, Eugrimas Yayınları, 2000.

Vilpisauskas, Ramunas: İntegracija Europoje: **Baltijos Salys ir Europos Sajunga**, Vilnius, Arlila Yayınları, 2001.

Vilpisauskas, Ramunas: **15 Klausimu Apie Lietuvos Naryste Europos Sajungoje**,

Europos Komisijos Delegacija Lietuvoje, 2001.

Vitkus, Gedeminas: **Europos Sąjunga Enciklopedinis Zinynas**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2002.

Vitkus, Gedeminas: **Europos Sąjunga ir Lietuva: Pletra, Reformos ir Ekonominiai Santykiai**, Vilnius, Europos Integracijos Studijų Centras, Lietuvos Politologų Asociacija, 2001.

“Vyriausybė Zieba Sviesa Naujai Atominiai Elektrinei”, <http://www.info.lt>, 18.11.2005.

Zenuolis, Darius, Vilpisauskas, Ramunas, Maniokas, Klaudijus: **Lithuania’s Road to the European Union Unification of Europe and Lithuania’s EU Accession Negatiation**, Vilnius, Eugrimas Yayınları, 2005.

http://www.bbc.co.uk/turkish/specials/149_eu_enlargement/page12.shtml

<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/lh.html>

<http://europa.eu.int/en/agenda/eupa.html>.

<http://www.ikv.org.tr>

http://www.hud.org.tr/modules.php?name=World_Economy_April, 2005.

<http://www.milliyet.com.tr/2004/10/26/business/bus09.html>.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/270548.asp>

<http://sunsite.bilkent.edu.tr/listeler/eneni/2002/Apr/0003.html>

Ekler

1. Litvanya'nın Üye Olduğu Uluslararası Örgüt Ve Kuruluşlar

ACCT, BIS (Uluslar arası İmar Bankası), CBSS (Baltik Ülkeleri Konseyi), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), EAPC (Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), Avrupa Birliği, FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICC (Milletlerarası Ticaret Odası), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNMIK (BM Kosova Geçici Yönetimi), UPU (Dünya Posta Birliği), WCL (Dünya Emek Konfederasyon), WEU (partner), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri m,Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WTRO (Dünya Ticaret Örgütü).³¹²

---

³¹² Koçak İnan, **Litvanya Ülke Raporu**, Pazar Araştırma ve İhracat Geliştirme Merkez Müdürlüğü, Mart 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>